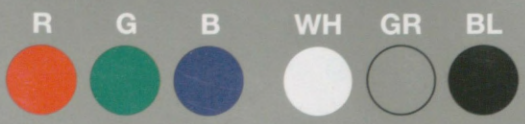

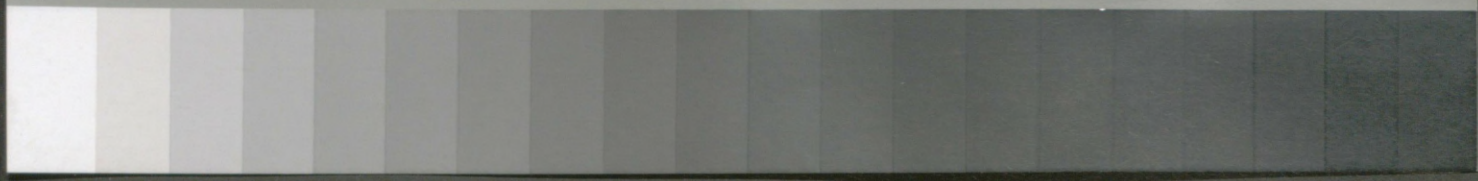
Part Code
ST1318

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

Colour Chart #13

Blue	Light Blue	1
Cyan	Light Cyan	2
Green	Light Green	3
Yellow	Light Yellow	4
Red	Light Red	5
Magenta	Light Magenta	6
White		7
3/Color		8
Black		9

Ruler: Centimetres (0-19), Inches (0-8)

DANES-PICTA.COM logo

TEKI A. PAWIŃSKIEGO.

T. VI.

DYARYUSZE SEJMOWE

cz. I.

1581, 1681, 1726 r.

29

WARSZAWA.

Skład główny w księgarni Gebethnera i Wolffa.

1900.

Druk L. Szkaradzińskiego i S-ki, Mazowiecka № 2.

93/438/6 : 93/438/7

TEXT A PAWINSKI

DYAKYUSZE SELMOWE

Дозволено Цензурою.

Варшава, 30 Сентября 1900 г.

299357/2

Wydawnictwo Literackie

U W A G A.

Przystępując do wydawnictwa dyaryuszów i aktów sejmowych, których odpisy zachowały się w „Tekach A. Pawińskiego“, postanowiliśmy trzymać się porządku chronologicznego w ich publikacji. Pierwsze miejsce zajmuje tu w porządku wspomnianym „Akt seymu walnego warszawskiego in anno 1581, ad 22. januarii naznaczonego“. Że jednak pierwszą część tego aktu wydał już w brzmieniu dosłownie zgodnym z naszą kopią, ks. Ignacy Polkowski, pod nazwą „Dyaryusza ks. Jana Piotrowskiego“ (Acta historica, res gestas Poloniae illustrantia, T. XI; Acta Stephani Regis 1576—1582; pag. 285—339.), pozostała jedynie do uwzględnienia druga część rzeczony dokumentu, a mianowicie dodatki, składające się z szeregu dyplomatów, omawiających materje, poruszane na sejmie z r. 1581. Ponieważ allegata nasze różnią się od podobnych dodatków, załączonych przy wydawnictwie ks. Polkowskiego (l. c. str. 339 itd.) uznaliśmy za rzecz dla nauki pożyteczną, zamieścić je, stosownie do ich daty, na początku niniejszej publikacji.

J. K. K.

ACTA STEPHANI REGIS.

erenissime Rex! *). Eam quam debemus subjectionis nostre fidei studia atque officia sacrae Mti Vre Regiae subjecte offerimus..

Illatae nobis sunt ultimo Februarii literae Sacrae Mtis Vrae Riae patentes, ubi nominatim ad 15 mensis Martii Vilnam ad personalem praesentiam peremptorie evocamus ad informandos Sacrae Mtis Vrae commissarios de debitis per divum quondam Sigmundum Augustum regem Poloniae contractis; quae per nos contracta esse Sacrae Mti Vrae Rgiae perscribit; ideoque creditores remitti oportere Sacram vero Mtem Vram Rgiam de nobis justiciam administrare necesse habere. Ita nonnisi comparuerimus nos ad solutionem eorundem debitorum omnino condemnandum iri bonaque et facultates nostras hoc nomine creditoribus addicenda fore. Serenissime atque potentissime rex, primum quod literas illas patentes attinet illae sane tardius nobis redditae sunt, quam quod ad noticiam omnium fidejussorum praedecessoris Srae Mtis Vrae Riae deduci potuerint tempore tam angusto, cum alii fidejussorum a nobis, diversis locorum intervallis disjuncti sint, ite alii quadraginta et amplius, alii triginta, alii viginti ultro citroque miliaribus a nobis commoratione distent, ac vix intra terminum et tempus insinuarum literarum

*) List niniejszy, aczkolwiek pochodzący z r. 1580, zamieszczamy tu ze względu na jego treść, łączącą go z wypadkami r. 1581.

quindecim dies intersint. Itaque quoniam nobis integrum non sint ex aliis nostris collegiis sententiam, exquirere ea, quae rationes nostrae in praesentiarum ipsa denique necessitas requirere viderentur, ad easdem literas patentes Srae Mtis Vrae Riae respondendum esse judicavimus; nimirum cum nobis de rationibus peculiariis, aliisque secretis thesauri divi quondam Sigismundi Augusti praedecessoris Srae Mtis Vrae Riae parum vel nihil constaret, ut qui ad nulla ministeria ejusmodi unquam adhibiti fuerimus, neque etiam pecuniam ullam nomine regio unquam acceperimus. Proinde etiam creditores ad nos remitti jure non posse; tanto minus in bona nostra intro-mitti. Illud quidem, Serenissime, Rex fatemur: nos fidem nostram interposuisse pro divo quondam eodem Sigismundo rege nostro piens-tissimo, illustrissimis Pomeraniae ducibus majestate sua hoc ipsum a nobis requirente. Quod officium sane ejusmodi esse arbitramur, ut omnino fidei verae subjectionis conveniat. Id, quod nullo unquam tempore etiam Srae Mti Vrae Riae denegandum esse censemus. Verum cum debitum id liquidum sit et literis sigillo regni firmatis, eisdem ducibus cautum, omnino quoque aequitati et juri consentaneum esse judicamus; ut regnum ipsum fidem suam liberet nosque evincat; vel si respublica non teneatur, ut id Srae Mtis Vrae Riae pro sua innata benignitate, aequitate et sanctae justitiae amore, quo justissimi regis nomen et gloriam nunquam intermorituram, sibi peperit tanquam successor praeslet, cujus nomen tanquam haeredis et successoris divum Sigismundum in amplissima forma obligasse com-pertum habemus; quem vel ex hoc de solutione illa anxiam curam suscepisse constat, cum redditus certos huic rei destinaret, relictis interim non contemnendis clenodiis, argentea et aurea suppellectili creditorum pecunia redemptis, quae ad felicem Srae Mtis Vrae Riae Poloniae gubernationem conservata et ad Sram Mtem Vram Riam devoluta sunt. Proinde etiam eo magis omni subjectione Sram Mtem Vram Riam dominum nostrum clementissimum subjectae et humiliter per omnia sacra obtestamur, ut huic negotio aliquando tandem finem imponat, et nos fidelissimos subditos suos clementer evincat ac tantis molestiis liberet. Hoc sicut sine omni controversia ad Sram Mtem Vram Riam spectat ita non modo magnam accessionem ad solidam justitiae et aequitatis gloriam Srae Mti Vrae Riae adferet. Verum etiam omnes fideles subditos ejusdem ad

similia studia, atque officia ea citabit, et apud exteros quoque regni sui fidem non leviter labefactatam restituet. Quod restat Sram Mtem Vram Riam diu et feliciter etc. Datae Staragardi 5 die mensis Martii. Anno Domini 1580.

Christopherus Kostka, Palatinus Pomeraniae signavit.

Stanislaus de Lathalicze signavit.

Georgius a Benzin signavit.

Ernest Wagner signavit.

Mathias Żalinski, castellanus Gedanensis.

Leonardus Rembowski, abbas Peplinensis.

Michaelis Żilislunski.

II.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae etc.:

Significamus his litteris nostris quorum interest universis et singulis earum notitiam habituris. Quia nos pro nostro in serenissimam principem Dominam Annam Dei gratia Reginam Poloniae, conjugem nostram charissimam, amore rationibus suae servitutis in futurum tempus prospicere cupientes de consensu, consilio ac voluntate omnium regni nostri consiliariorum ad conventum generalem regni praesentem congregatorum tumet nunciorum quoque terrestrium reformationem jam pridem in procedentibus conventibus tractari coeptam et ad finem non perductam jam vero hunc in praesenti conventu conclusam et constitutam suae servituti faciendum, deputandum et assignandum esse duximus, talem qualem S. Regina Bona suae S. mater habuit, conditionibus tum et legibus paulo post scriptis et adjectis. Prout quidem praesentibus litteris nostris in hoerentes constitutionibus istius conventus praesentis facimus, deputamus, damus et assignamus conferimusque ac modo et jure reformationis inscribimus, videlicet in Castris, civitatibus oppidis, curiis, praediis et villis, omnibus nostris regiis advocatiis, molendinis, pontalibus, aggeralibus, piscinis, lacubus ac bonis nostris regalibus generaliter universis et singulariter singulis villisque tam antiquis quam noviter locatis et locandibus (!) ac fructibus per humanam industriam adin-

ventis, et hoc in palatinatu Masovie contistentibus etiam in aren-
dam locatis et quacunq[ue] administratione ac regimine tentis,
possessis, etiam ad extrema vitae tempora quibuscunq[ue] personis,
seu ex quocunq[ue] alio contractu per nos vel antecessores nostros
concessis, videlicet in bonis capitaneatus czernensis, oppido videlicet
Czersko, Będkow, Rembkow, Dembe cum oppido Goscin nec non
in bonis et tenutis ac oppidis Garwolin, Latowicz, Strumiec et
praediis, curiis ac villis omnibus ad eadem oppida et tenutas perti-
nentibus et theloneo terrestri Czernensi et aquatico Istulae, item in
bonis capitaneatus Varschoviensis ac civitate quoque ipsa Warssavia
excepta tantummodo illius jurisdictione propter omnes conventus
Regni generales, qui in ea haberi consueverunt) ac Curia etiam ibi-
dem reginali et proventibus ex civitate Warschoviensis et oppidis
Piaseczno, Stanisławów, Nur, Ostrowia, nec non tenutis et bonis
in oppidis Blonensi Xiążninsi, Camenecensi, Zawiszyn et theloneo
ejusdem tenutae aquatico et praediis, curiis ac villis omnibus mo-
lendinisque navigis, pontalibus, piscatoribus ad capitaneatum et
curiam warschoviensem oppidaque et tenutas pertinentes. Nec non
in theloneis terrestribus et aquaticis warschoviensi et nurensi. Item
in bonis capitaneatus zacrocymensis oppidaque et tenutas pertinen-
tes, oppido Zakroczym et oppido Szyroczec et nova civitate Kaszom,
tenutis ac praediis, curiis ac villis omnibus molendinis ad capitanea-
tum zakroczymensem oppidaque et tenutas pertinentibus, item in bo-
nis capitaneatus wyszegrodiensis et oppido Wyszegród ac tenuta
Młodzieszyn et praedis curiis, ac villis, omnibus molendinis ad oppi-
dum et tenutam Wyszegrod pertinentibus, et in theloneo aquatico
wyszegrodiensi. Item in bonis capitaneatus ciechanoviensis et oppi-
dis Ciechanow, Przasnisz, Janowomiasto, Chorzek, ac tenuta sącho-
czinensi et in oppidis Rozanensi et Makoviensi et praediis, curiis
villisque omnibus ad capitaneatum ciechanoviensem oppidaque et
tenutas pertinentibus, nec non in theloneis terrestri ciechanoviensi ter-
restri Przasnensi, terrestri in Janowomiasto, terrestri et aquatico Ro-
zanensi. Item in bonis Capitaneatus łomzensis et oppidis Łomza
Nowogród, Zembrow, Colno, Ostrzałanka et praediis, curiis ac villis
omnibus, molendinis, lacubus, venationibus ad capitaneatum łomzen-
sem oppidaque pertinentibus. Item in bonis Vizna, Radzikow et Wą-
szosze et omnibus praediis, curiis ac villis, molendinis ad capita-

neatum visnensem oppidaque pertinentibus et theloneo terrestri waŝzoszensi pontalique visnensi. Item in bonis et oppidis novo et antiquo livensi tenutisque et bonis Korytnica et Jadowo ac proediis, curiis ac villis omnibus ad capitaneatum livensem oppidaque et tenutas pertinentibus, et in theloneo terrestri livensi, et generaliter in omnibus bonis quocunque nomine et appellatione nuncupatis et in palatinatu Masoviae consistentibus, etiam his quae hic expressa non sunt, sed prout quaeque ad regnum post extrema funera Illustrium Massoviae ducum pleno jure sunt devoluta èt prout ea serenissima Regina Bona juxta litteras reformationis suae tenuit, habuit et possidebat per ipsam Ser. Dom. Annam Reginam, conjugem nostram charissimam, modo reformatorio bona omnia praenominata, castra, civitates, oppida, curias, praedia, villas, advocatias, molendina, lacus ad eadem bona nunc et ex antiquo quomodolibet spectantia et pertinentia, tenendum, habendum, possidendum, dirigendum et administrandum utifruenda, ubi nos prius quam illam ex hac luce decedere contigerit, cum omni jure, dominio, proprietate, omnibusque eorundem bonorum fructibus, proventibus, censibus, redditibus, serviitiis, pertinentiis, attinentiis, appensionibus et tam terrestribus quam aquaticis theloneis duorum grossorum, *poradlne* vulgo, seu alias *krolestwo* nuncupatorum exactionibus, contributionibus, usibus et utilitatibus universis quomodolibet ad ipsas civitates, curias, praedia, villas et bona ex antiquo spectandis, ac pleno et integro jure patronatus seu praesentandi eo modo, conditione et forma, quibus serenissima olim Regina Bona ea tenuit habuit et possedit illisque prae-fuit ac potita esse nihil penitus excipiendum quorum quamvis caetera expraessa et specificata non sunt, tamen pro expraessis et specificatis hic habere volumus ita quod generalitas specialitati et specialitas generalitati in nullo deroget statuto et consuetudine de interpraetandis litteris nostris regalibus et aliis quibusvis laudatis et laudandum in contrarium minime obstandum per ser: D. Annam Reginam, conjugem nostram charissimam obtinendum et utifruendum juxta regni et terrarum nostrarum consuetudinem, absque ulla successorum nostrorum contradictione et impedimento, tenuendo, habendo, possidendo modo et jure reformatorio ad extrema usque vitae suae tempora promittendum est verbo nostro regio pro nobis et successoribus nostris praedictam S. D. Annam R. conjugem no-

stram amantissimam in dictis civitatibus, oppidis, curiis, praediis, villis, bonis, possessionibus expedire, conservare, certificare, manutene-
re, defendere et pacificare sine ulla fraude et dolo adversus uni-
versos et singulos, et ab omni instantia et impetitione, tam juridica,
quam violenta cujuslibet personae et quarum vis personarum, sta-
tusque et sexus utriusque, ac cujusvis conditionis hominum. Quorum
quidem bonorum omnium suprascriptorum serenissimae Reginae, con-
jugi nostrae charissimae, jure ac titulo reformatorio a nobis inscrip-
torum moderni possessores ac tenentarii omnes, quoad vixerit, conser-
vari debebunt a sua serenitate juxta jura eorum illis tam a nobis,
quam a serenissimis antecessoribus nostris super bona ipsa conces-
sorum, quae nos salva ac illaesa manere, neque hac reformatione
suae serenitati a nobis facta quicquam illis derogari volumus; mor-
tuo vero quovis praeratorum bonorum omnium possessore, ac tenu-
tario, illa ipsa bona pleno jure ad suam serenitatem cum omnibus
fructibus ac emolumentis devolventur, neque nos vel successores
nostri serenissimi Poloniae Reges in ejusmodi bonorum morte cu-
juscunque possessoris vacantium dispositionum administrationumque
sese ingeremus, nec cuiquam eadem conferemus, vel in eisdem con-
ferendis, ac ex usu et arbitrio suo administrandi serenissimam
conjugem nostram impediemus. Hoc autem, vel imprimis cave-
mus, quemadmodum et constitutione publica cautum quoque
esse, ut quarta pars fructuum ex illis bonis omnibus proveniens,
semper quotannis in aerarium publicum Ravam intergre ex prae-
scripto constitutionum Regni publicarum inferatur ab eorundem bo-
norum modernis possessoribus, et ab ipsa quoque ser: conjugē no-
stra cum ipsa bona haec a sua serenitate quacunque ratione con-
cessa et data fuerint. Deinde vero, quoniam inteo ea ipsa bona re-
formationi suae serenitatis subjecta, multi sunt capitaneatus, proefec-
turae et tenutae annexam, jurisdictionum super statum militarem anti-
quitus habentes, ideo reservamus nobis et serenissimis successoribus
nostris integram plenamque facultatem jurisdictionis illius in praefatis
bonis in quibuscunque esset, personis quibus nobis visum esset, con-
ferenda cum provisione ordinaria, qua in re nihil nobis successoribusque nostris ob-
stare poterit, jus hoc suae serenitatis reformatorium. Hique omnes capitanei, a nobis jurisdictionis causa dati, tenebuntur
nobis serenissimisque successoribus nostris, Poloniae regibus ac

ipsi quoque regno Poloniae juramentum tale praestare, quale ab aliis omnibus capitaneis praestari solet. Quantum vero fructuum et proventuum ex illis bonis, quae aliquum morte cujusvis tenentarii et possessoris ab hinc interveniendo, ad suae serenitatis possessionem devenient, suae serenitati et thesaurum accesserit, tum semper detrahant (!) diminui debebit ex provisione illa viginti quatuor millium flor. pecuniae, quae suae serenitati ex theloneis regni quotannis solvitur; ut autem reformatio haec ad eum modum a nobis de consilio assensu et voluntate omnium regni nostri consiliariorum in eo praesenti conventu congregatorum, tum et nunciorum quoque terrestrium suae serenitati facta firmetur, ac stabiliatur praedictarum civitatum, oppidorum, praediorum, curiarum, et villarum rectores, capitanei, officiales, advocati et cives, tam praesentes, quam futuri, ipsi serenissimae D. Annae R., conjugii nostrae charissimae, plenam praestabunt sponsonem, et fidelitatis iusjurandum, quod nulli alteri, nisi suae serenitati ab eademque officialibus constitutis, et constituendis, morte nostra intervenientes, praedictas civitates, oppida, praedia, curias, et villas plenarie et cum affectu tradent, et subicient, ac illorum omnimodam plenamque facient cessionem, et resignationem eidemque ser. D. Annae in omnibus parebunt fideliter, et constanter, prout nobis et praedecessoribus nostris parere consueverunt, et sunt obligati intendere, et obedire, salva tum jurisdictione capitali. Hoc addito, ut siquando contributio aliqua, communi decreto instituta fuerit in regno universo, praefata omnia bona reformatoria ipsius ser. D. Annae Reg. caeterisque regnicolis se in contribuendum conformabunt, et ad postas, seu *podvodas* praestandum more solito sint adstricti. Promittimus et pro nobis, et successoribus nostris quod ubi nos prius quam dictam S. D. Annam R. conjugem nostram amantissimam ab humanis decedere contigerit, tunc ipsa S. Anna, conjunx nostra amantissima, tenere et possidere uti fruique debeat, et possit omnibus praedictis civitatibus, oppidis, curiis, praediis, et villis, tanquam propriis, et juxta morem, et consuetudinem aliarum reformationum Reginarum Poloniae, ac uti ea omnia memor serenitatis ejus, serenissima Regina Bona ad suum ex Polonia in Italiam discessum tenuit, et est usa, usque ad terminum vitae suae, et in illis omnia jura reginalia exercere jurisdictione, obedientia, et fidelitate capitaneorum, salva et integra, nec possit in vita ab aliis regibus, aut quibuscunque aliis eximi, vel privari quocunque

modo. Moriente autem S. prafata. D. Anna R. conjuge nostra aman-
tissima, dictae civitates, castra, oppida, curiae, praedia, villae, advoca-
tiae, mollendina, bona, et possessiones, ad nos et serenissimos succes-
sores nostros, Poloniae reges, ac ipsumquoque Poloniae regnum re-
dibunt pleno jure. Ut vero eo melius status suae serenitatis a nobis
provideretur, ad ea bona in praesentibus litteris reformationis com-
prehensa de consilio itidem consiliarorum omnium Regni nostri, ac
magni ducatus Lithvaniae, et nunciorum est terrestrium, assignavimus
suae serenitati in magno ducatu Lithvaniae certa bona nostra, ex qui-
bus singulis annis provenirent suae serenitati undecim millia ducenti
et septuaginta floreni, qua de re cautum quoque esse a nobis suae
serenitati specialibus litteris nostris sub sigillo magni ducatus Lithwa-
niae emanatis. Quoniam vero constitutionibus ejusdem conventus
praesentis cautum quoque esse, licere dare suae serenitati triginta millia
flor. pecuniae in magno ducatu Lithvaniae in bonis suae serenitati
ad dictam reformationem adjectis servitoribus suis, et aliis quibusvis
personis Regni, et magni ducatus nostri Lithvaniae incolis, non autem
perigrinis et extraneis inscribere, ac item alia triginta millia flor. in
bonis quibuscunque suprascriptis in Masovia consistentes, suis refor-
matoriis. Ideo nos quoque eidem constitutioni innixi deque consensu
et consilio Regni nostri consiliariorum ad eum conventum congre-
gatorum, ac nunciorum, est terrestrium, omnium cavendum quoque no-
bis esse ea de re peculiaribus litteris nostris suae serenitati existima-
vimus, prout jam hisce litteris nostris cavemus, literumque, ac licitum
semper suae serenitati esse debere decernimus, declaramus, ac statui-
mus triginta millium flor. pecuniae summam, quemlibet florenum
triginta gross. polonicos computandum, in quibuscunque bonis supra
recensitis reformationi suae serenitatis subjectis, cuicumque ex servito-
ribus famulis, famulabus de seque suae antecessoribus divisque pa-
rentibus suis benemeritis et quibusvis aliis personis regni et magni
ducatus Lithvaniae indigenis ac incolis non autem peregrinis et adve-
nis pro arbitrio et beneplacito suo, obligare, inscribere, assecurare
demonstrareque inscriptionibus suis in forma sufficienti, et perfecta
sub sigillo suo subscriptioneque manus suae propriae, vel est testa-
mento in mortis suae articulo legare. Quibus vero aliquid de sum-
ma hac triginta millium flor. pecuniae a sua serenitate inscriptum in
quibuscunque bonis reformationi subjectis fuerit, illa ipsa bona in

ejusmodi summa obligata ex praescripto litterarum, ea de re a sua serenitate illis datarum tenebunt, habebunt, et possidebunt, iisdemque utifruentur pacifice, libere et quiete sine cujusquam impedimento, usque ad exemptionem, ac summae inscriptae realem et effectivam repositionem. Quod si autem aliis quam ipsis dictorum bonorum modernis in summis pecuniariis possessoribus ejusmodi summae a serenitate sua inscriptae fuerint, si quibus hae summae inscriberentur, non prius eorum bonorum possessionem adibunt, nisi post mortem modernorum possessorum. Non debet autem sua serenitas quicquam amplius praeteream triginta millium flor. pecuniae summam in hisce bonis, reformationi suae subjectis, cuiquam inscribere. Quod si vero per oblivionem aut aliam quamcunque causam plus inscripserit in eo, hanc rationem teneri volumus, ut hae tantum inscriptiones firmae habeantur, quae prius fuerint a sua serenitate factae, illae vero quae posterius, ultra quam summam 30,000 flor. se extendit, factae erunt irrita censi debebunt. Eademque ratio servabitur in legatione testamenti suae serenitatis, ut si summa legatorum excedat, summa triginta millium flor., si legatas sibi summas obtineant, qui primo loco in testamento inscripti fuerint. (sic!) Ut vero difficultatibus quae ex inde post modum oriri possint via praecludatur illi, quibus a sua serenitate aliquid de summa hac inscriptum fuerit, tenebuntur istius inscriptionis confirmationes in cancellaria nostra petere quas cancellarii nostri ipsis sine ulla refragatione dabunt. In illis tum dandis diligenter videbunt notabuntque summas cuique a serenitate sua assignatas. Et posteaquam viderint expletum esse triginta millium flor. numerum, caeteras si quae illis oblatae fuerint inscriptiones non confirmabunt. Quod si vero sua serenitatis majorem et ampliorem cautionem, et assecurationem in eo negotio desideraverit, eam proximo deinde generali regni conventu, ac quemadmodum necessitas postulaverit, daturos et facturos nos esse promittimus. Quae tamen melioratio est, si ex aliqua causa non fuerit consequentia, nihilominus haec reformatio ejusmodi pondus esse habitura ac si in amplissima et sufficientissima forma esset facta. (sic!) Atque in ejus rei fidem praesentes manu nostra subscripsimus, et sigillo regni nostri muniri mandavimus. Datum Varschoviae in conventu regni nostrri generali, feria secunda post Dominicam Laetare, quae fuit sexta

Die mensis martii, anno Domini 1581. Regni vero nostri anno quinto. Praesentibus, ut supra in cessione.

Stephanus Rex.

Responsum S. R. M. illustrissimorum principum D. Joannis Friderici, et Ernesti Ludovici, Pomeraniae Ducum etc.,

Oratoribus, Generosis Othoni a Ramin, et Victori Stednik datum
Varsaviae die 21 Martii 1581.

Quam S. R. M-ti illustriusimorum principum D. Joannis Friderici, et Ernesti Ludovici oratores salutem egregia cum testificatione eorum erga R. M. amicitiae studiorum nunciarunt, hanc sua M. gratam sibi jucundamque habet, eorumque illustritatibus, et pari salute vicisim impertit, et pro summae vicinitatis amicitia, affinitatisque necessitudine, ipsis omnem animi sui benevolentia (s!) prompte defert. Quod eorum illustritates S. R. M. de rebus in Moscovia bene feliciterque gestis, gratulantur, quaeque gerenda adhuc cum hoste Mosco supersunt, bonis omnibus et plena optimi studii comprecatione prosequuntur, de eo sua M. eorum illustritatibus gratias agit, velletque, ut Deus eorum vota optataque clementissime firmet: ac mutuo animi studio optet, ut quae eorum illustritates suscipiunt, agunt, agent, suscipient, Deus bene foeliciterque illis vertat.

Quod attinet ad crediti causam centum millium florenorum, quamvis id debitum S. R. M. minime existimet ad se ullo modo pertinere, pro eo ut jam ante sua M. id pluritus respondit: tamen ut sua M. nomini ac dignitati serenissimi praedecessoris sui consulat, et illustrimorum ducum, quibuscum sibi tanta conjunctio esto, rationem habeat ad persolutionem debiti, ita consentit, ut sale rumulato, *stochmal* dicto, tota illa principalis ex fodinis vieliciensibus percipiatur conditionibus infra scriptis. Salis centenarium, continens libras cracovienses centum triginta S. R. M. pro decem polonicis gross. eorum illustribus imputabit. Extractio salis ejusdem rumulati sumptibus S. R. M. fiet, liberaque fluminibus ejusdem deductio absque ulla exactione theloni et quovis impedimento permittetur. Coctio salis in regno sumptibus illustrissimorum ducum, ubi com-

modius videretur, ea ratione concedi posset, ut decoctum extra regnum cuctatur (s!). et hic non vendatur. Solutio principalis summae hoc salis recipiendi modo, ut ad minus in quatuor annis perficiatur idque eliberandarum S. R. M. fodinarum causa. Quod ad causam debitumque generosi Henrici Ramel, cancellarii suarum illustritatum attinet, meminit S. R. M. jam ante, ea de re apud se actum, itidemque responsum esse, neque dum sua M. satis exploratum habet, quae debiti illius ratio sit, cum potissimum idem nomen in aliorum plurium rationibus reperiatur, qui se pecuniam D. Sigismundo Augusto S-mo M-tis suae antecessori credidisse asserunt, quae res cum ita se habeat, et sua M. bellicis occupationibus ita distineatur, ut nihil hoc tempore istorum negociorum plene cognoscere possit: ubi vero se R. M-tas hac occupationum magnitudine liberaverit, causam peritius cognoscet, mentemque suam in eo quod ad se pertinere intelligit, declarabit.

De caeteris etiam creditoribus, qui certis commissariis pecuniam crediderunt S. R. M. aliud respondere non potest, et in hoc potissimum belli procinctu, quam quod jam ante tam eorum illustribus, pro iis intercedentibus, quam quod pluribus aliis respondit: cognoscet tamen sua M. commodiore tempore de cujusque postulatis accuratius et tum liquidius respondebit. De finibus S. R. M. illustrissimorum principum postulatis libenter assentitur, ut hoc anno commissarii utrinque conveniant, qui contraversias omnes limitum dirimant: idque negocii imprimis dabit magnifico Andreae Opalenski, quo cum eorum illustritates, de opportuno ad eam rem tempore, poterunt convenire. Injuriis finitimorum, de quibus allatae querellae sunt S. R. M. occurrere non praetermittet, et jus agentis ulla de vi allata dicet, hortatur vero eorum illustritates, ut itidem illi curam omnem adhibeant, ne (qua de re graves plurimaque ad R. M. querellae perferuntur) a suis itidem subditis committatur, quod cum incolarum Regni Poloniae injuria, et detrimento conjunctum sit. Haec S. R. M. ad ea, quae praedicti oratores exposuerunt, habuit respondere. Datum ut supra.

Responsum S. R. M. illustrissimi principis D. magni haeredis Norvegiae, Ducis Slesuici, Holsatiae, Stormariae, Ditmarsiaeque, comitis in Oldenburg, et Delmenhorst, oratori, nobili Christophoro Sturez, datum Varsaviae die 24 Martii, anno Domini 1581.

Quam S. R. M-ti illustrissimis principis D. magni haeredis Norvegiae etc., Legatus ejus illustratis nomine salutem cum testificatione observantiae erga majestatem suam dixit, eam S. R. M. gratam habet, vicissimque ejus illustritati, et salutem plurimam et rerum omnium prosperitatem comprecatur.

Quod vero ad ipsa legationis capita attinet, pleraque quod ad ipsam feudi rationem, aut successionem attinet, quae alia huc pertinent, istiusmodi sunt, ut in hac magnitudine occupationum bellicarum a S. R. M. nihil nunc responderi possit. Qua propterea S. R. M. omnia ad suum in regnum reditum, bellique absoluti tempus differt. Quibus de rebus ejus illustritas queritur, de iis mandata ad eos, ad quos oportet, dabuntur, modisque omnibus sua M-tas faciet, ut ejus illustritas nullam conquerendi causam justam habere possit.

Hortatur vero S. R. M-tas, ut cum hoc bello Livoniae potissimum salus, atque ab hoste Mosco vindicatio quaeratur, et plurimum ejus illustritatis intersit, ut hostis ille omni ope coerceatur, ejus illustritas, quantum omnino eam ad rem opis subsidii. operae (s!) conferre potest, diligenter conferat: quod ejus illustritatem eo facilius praestare posse sua M. judicat, quo magis hoc superiore biennio, dum R. M-tas bellum ingenti sumptu, ac labore administrat, quievit. Non dubitat igitur sua M-tas, quin ejus illustritas hoc anno, quibuscunque rebus poterit, publicae saluti subventurus sit. Haec. S. R. M. praedicti illustrissimi principis legato hoc tempore habuit respondere. Datum ut supra.

Responsum Reginae Angliae datum.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae etc.

Serenissimae principi ducae (sic.) Elizabethae Angliae, Franciae, Hyberniae, Reginae, fidei defensatrici, ducae amicae nostrae charissimae, sa-

lutem omniumque rerum fœlicitatem. Serenissima princeps D. amica charissima. Oratores S. V. qui hoc loco ad nos pervenere, audivimus libentissime, quaeque S. V. verbis nobis exponere cognovimus, ac testificationem S. V. erga nos amici animi acceptissimam habemus, cui nos mutua voluntate, ac studio tuendae mutuae amicitiae libenter responsuri sumus. Ad causam vero negociationis inter subditos utriusque nostrum, quod attinet cum ejus rationem nobis non satis exploratam habeamus, neque in hisce nostris bellicae expeditionis negociis ista peritius cognoscere possimus, commisimus certis consiliariis nostris, ut se Elbingam, quam primum conferunt eoque in loco rebus omnibus probe perceptis, ad nos omnia perferant, nos cognitis rebus, quae in hoc genere sine subditorum nostrorum incommodo fieri, atque a nobis concedi possint, libenter faciemus, quod ad utriusque subditorum nostrorum commoda, et mutuam negociationis consuetudinem, quam maxime poterit pertinere, omnibusque in rebus S. V. declarabimus, nos ejus amicitiam, et subditorum nostrorum inter se conjunctionem, plurimi facere. S. V. bene valere exoptamus. Datum Varsoviae die 22 mensis Martii, anno Domini 1581. Regni vero nostri anno quinto.

Stephanus Rex.

Responsum S. R. M. eximio Georgio Lisemanno, societatis civitatum anzeaticarum internuncio, datum Varsaviae die 25 Martii 1581 anno.

Accepit S. R. M. quae civitatum anzeaticarum internuncius tum verbis, exposuit, tum scripto M. suae declaravit, agi de jure negociationis quod Angli in ditionibus sue M-tis obtinere desiderant, S. R. M. intelligit, de quo ipso M. sua per serenissimam Reginam Angliae diligenter interpellata est. Cum vero S. R. M. jura rationesque illius negociationis satis sibi explorata non habeat, eaque hoc tempore satis perspicere non possit, quid cum utilitate Regni sui, suorumque, subditorum maxime conjunctum sit, ejus rei certius cognoscendae causa, certos consiliarios suos designavit, qui rem omnem utrinque penitius cognoscat, et cognitam ad M. suam referant: quod cum

facient, sua M. rebus omnibus diligenter, exploratis perpensisque videre poterit, quid sibi ex aequitate, utilitateque Regni sui, et suorum subditorum hac in causa decernendum sit. Qua propter sua M. hoc tempore aliud respondere, ac decernere non potest, sed causam omnem tantisper differt, dum certior iis de rebus fiat, et explorati aliquid constituere possit.

Datum ut supra.

Ab aliquot annis X. Jakub Uchański, arcybiskup gnieźnieński, wziął beł sobie za koadiutora p. Stanisława Czarnkowskiego, który beł referendarzem i miał konsens na to Sigismundi Augusti regis i Henrici. Ale ta koadiutoria jego beła przykra królowi, bo in ea dignitate X. Stanisława Karnkowskiego chciał mieć, to dla tego zego koronował i że exosus mu beł Czarnkowski. Który Czarnkowski, iż widział tę być koadiutorią przeciwko mysli królewskiej, starał się przez cesarza i Henryka króla francuzkiego, aby beł mógł mieć consens papieżki, czym jeszcze barziej obraził króla, że przez Cesarza, jego nieprzyjaciela, a przez Henryka, jako aemulum, te rzeczy sprawował, nie chciał jednak papież confirmować tej koadiutoriej, przez przyzwolenia królewskiego. Chcąc jednak X. Czarnkowski, i biskup kujawski, tym lepiej utwierdzić rzeczy swe, starał się aby X. Uchański, arcybiskup, revocował tę koadiutorią Czarnkowskiego i odzierał to przez p. Pawła Uchańskiego, który in decrepita senectute X. arcybiskupem i rzeczami jego rządził, i dał mu tę koadiutorią która nizej jest napisana. Acz nie używał jej X. Karnkowski, bo iż prędko potym umarł, X. Uchański arcybiskup, aby i expeditiej i koadiutoriej w Rzymie nie płacić, wolał za praesentatią królewską prosto po sacrę posłać.

Coadiutoria Archiepiscopalis.

In nomine Domini Amen.

Per hoc praesens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter et sit notum. Quod anno a nativitate Salvatoris, millesimo quingentesimo octuagesimo primo, indictione nona, die vero mensis...

pontificatus Serenissimi D. N. D. Gregorii, divina providentia papae decimertii anno nono, in arce murata loviciensi, diociesis gnesnensis stuba murata fenestris ad orientem, vel quasi habitis hora... in mea, notarii publici ac testium infrascriptorum, et ad infrascripta specialiter vocatorum, et rogatorum praesentia, personaliter constitutus Reverendissimus in Christo pater, idemque*), illustrissimus princeps, et D. D. Jacobus Uchanski, Dei gratia archiepiscopus gnesnensis, legatus natus, et Regni Poloniae primas, recognovit: Quod quamvis pro suo innato, perpetuo, ac singulari de Ecclesia et R. P. bene merendi studio jam ab aliquo annis ingravescentem sentiens aetatem, ac ob defectus senectutis, qui in dies magis ac magis augentur, multum se corporis viribus destitui: animadvertibat se ea propter tam Ecclesiae jurisdictioni in metropolitana officio exercendo, quam muniis R. P. ex parte Regni primatis, nec non bonorum ecclesiasticorum defensionis si quum alias nunc maxime necessariae non usque adeo satisfacere posse: tamen cum maxime vellet, et necessarium judicaret, aliquem sibi cooptare ad suas partes sublevandas coadiutorem, nulla ratione id perficere partim quod sese in difficilioribus quibusdam, et implicatis rationibus resolvere, per se non posset partim etiam quod hoc non in sua salvis potestate consisteret. (sic.) Nunc vero octuagesimum jam fere attingens annum, multo majorem considerans necessitatem plurimis incommodis cum Ecclesiae tum R. P. obviandi haud differendam amplius censint: sed quod maturis facere oportebat, eo solidius conscientiae imprimis suae deinde dignitatis archiepiscopalis, et bonorum ecclesiasticorum integritati prospiciendum esse. Quam deliberatione cum partibus omnibus studium suum erga R. P. et Ecclesiam contestari, ac ad posteros traducere studeret, hoc imprimis sibi spectandum proposuit (quamvis diversum quiddam non sine aliquibus causis ante animo conceperat) plurimum interesse, ut non nisi aliquis juxta consuetudinem legibus, et exemplis approbatam ex ordine episcoporum provinciae gnesnensis in partem muneris et one-

*) Widać stąd, że poprzedni ustęp polski (str. 14) zredagował tenże notariusz, przed którym akt niniejszy został zeznany. Ponieważ zaś ustęp ów posiada cechy notatki, spisanej w celu poinformowania potomności o zaszytych wypadkach, wnosić można, że zbiór niniejszy zawdzięczamy notariuszowi łowickiemu, który zgromadził odpisy aktów, tutaj zawartych.

ris archiepiscopalis ascisceretur, qui videlicet non modo ecclesiasticarum rerum usum haberet, ac in senatoria dignitate negociorumque R. P. peritia longa exercitatione excelleret, verum etiam qui aetate vigenti, ac viribus corporis ad hanc tantam molem sustinendorum negociorum praeditus esset, ac item, qui venerabili capitula metropolitanae Ecclesiae, nec non S. R. M. supremo patrono ac D. inprimis gratus, ac probatus, esset. His enim causis et rationibus permotus, cum neque perficere se id posse ulla ratione cum bona gratia R. M-tis cum commodo Ecclesiae et tranquillitate R. P. cum auctoritate denique R. P. sedis animadverteret, et novi exempli sequellam nec non conscientiae suae, ac bonae existimationis apud posteros scandalum, metueret: priorem coadiutoriam ante annos sex citra vel ultra, tempori magis sub interregni infelicitate, quam necessitati in serviendo factam, quocunque modo aut stylo conceptam omnino revocavit, prout et nunc revocat, ac pro irrita et nulla haberi debere decernit, atque in locum Magnifici Domini Stanislai Sandiugii a Czarnkow etc, hoc ut praefertur modo revocati, cu nemo malius in ordine episcoporum magis idoneus, juxta respectus et rationes superius expressas, reperiretur, Reverendissimum in Christo patrem D. Stanislaum Karnkowski, wladislaviensem et Pomeraniae episcopum, (in quem jam dudum ad eam dignitatem promovendum R. M-tis animum inclinatum esse perspectum habeat, et quem omnium vota concorditer expetunt, ut qui etiam non sine foelici omine per absentiam ilius, serenissimi regis moderni foeliciter regnantis, nec non serenissimae reginae coronator extitit) sponte et libere, ex certa animi sui sententia, et longa deliberatione non vi, dolo, metu, fraude, aut aliqua sinistra machinatione seductus, vel circumventus: sed omnibus melioribus modo, stylo, via, jure causa et forma, quibus magis et melius, firmiter, et efficacius de jure debuit et potuit, fecit, assumpsit, adoptavit, et constituit in suum verum, certum, et indubitatum archiepiscopatum gnesnensem ad dignitatis primatialis coadiutorem, ac juris totius et dignitatis, bonorumque participem cum plena, omnimoda et non limitata potestate, cumque certa et non dubitata ad praedictum archiepiscopatum et primatium successione: prout praesentibus facit, assumit, adoptat et constituit praefatum reverendissimum D. episcopum, cui ex nunc in parte bonorum, et possessionum praefati archiepiscopatus dedit, et admisit, prout presentibus dat, et admittit, praefatus reveren. D. archiepiscopus gnesnensis

realem intromissionem et effectuaalem possessionem. Et hoc nomine congruae sustentationis et realis actualisque possessionis et usurpationis juris praefati certi et indubitati omnibusque legibus concessi et usu approbati coadiutoriae, videlicet bona clavis mnichovicensis cum praediis, ac villis Mnichovice, Jasienie, Wisokienice, Skoczycłody, Złota, Miłochniowice, Głuchów, Białynin, Byczki, Janisławice, Inyszno, Borysław, Raczuł, Słupia, Drzewcze, Gzów, Lipcze, Mszadł, Wola Drzewiecka, Chlebów, Ritniowiec, Bobrowa cum molendinis omnibusque et singulis ad praefata bona pertinentiis tum cum omni jure, dominio, et proprietate eorundem bonorum quemadmodum ea omnia ipse possedit et habuit. Promittens per extraessum (s!) ac sese sub juramento, manu pectori admota, obligans, praefatam coadiutoriam se non revocaturum, neque eidem ullo unquam tempore quocunque praetextu contracturum, sed eam semper ratam, gratam, firmam, et indubitatam habituram, committens et concedens eidem reverend. D. episcopo ex nunc plenam et omnimodam facultatem omnia, quae ad officium legitimi coadiutoris de jure ac more pertinent, agendi, vicesque ipsius reverend. D. archiepiscopi in publicis supplendi, eundemque in omnibus juvandi, ita tandem, ut si quae mutatio facienda sit, aut nova dispositio, absque scitu et consensu suo fieri non debeat. Proinde pro hujus coadiutoriae apud serenissimum D. N. et sanctam sedem apostolicam approbatione, corroboratione, ratihabitione, confirmationeque certos et indubitatos suos procuratores, actores, factores et negociorum praesentium gestores, ac nuntios speciales, ac generales, iam exnunc in mei ipsius, notarii publici praesentia, loco, tempore, prout supra notatum est, adque (s!) testibus, ut infra patebit, alio certo instrumento publico in forma amplissima constituit, fecit et ordinavit, super quibus omnibus, et singulis praemissis idem reverendissimus, et illustrissimus Dominus constituens, petiit a me, eodem notario publico infrascripto, unum vel plura publicum vel publica fieri, atque confici instrumentum, vel instrumenta, hocque praesens, et ipse manu propria subscripsit, et sigillo suo communiri voluit. Actum et datum anno, indictione pontificatus, die, mense, hora, et loco, quibus supra, praesentibus magnifico, reverendo et generoso D. Paulo Uchański, capitaneo drochobicensi, Sebastiano Brzozowski, decano gnesnensi, Valentino Kutilowski Notario. Nurensi, testibus rogatis.

Roku przeszłego posłał pan Jan Kostka wojewoda sendomirski, opata Oliwskiego, Casparum Gostkam, do Franciej, do króla Henrica, dla długu swego, który u króla miał, co zań płacił żołnierzom po jego electiej temu opatowi, iż doma była przykra jurisdytia biskupa kujawskiego, pod którego zwierzchność był starał się o to, jachawszy do Cistercinae (bo sam był ex eodem ordine), jakoby generalis ordinis tu wisytatora, który by in bonum ordinem klasztory wprawiał i ex juristitione episcoporum ujął je i uczynił, tak generalis posłał... który opowiedziawszy się królowi i wzięwszy od niego mandat do biskupów i opatów, aby mu tego nie broniono, revidował wszystkie klasztory ejus ordinis. Naostatek wszystkie opaty conwokował do Wągrowca, tam dekrety poczynił przeciwko niektórym opatom, wyjął ich dekretem ex jurisdictione episcoporum vicarium (s!) abo wągrowieckiego, abo tego oliwskiego chciał na swem mieściu zostawić; biskupi aegre ferebant te jego sprawy i gdy chciał znowu drugie (s!) raz je revidować, nie dopuścił mu tego X. Łukasz Kościelecki, biskup poznański, gdyż o depozytiej drugich opatów myślił i zakazał opatom, aby go nie przymowali, gdy przyjedzie, i tak uczynili. Zaczym on zaklął opaty wszystkie diocoesis poznaniensis i pozwał je do Cistercium, X. biskupa bez poznanskiego, (s!) pozwał do Rzymu. Przeciwko temu protestowali się tak jako, niżej stoi, tak X. biskup, jako i opaci i do króla pisali, prosząc tak, jako niżej stoi, aby ad summum pontificem pisał, żeby ich nie turbował ten mnich. Interim umarł opat sulejowski, król miał in animo uczynić opatem spowiednika swego, dalmatam, i starał się aby był electus, ale tenże wizytator, jachawszy tam, obrał ostrowskiego mnicha klasztoru wągrowieckiego, zaczym król był obrazon i pisał *jesli* (listy?) takie, jako niżej stoją, (!) do nowo nominatum archiepiscopum. Jakoż, jachawszy tam, arcybiskup wzięwszy z sobą X. Jana Powodowskiego, proboszcza poznańskiego, który (gdyż jeszcze X. arcybiskup sacry nie miał) był administratorem in spiritualibus arcybiskupstwa i złożywszy tego ostrowskiego, który z namowy ich benevole cessit, obrali mnisi tego kapellana królewskiego, gdyż wizytator odjechał był przed tym do Franciej.

Oratio legatorum ducum Pomeraniae.

Serenissime, ac potentissime Rex, Domine D. clementissime. Illustrissimi principes, ac D. D. Joannes Fridericus, et D. Ernestus Ludovicus, stetinensium, pomeranorum, cassuborum et vandalarum duces, fratres Domini nostri benignissimi S. R. M. V. per nos salutem plurimam dicunt, studia, fidem, atque amorem omnem deferunt nec non foelices et perpetuos animae, corporisque successus compre- cantur. Cumque passim nunc pleno omnium ore percubuerit S. R. M. V. praetumidum (s!) magni moschorum ducis factum, debellatis superiori anno nobillissimis quibusdam ejus provinciis, haud vulgariter imminuisse, et de urgendo, ac foeliciter terminando hoc bello, nunc potissimum serio, summoque studio laborare. Equidem S. C. (elsitudines) summum ac singulare Dei Optimi Maximi beneficium, quod certe nec nostra nec patrum vidit aetas, hac in re libenter agnoscunt, atque S. R. M. V. et laudatissimo huic Regno adeoque universis Baltrici maris accolis, ad quos hujus victoriae fructus praecipue spectat, hoc nomine non tantum alacri pectore gratulantur, sed etiam enixe optant, ac desiderant, ut is, qui dat salutem Regibus, cujusque natum humana omnia sursum ac deorsum feruntur, porro dextram et consilia S. R. M. V. quoque armet, regat et fortunet, quo omnia in sui honorem S. R. M. V. hujusque Regni, et finitimorum salutem, et tranquillitatem perpetuam redeant et redundant.

Et si vero aequius fuerat, vel testibus S. C. ipsis hoc in conventum, dum S. R. M. V. senatores et proceres regni R. P. commodis imprimis vigilant, nihil, quod vel molestiam, vel incommoditatem creare posset, in medium proferre, tamen preter voluntatem omnem rebus S. C. ita ferentibus S. R. M. V. ipse nunc necessario interpellare cogatur. Id, ne C. S. apud S. R. M. V. praejudicio, vel incommodo sit, quanto queunt majori studio officiose petunt.

Causa vero haec est. Quod creditores ii, a quibus C. s. centum illa millia talerorum mutuo sumpserunt, quae ipso duodecim annis ante serenissimo ac potentissimo quondam principi, ac Domino, D. Sigismundo Augusto, Regi Poloniae, D. affini charissimo piaie recordationis scitu, et intercessione ordinum et senatorum Regni in necessarios Regni et R. P. usus interpositis, ad id idoneis, atque amplissimis hypothecis et fiede jussoribus, (s!) crediderunt, nunc molestissime atque instantissime repetunt, atque ita reposcunt, ut nullam pror-

sus solutionis moram se deinceps admissuros esse palam intermi-
nentur. Haec quam sint C. s. gravia S. R. M. V. una cum sena-
toribus gravissimis pro sua prudentia facile intelligit. Proinde me-
moria tenere S. R. M. V. dubio procul C. s. existimant. Quid prae-
teritis, hic Varschoviae, post Grodnae, et superiorum annorum comitiis,
et conventibus in negotio hujus reddendi mutui legitimisque ejus usuris,
damnis, et inusurio C. s. tam internunciis, quam litteris cum S. R. M. V.
et ordine Regni, s(at)is firmiter, et pariter obligatis egerint. Hac sane spe
S. R. M. V. eas cum ordinibus Regni rationes inituram esse, quae S. R.
M. V. nequaquam indigne, quibus etiam sese hac aliquum molestia libe-
rare, et S. C. in causa aequissima ac plenissima satisfieri posset.

Acceperunt autem praeter expectationem omnem ex responso
S. R. M. V. 21 Januarii Varschoviae et Grodnae suis internunciis
dato, horumque praeteriti anni subsecuta necessaria protestatione
S. R. M. V. ex causis, ibi praetensis, aliquot adhuc in eo persistere.
Mutuum illud haut videri Regni debitum esse, nec etiam S. R. M. V.
id pro publico agnoscere posse dinumerationem hujus exigendam
ab iis, qui se non tantum, ut fidejussores, sed etiam ut principales con-
stituerint. Et quanquam C. s. internuncii hoc responsum, seu vali-
dissimae obligationi Regiae, et facto contrarium, praejudiciisque variis
plenum, injecta atque exhibita protestatione se recipere non posse,
testati sint, et simul solidis rationibus in contrarium adductis, publi-
cum id esse, et publica autoritate scitum, et consensum ordinis con-
tractum, enumeratum, et in rem Regni versum, evicerint, tamen quod
fauciores tunc S. R. M. V. penes se haberet senatores, et consiliarios, ab
hac sententia dimoveri eam non potuisse. Quam vero rursus hac
S. C. graviter accidantur? Qui, requisiti, ut dictum est multoties, ne
regis et Regno conjunctissimo temporibus difficillimis majorum exem-
plo deessent, ut que hoc ipso, vel in pupillari aetate fidem, et amo-
rem singularem testarentur, eam pecuniam aliunde mutuo desumpse-
runt, ac porro D. Sigismundo Augusto Regi, ad defensionem Regni
contra Moschum sine ulla spe lucri amice crediderunt, tantoque nunc
tempore annuas usuras inde dependerunt, et adhuc dependunt. Nunc
vero cum optimo jure eandem repossunt, ita C. s. per ambages du-
ci et interim a creditoribus (ut nunc sunt horum hominum ingenia)
importunissime fatigari, nihil attinet pluribus apud S. R. M. v. et
gravissimum hunc concessum tangere. Sed quoniam C. s. spe indu-

bitata ducuntur S. R. M. V. quam ipse sui nomine sciunt honesti atque aequi (cujus ipsa quasi lumen ex omnibus illis, quae per legatos suos diverso loco et tempore exposuerunt aspexit) esse appetentissimam potissimum ex iis, quae superiori anno in vim protestationis scripto opposita fuerunt statum et cardinem hujus negotii penitius quam antea perspexisse, nimirum hoc debitum de publico Regis et Regni nomine publicis comitiis varschoviensi, et lublinensi actum, et transactum est, cujus obligatio Regis et Regni sigillo publico, interpositis hypothecis, et fidejussoribus publicis, firmata est, cujus etiam usuras biennales publicae personae S. c. dependerunt, denique quod etiam in publicum Regni usum versum est revero (s!) et absque scrupulo ullo esse publicum, ac secundum omnia jura divina, et humana ex publico dissolvendum, quemadmodum id pluribus, dicta illa protestatione, quam et nunc reproducere jubemur, ostensum est. Et super vacua sit apud bonos in bona causa commendatio, nec etiam veritas adminiculo verborum admodum egere videatur. C. s. majorem in modum petunt, ut S. R. M. V. huic, vel importunitati, vel potius necessitati pro Regia sua mansuetudine ignoscat, se ipsam permolesta hac sollicitatione et C. s. ingratissimis creditorum impetitionibus exoneret, ac nunc tandem summam illam centum millium talerorum cum usuris constitutis, damnis et expensis pro Regio suo munere reddi, vel saltim possessionem hypothecarum pro summa capitali, ejusque accessoriis obligatorum restituat jubeat. Alium n. (s!) C. s. quo defuncti Regis D. Sigismundi, et Regni praepugnanter et efficaciter obligata autoritas salva, sarta, et tecta esse possit, modum non reperiunt ullum. Pro hac sane pugnat pugnantque perpetuo saepius adducta publica illa obligatio, urget id divini, ac humani juris dispositio, interpellant, ac flagitant defuncti regis cineres, suadet id aequitas ipsa, ac exposcere videtur S. R. M. V. in praedecessorem Regem, vel ipso exemplo necessaria utilis, ac honesta pietas, et benevolentia denique requirit ordinem, ac senatorum in Regem defunctum, quem certe cum divis majoribus suis de hoc universo Regno, et quam plurimis familiis praeclarissime meritum constat debita, gratitudo ac fides. Id si a S. R. M. V. et ordinibus Regni impetrabunt, seu ipse cur minus obtinere debeant equidem, ut tandem plura in speciem adduci queant jure, et aequitate subnixas rationes vident, nullas vicissim S. R. M. V. et ordinibus Regni de-

ferunt C. s. quovis tempore, et loco gratissimorum et addictissimorum principum studia, fidem, ac benevolentiam perpetuam, ac paratissimam. Retulit preaterea vir nobilis, Henricus Ramel, cancellarius S. C. se multis annis ante avunculo suo, Rudingero Massaw, aliquot millia mutuo tallerorum dedisse, et rationibus quondam D. Sigismundo Regi oblatis, Regisque manu, et sigillo secretiori firmatis, et pro liquido acceptis, se satis superque docere posse, ac velle, dictis his summis clenodia, ceu (s!) vocant et argenteam regiam suppellectilem, ad satisfaciendum Lithvanico et Livonico, adversus moschos disposito praesidio mercatori cuidam Rejnharδο terakovensi, gedanensi, una cum tribus praefecturis: samogitiensi nempe, cordensi, pelagensi, et cretingensi, quas ille aliquot annos possedit, et in manibus habuit, tunc oppignoratam redempta esse, eamque solutionem D. Sigismundum, Regem, dum vixit, ratam habuisse, pro sua agnovisse, et hoc ipso praedicto Massovio, certum et indubitatum debitorem se constituisse. Enixe itaque petiit, quantum in S. C. esset intercessione adhibita a S. R. M. V. impetrare, quò peccuniaria illa summa, quae nunc cum usuris consuetis, haud connumeratis damnis, et expensis supra 25 talerorum millia excrevit, ei restituatur. Hujus vero debiti documenta, qua ille ad retrahendum suum satis esse censet S. C. simul obtulit, qua in conspectum S. R. M. V. et amplissimi senatus, una cum serenissimi ac potentiss., principis, ac D. D. Friderici, II Regis Daniae, pro ipso scripta intercessione, et haeredum praedicti Massovii, in ipsum hujus debiti facta legitima cessione, jussi nunc reproducimus, plura etiam ejus generis, si opus erit, post exhibituri sumus, et verbis S. C. amenter, atque officiose petimus, ut S. R. M. V. igniculos benevolentiae, quibus s. C. complectitur, huic bono viro, qui praeter suum repetit nihil, et cujus fortunae ferme omnes etiam hinc dependent, ita lucere sinat, quo is S. R. M. V. heroice mentis Regis Daniae, aliorumque electorum, et principum. S. Rom Imp. suarumque C. intercessionis fructus, percipere queat. Pollicentur vicissim C. s. atque in se recipiunt, eum ita se gesturum esse, ut nunquam peniteat S. R. M. V, ut nunquam liberalitatis, atque clementiae istius. Porro clientes S. C. complures viri nobiles ecclesiarum etiam scholarum et Xenodochiorum praepositi graviter conquesti sunt, quod laicis, tanquam commissariis regiis, qui ad faciendam fidem, commissionem ipsam sub authographo, et sigillo Regis pre manibus tunc

habuerunt, permagnam argenti vim crediderunt ea spe futurum, ut et constituta commissionis camera, et huic attributis bonis, suum rursus consequerentur. Esse quidem saepius subjectissime id petitum sed praeter spem omnem se ad Loicios, in quos S. R. M. V. jus se reddituram benigne receperit, rejectos esse. Nunc vero, postquam praefatorum Loiciorum (qui compluribus aliis debuere et adhuc debent) bona et possessiones, ex quibus ipsi solutionis spem pluribus fecerant a S. R. M. V. viro generoso, ac strenuo, D. Ernesto Vejero, cum ob debita sua, tum ob virtutem, et praeclara ipsius merita clementer concessa sint, dubitare se nihil S. R. M. V. pro officio suo, et equitate benigne effecturam, ut ipsis aliunde satisfiat. Quoque citius et maturius ad id pertingere possent, ut pro ipsis hoc nomine ad S. R. M. V. intercederent, C. s. indesinenter institerunt, sed quoniam rem, prout gesta est, suplici libello plenius relatam S. C. exhibuerunt, et hunc S. R. M. V. ex mandato nostro demisse afferimus. Est profecto horum creditorum ea conditio, ut pars eorum caris et angoribus ammisere confecta, et extincta praeter lacrimas, et perpetua suspiria suis relinquerint, nihil. Qui vero adhuc superstites sunt, ob hoc debitum fortunis exacti ita sunt alternati et exhausti, ut quo se recipiant, ferme non habeant, et nisi post et secundum Deum S. R. M. V. gratia et clementi ope mature subleventur, ipsis quod vehementer dolendum est cum suis necessario per eundem sint. Commendant itaque C. s. horum clientium et subditorum suorum causam per se jure et aequitate, quantumvis commendatam S. R. M. V. quanta possunt ac debent, observantia amice rogantes, ut non tantum semel decreta ad probanda ipsorum debita commissio suum nunc tandem effectum sortiatur sed et horum ea habeatur ratio, quae S. R. M. V. justitiae et aequitatis laudes amplificare, ipsosque non nihil recreare queat ne tandem sub justo legum clypeo occubuisse videantur. Hoc ipso S. R. M. V. dubio procul Deo gratum, et illorum expectationi benigne satisfaciet, ipsosque sibi, ac Regno perpetuo devinciet. Ac C. s. vicissim ita se comparabunt, ne subditi R. S. M. V. sicuti res sic tulerit contra jus et aequum se neglectos esse sentiant. Postremo meminisse S. R. M. V. quae superioribus comitiis ferme omnibus de terminandis finibus, ac dijudicandis, inde ultro citroque ortis controversiis C. s. per inter-nuntios amice, ac diligenter petierint, ac proxime praeteritis hic comi-

tiis S. R. M. V. placuisse commissarios circiter festum Bartholomei utrinque demandandum esse, qui tam finium controversiis cognoscerent dirimerentque, quam de injuriis jus dicerent, omniaque ad aequitatem, et tranquillitatem inter finitimos utriusque ditionis subditos complanarent. Et a S. M. V., tunc quemadmodum a C. s. hoc nomine quosdam deputatos fuisse, qui, si in rem praesentem venire potuissent, S. C. nihil optabilius accidisset.

Scriptis autem litteris S. C. Stetini 18 Julii redditis, magnificum (s!) et generosum D. Andream Opalenski, regni marschalcum supremum ostendisse diem, dictam ad exitum Septembris, vel initium Octobris dubio procul ex impedimentis quibusdam prorogandam esse. Et quamquam C. s. deputatis commissariis, ad hoc iter quodam modo paratis et accinctis, id praeter spem accidit, in eo sibi tamen aquiescendum esse duxerunt. Quamvis etiam S. C. alium diem sub initium Octobris dicturae et deputatos suos illuc missurae erant, tamen quod iis ipsis alia quaedam per magni momenti in Romano Imperio S. C. nomine eo temporis puncto obeunda essent, rem totam interventu hyemis prorsus contra S. C. voluntatem, huic usque extractam esse.

Cum autem C. s. nihil potius, vel antiquius ducant, quam cum S. R. M. V. Regnique Poloniae civibus universis, et singulis, quantum in ipsis est solidam, et firmam conjunctionem alere, et ad posteros, majorum exemplo, transmittere. Ita desiderant aliud nihil, quam omnia litium semina, si fieri posset, ab ima radice, quam citissime resecari et dirimendis illis finibus, primo quoque tempore diem rursus dici. Quod ut S. R. M. V. faciat, et pristinis commissariis clementer denovo injugat, ut idoneo tempore cum deputatis S. C. ad actiones intermissas conveniant, et commissioni satisfaciant C. s., per quam officiose et amanter petunt.

Et quanquam, ut est inter finitimos vetus, atque antiqua similitas immortale odium et nunquam sanabile vulnus, confines absque litibus raro sunt, quas aliquousque donec de his rite cognoscatur utrinque saepe ferre necesse est. Acciderunt tum interim graviora quaedam S. C. subditio, de quibus ad S. R. M. V., si locus et tempus id nunc ferret ad praecavendum majora mala dissimulare haud possent, sed cum S. R. M. V. occupatior nunc sit, quam ut his privatorum querellis animum, vel aurem adjungere posse videatur, nec etiam partibus absentibus, ac deficientibus probationibus quidque

recte hac in re definiri queat, sed omnia pro more ad commissarios necessario reicienda sint S. C. consulto hic subsistendum esse existimant. Denuo tamen vel altero omnino, et quidem brevibus nunc S. R. M. V. commonefacere C. s. operae precium ducunt. Profugerunt a viro nobili S. C. cliente, Georgio Klejst, rustici aliquot Jastronium et Piczenium S. R. M. V. Regni pagos, asportatis secum instrumentis domesticis et animalibus ad agriculturam necessariis, qui multoties ne quicquam repetiti, contra pacta ibi adhuc retinentur.

Non multo ante alius quidam Redericzum, (sl) ablata itidem re domestica, armentis et pecoribus, priorum exemplo se proripuit a rusticis istius pagi, seu creditur persuasus, quem a vestigio subsecutus, Klejstius ibidem repaerit. Adversus hunc, cum a sculteto (ut vocant) istius pagi jus, justitiamque et eum ex pactis cum ablati sibi restitui peteret, is, evocata et ad arma invitata turba rustica forte, tunc ad pocula colecta, additis verborum contumeliis gravissimis, ita eum exceperit, ut altera manu mutilatus, ad vincula raptus, iis ad expediendam salutem cadum cerevisiae mox persolvere, et pro injuriis (ut ipsi conclamarunt ducentorum florenorum) cautionem nolens volens ipsis praestare coactus fuerit. Et tamen de hac tam atroci injuria in praefectura coronensi hucusque, ut acerbe ita frustra, se conquestum esse asserit. Conqueruntur praeterea nobiles omnes ex familiis de Walde, Glasenapp, Monchaw et Czastraw, agnatum et consanguineum ipsorum, Georgium a Walde, cum in stagno Turiz in Pomeranico districtu situm, quod ipsi se cum majoribus, a ducentis et pluribus annis, sine cujusque impedimento possedisse affirmant, paucis quibusdam adhibitis piscaretur, a procapitano generosi D. Stanislai Sandiuogii a Czarnkow in Drahejm, cujus ministri superiori anno quoque piscatorem ipsorum in dicto stagno, globo bombardico trajectum, misere premerunt, praeter spem omnem cum armata hominum manu, haud exiguam invasum, oppressum, et ademtis ei piscibus, retibus et aliis, ceu captivum abductum, et tandem metum carceris et majoris periculi, obligationem fidejussoriam ab eo extortam esse, quam ille jure ac proprietate hujus stagni perpetuo se abdicare, et quoties vocaretur, se Sandiuogio sese sistere velle stipulari, coactus fuit. Quod et ipsum, scripto locupletius expressum, et C. s. oblatum, ex mandato S. R. M. V. nunc subjectissime exhibemus.

Haec et similia, quae contra pacta haereditaria insolenter admo-

dum attentari videntur, qua sint enormia, quamque facile ansam majoribus turbis praebere possent, S. R. M. V. pro sua prudentia haud difficulter prospicit. Quamobrem, petunt C. s. magnopere finitimis capitaneis et officialibus severe demandari, ut suos in officio contineant ab injusta vi in posterum cohibeant, transfugas rusticos juxta praedicta pacta D. suis, eos requirentibus, cum ablatis bonis ex post liminio sine mora et recusatione ulla restituant, utque tandem animadversione S. R. M. V. non facile audita ferocia rusticorum redrensium ita compescatur, quo poena unius metum multorum contineat, ut dicto Georgio Klejsth de acceptis injuriis ut par est, satisfiat. Imprimis autem, ut S. R. M. V. de plenitudine potestatis Georgium a Walde et fidejussores ipsius a vexu illius per vim extortae obligationis clementer solvat, in integrum restituat, et D. Sandjuogio serio injungat, ne dictum Georgium, et suos in jure quaesito, istius stagni facto, vel propriaa autoritate posthac turbare, aut impedire praesumat.

Habuerunt sane C. s. non immerito hactenus S. R. M. V., et temporis rationem, et ita quidem, ut tranquillitatis publicae causa asperiora quaedam sustinere, et de his ad S. R. M. V. suo loco ac tempore refferre, quam permissa vindicta suis majores motus concitare maluerint. Quod et nunc C. s., quo ipsamet S. R. M. V. suam auctoritatem et officium interponere possit, sibi, faciendum duxere. Quod si tamen illi pacis publicae turbatores, et pactorum praeter spem injuriis inferendis, nec finem nec modum fecerint ullum, et subditi S. C. pro defensione sui suorumque, quod omni generi animantium a natura tributum est (ipsis autem hactenus non licuisse ostendimus) ceu aviculae pro vidulis, quid contra moliti fuerint, ne id vel C. s., vel subditis ipsis apud S. R. M. V. derimento sit, etiam atque etiam nunc officiose rogitant.

Haec sunt ferme, serenissime ac potentissime Rex, quae ex mandato S. C. hoc tempore ad S. R. M. V. nobis dicenda fere, et ut fides mandati nostri constet, exhibemus qua decet subjectione, de manu traditas S. C. litteras, causam illustrissimorum principum nostrorum, nosque ipsos S. R. M. V. officiose ac subjectissime commendantes.

Sacrae Regiae Majestati Vestrae

Illustrissimorum Pomeraniae ducum fratrum

Subjecti, ac perpetuo addictissimi intermuncii

Otha a Ramny, et Victor Stetinus etc.

Protestatio contra grodnensem responsum serenissimi, ac potentissimi Domini D. Stephani, Regis Poloniae, magnique ducis Lithvaniae, nomine Domini Joannis Friderici, et D. Ernesti Ludovici, fratrum ducum Pomeraniae, a legatis Cael. suarum

Anno 1580 mense Aprili interposita et oblata.

Serenissime ac potentissime Dux, D. clementissime! Si Regum, atque principum, internunciis id omnino incumbit, ut quae ab D. suis mandata acceperint. Iis ad quos (litteris fidei, aliisque necessariis ad rem pertinentibus instructi) missi sunt plene non tantum perferant, verum etiam pro fide sua fideliter urgeant, si quae in praerudicium Dominorum suorum in medium adducuntur silentio neque praetereant, neque D. suis praerudicari sinant, supervacaneum erit apud serenissimam R. M. V. nos hoc nomine purgare, quod cogamur, re ipsa postulante, ad propugnandam veritatem (cujus simplex est oratio), et quam tempus in lucem tandem tamen profert, rem duram, atque gravem, durioribus et ad rem necessariis verbis tractare, experimur re ipsa sicut in omnibus etiam optime constitutis aulis, inde usque a mundi exordio contingit esse, et his qui egregia S. R. M. V. mansuetudine, et ingenita bonitate abundantur, qui dum ea quae ad rem ipsam pertinent S. R. M. V. studio in defesso occultant, neve ex fundamentis cognoscere sinunt, id unum agant, ut ad opprimendam veritatem S. R. M. V. in transversum rapiant. Obsecramus autem humillime et submisissime S. R. M. V. non aliter, quam quod ratio muneris vestri et mandatorum ab illustrissimis principibus acceptorum, immo negotium ipsum hoc flagitat, atque omnino exigat, haec a nobis dicta accipere velit.

I. Dicuntur in responso grodnensi ordinum Regni magna constantia et quidem tribus comitiis negare hoc debitum publicum esse.

II. Reffellitur mansuetudine Regni in publicas sanctiones nihil de hac re sancitum esse.

III. Quod cum more vetusto a thesauriis, publica autoritate constitutis, pecuniae accipiantur, et in rationes referantur, hujus rei nullum vestigium hic appareat.

IV. Quod fidejussores privati sint maximae ex parte, et R. P. hypothecis cavere, soleat.

V. Illustrissimos principes fidem sponsum (s.) in tantum secutas esse, (s) ut et principales esse eos noluerint, neque legationibus, aut instructionibus debitum publicum posse satis probari.

VI. Possideri Regni non successionis jure a S. R. M. V. quaecumque D. Sigismundus habuerit. Ad primum attinet. Negamus amplissimos Regni ordines jure negare posse (si modo negant) debitum hoc publicum esse norunt, enim in conventu publico lublinski attributos esse Camerae pruthenicae redditus capitaneatus marienburgensis, redditus omnes terrarum Prussiae (salva R. P. quarta) dimidiae partis Portorii Portus, centena preterea florenorum milia quae gedanenses S. R. M. V. ex pacificationis formula debebant redditus praefectarum pelangensis, cretingensis, et gordensis, salinarum Bydgosciae, mercium sylvestrium et caducorum, data summa facultas, et a S. R. M. V. Sigis. Augusto et senatoribus camerae pruthenicae commissariis, ut pecuniam ad usus R. P. undiquaque conquirent, ut contractum jam pridem et adhuc contrahendum aes alienum inde dissolverent, datum esse hac de re illis diploma Regum, cui expresse subscripta sunt omnia ordinum omnium nomina, ut non tantum creditoribus, a quibus mutuum hoc accipiendum erat, sed toti terrarum, ubi testatum facerent, non privatos se esse, sed publica auctoritate fungi, et S. R. M. atque una R. P. omnes ipsorum actiones habituram ratam.

Et cum exhausto (circumstantibus bellis) aerario Regis, et R. P. S. R. M. per-summae auctoritatis viros magnificos et generosos, D. Achatium de Czema, D. Joannem Krotosinski junivladislaviensem palatinum, et D. Stanislaum Sandjuogium Czarnkovium, referendarium curiae, ingentem summam pecuniae mutuo petiisse a ducibus Pomeraniae, et illi ad propulsandum, quae ex vicina Moscovia imminabat tempestatem, centena talerorum millia (si conscio, et auctore senatum regni fieret) mutuo duros in publico omnium ordinum consensu Warssoviae primum, deinde Lublini recepissent, rejecti et remissi sunt oratores Pomeraniae ducum a S. R. M. V. et senatum regio (s!) ad praefatos commissarios auctoritate publica, ut coram iis, quae ad cautionem pertinerent, expedirentur, et pecunia per ipsos acciperetur, uti et accepta ei (s.) et quidam ab iis commissariis, quibus D. Sigismundus Aug., in diploma (de quo paulo ante dictum esse) pollicetur verbo regio (quae phrasis jurejurando aequivalet) S. R. M.

commissarios indemnes praestituram. Dat etiam ducibus Pomeraniae obligationem Regni sigillo firmatam, in qua remisso jurejurando commissariis Pomeraniae ducibus (quantum ad hoc debitum attinebat) obstrictos esse jussis hypothecae nomine omnia, quae camerae commissi attributa erant, addicit, videant et hinc cognoscant senatores Regni, aut potius illi, de quibus initio conquesti sumus, horum consiliorum architecti veris simile, ne cuiquam esse possit debitum hoc publicum, et publica autoritate contractum non esse.

II. Porro, si salva conscientia ab ordinibus dici posset, ipsis insciis debitum hoc contractum (eo posito at non concessio) meminit S. R. M. V. pro more hujus Regni Ordin: refferri, vel hanc ob causam, quod non opus sit omnes omnia arcana scire, vel nec opus sit in comitiis diutius quam statuta Regni ferunt, ordine destinere, vel ad exonerandum et sublevandum R. M. molestiis et laboribus, atque adeo salubri consilio constitutum esse majoris consilli ordinem, per quem varias ob causas plurima atque illa gravissima Regni negocja expediantur. Ex horum numero scilicet Achacium de Czema, et Joannem Krotosinium junivladislaviensem, et Stanislaum Sandjuogium, palatinos, hujus tractandi negocii causa publice legatos, ac (s.) principes Pomeraniae missos, responsis publicis proxime Grodnae S. R. M. V. oblatis, probatum est; ex his ad huc vivit, atque superest Sandjuogius, quem sancti affirmare pro comperto habemus omnia et singula in tractatione hujus mutui ex autoritate S. R. Ordinis et consilii majoris acta esse, et quis dubitaret, rem a S. R. M. cum ordinibus deliberatam, quae publice in comitiis omnibus audientibus proposita esset.

III. Inficias ire non possunt ordine et S. R. M. inquirendo, vera nos protulisse deprehendet, et duces Pomeraniae publicis ordinum litteris, et responsis docere possunt. Interregnum tempore, cum duces solutionem per legatos suos postularent, ut exactionem debiti hujus, quoad certum Regni caput, et Rex eligeretur differente studiose et amanter ordines Regni a ducibus contendisse.

IV. Novit magnificus, et generosus D. Joannes Zamojscius, magnus Regni Poloniae cancellarius, noverunt alli, quam plurimi, noverunt omnes ordines Regni ab Henrico Rege constitutos commissarios, qui cum ducibus Pomeraniae alisque creditoribus de commoda aeris alicui dissolutione agerent, sed ne negotium absolveretur in causa fuit R. M. ejus ex Regno dissensus. Accidit et aliud, quod

docetur, licet ordine consensus, non intercessisset, nihilominus pro publico habendum, nam commissarii, et sponsores litteris suis ad duces datis aperte affirmant S. R. M. a Regni ordinibus sollenni jurejurando addactam inter caetera recipere D. Sigis: Augustum actiones ratas habiturum, debita exoluturum. Ipsi igitur ordine debitum hoc (quod non exiguam (s.) D. Sigis: Aug. actionum pars est), publicum esse, atque a S. R. M. V. exolui voluerunt.

V. Et si concedatur D. Sigis: Aug: insciis ordinibus Regni, hoc et alia credita contraxisse, verum tamen est, nullam extare sanctionem vel constitutionem Regni, qua prohibeatur Rex Poloniae mutuam pecuniam sumere, nullum statutum produci potest, quo probetur ordine Regni ad solutionem debitorum Regis, sin non teneri nulli in orbeterrarum Regi, id nunquam non licuerit, nec adhuc liceat. Et licet simile quidam constitutum est frigida plane ratio esset, restringendi Regiam obligationem, vim faciendi, auctoritatemque detrahendi sigillo Regni, ejusmodi illatione uti. Rex quidem mutuam pecuniam accepit, sed non liberamus datam obligationem, quod non constat, an in utilitates Regni, aut thesaurum Regium illata sit, quicquid regia obligatio et confessio in contrarium dicat. Quid vero ad creditorem attinet, quo acceptam pecuniam debitor conferat bene, ne an male collocet, cum nihil aliud ei praestandum sit, quam ut promissam pecuniam numeret, obligationemque accipiat in publicas tamen utilitates collatam hanc pecuniam, vel inde constat, quod clenodia et vasa argentea, jam ante pro debito Regio (quod R. P. persolvendum erat) oppignorata, hac Pomeraniae ducum pecunia redempta sunt.

VI. Et cum videamus id unum agi sunt persuaderi illustrissimi principes, D. nostri clementissimi se sinant ab iis, qui S. R. M. V. authores sunt, non esse voluntatem ordin: ut fides et sigillum regni liberetur, evidentissima necessitate urgente, pertrahunt quidam, quae reficere duxeramus, supremis saltim labris attingere, ut illi certo sciant, duces Pomeraniae, eorum que acta sunt, quaeque de persolvenda hac pecunia ordin: voluntas sit, minime ignaros esse.

Sciunt et Regni senatores cum D. Sigis: Augus: et gravissimas causas, et Regni utilitates evidendo ex ordinum consilio cum D. Maximiliano, Rom. Imperatore, Wratislaviae anno 1569 congressu-

rus esset, neque per praesentis pecuniae tenuitatem iter illud suscipere posset, admonitos esse a S. R. M., et amanter rogatos duces Pomeraniae, ut ex illa centenorum millium summa, cujus mutuo dandae spes R. M. facta erat, dimidiam partem ad sumptus itineris R. M. mitterent, ut vel hinc constet, consciis ne vel ignorantibus senatoribus hoc debitum contractum sit.

VII. Si publicum debitum, aut publico consilio contractum non est, quid attinebat D. Sigis. Augus., in data obligatione sua fateri publico omnium consilio factum, uti verba sequentia ex obligatione extracta habent. Quare, procedente maturo consilio ex sententia et communi senatorum et ordinum Regni nostri a charissimis consanguineis nostris, principibus Pomeraniae, tam consilium, quam auxilium argentarium clementer postulare curavimus, ut necesse sit, aut D. Sigis. Augus. ea quae vero absona sunt, (quod absit) in obligationem contulisse, at illos, qui horum consiliorum autores sunt, graviter errare manifestissimam injuriam defuncto Regi facere, sed D. Sigis. Augustum, et obligationem regiam aperte tuetur necessitas publica, ordinibus plusquam notissima tuetur, exhaustum aerarium, tuentur circumstantia bella, tuentur distrahenda jamjam clenodia oppignorata, et ante omnia ingens cura, ne confederatione serenissimi Danorum Regis, et Moschorum magni ducis, exturbato regno Suecie rege, Moschus iam ante Polonis formidabilis, Smolensco et Poloscovio capto, regno huic gravior hostis accideret, tuetur praeterea obligationem regiam, et publicum esse docent ducum Pomeraniae legationes, per quas in omnibus ordinum publicis congressibus, jam inde a morte regis publicam solutionem publici mutui publice userunt; qui ordines et hoc dubitum per tot annos publicum esse responsis et confessione sua agnoverunt, ut nimirum sit, quod post complectam perscriptionem turonensem conventum demum negasse dicantur, ordines id publica autoritate contractum, secus quam ante scriptis, et nomine publico confessi sunt. Quid autem ordines in hac parte tueri possit, sicut nihil omnino videmus, sic aliis dijudicandum relinquimus, an ordinibus (si modo illi in culpa sunt) apud exteros honorificum futurum sit, propriam eamque publicam confessionem revocare, et simplici negatione in causa propria (ubi lucri spes est) sigillum Regni et Regis sui obligationem elidere velle.

VIII. Scit, ac una cum ordinibus meminit S. R. M. V. (ut quisque) optimo in conventu torunensi (quo legatos suos miserant duces Pomeraniae a S. R. M. V. et senatu regio) deputatos esse magnificos et generosos D. Ostaphium, vicecancellarium, D. Stanislaum Sandjuogium referendarium, D. Joannem Kostka, Sandomiriae palatinum, magni ducatus Lithvaniae thesaurarium, et D. Laurentium Woinam, thesaurarium modernum, ut de hoc et aliis debitis inquirerent, retulerunt ii quomodocunque publicum esse debitum, verum quid ipsis acciderit, quorum protextu graviorum negotiorum, integram relationem differre jussi sint, multis et odiosis hic repetere supersedemus.

IX. Et ne ii, de quibus supradictum est, consultores omnem culpam in ordinibus Regni reiiciant, non clam esse et vocem in triniis clamare sciant, quae nam de persolvendo hoc ducum Pomeraniae debito, et liberando Regni sigillo in proximis Warschoviensibus comitiis ordin: sententia fuerit meminerant, enim ordines jam pridem in lublinensi conventu Deputatos ab ipsis esse, qui a thesauriis et notariis juratis, redendis rationibus interessent didicisse ex relatione illorum recordabantur, quae ratio debiti hujus esset, et propterea grave ducebant, contra propriae conscientiae testimonium, illa Warschoviae negare, qua certissima esse Lublini didicerant. Notum est esse S. R. M. V. pedibus in sententiam ordinis descendendum paucis mutatis ordinibus, voto subscripsisse summa illorum eam fuisse liberandam, esse fidem publicam et Regni sigillum, qua de re parcius adhuc loqui volunt illustrissimi principes, si forte illi, qui S. R. M. V. oculos avertant adduci possint, ut animum ad aequitatem revocent. Probatum igitur est rationibus irrefragabilibus publicum esse hoc debitum, et illustrissimos duces Pomeraniae vigore regiae obligationis, id a R. P. et S. R. M. repetere posse, quemadmodum petunt et petent.

Descendimus ad secundi et tertii capitis refutationem, videlicet in publicas Regni sanctiones, nihil hac de re relatam esse. Item quod per vetusto more a thesauriis rationes pecuniae accipiantur, et in rationes referantur, id vero hic factum non esse.

Mirari equidem satis non possunt illustrissimi principes, quid in mentem venerit iis, qui S. R. M. horum consiliorum autores

sunt, cum contrarium illorum quae proferuntur sciant et proximis comitiis warschoviensibus (nuper admodum) a quibusdam ejus rei admoniti sint.

I. Norunt enim anno 1571 publice liquidandis rationibus deputatos esse Reverendissimum quondam D. Franciscum Crasinski, nominatum et electum episcopum cracoviensem, Regni Poloniae pro-cancellarium. Ex iis vero qui thesauri rationes administrant, Re-ven. D. Simonem Lugowski, praepositum miechoviensem, genero-sum D. Jacobum Zaleski, thesauri Regni notarium majorem, magni-ficum et generosum D. Stanislaum Sandjuogium Czarnkovium, re-ferendarium, capitaneum plocensem, ac drasimensem, Reveren. D. Sta-nislaum Fogelveder S. R. M. camerae secretarium, ex magno ducatu Lithvaniae D. Stanislaum Wojnam, jam thesaurarii munus fide-liter administrandum magni ducatus Lithvaniae, coram iis non tum liquidatae sed ab iisdem subscriptae sunt rationes, viva, salva et incolumi R. M-te D. Sigis. Augusto, qui et easdem ratas, firmas uti sufficienter liquidatas subscripsit, scimus paratos esse illos, quot-quot illorum vivunt, quocunque tempore et loco testimonium suum hac de re perhibere.

Notum etiam est D. Fencelinum, rationarium, proxime War-schoviam venisse, ut (quae debitis Regni tanquam publica persona in cujus manibus sunt libri acceptorum et expensorum comperta haberet) coram S. R. M. V. praesens explicaret, scimus cum artifi-cio illorum, qui ducibus Pomeraniae in hac parte obstant, factum esse, ne a S. R. M. V. audiretur. Immo constat illos, in quorum manibus liquidatae rationes servantur, nihil aliud petere; quam ut coram S. R. M. et omnibus Regni ordinibus producere illas liceat.

II. Et licet haec adeo certa non essent, non magnopere opus est rationes thesaurariorum inquirere(s!), quod ubi rerum testimonia adsunt, verborum minime requirantur. Res enim loquitur ipsa im-mensi praecii tot retro regum opibus congesta clenodia, tot loculos aureis argenteisque vasis convasatos, cum jamjam distrahenda erunt et hac illustrissimorum ducum, atque aliorum pomeranorum pecunia redempta, quorum bonam partem nos, qui nomine ill. principum internuncii jam sumus apud illos, quibus oppignorata erant, aliquum vidimus in S. R. M. V. potestatem pervenisse.

III. Quod si haec non forent, essent et aliae causae cum adnotatione thesaurariorum, omnino nulla opus fuerit cum commissarii ad administranda ea, quae ob locorum distantiam ab aliis thesaurariis administrari non poterant, iis subrogati specialiter publico thesaurariorum munere fungerentur, et magnificus et generosus D. Joannes Kostka, publico ordin. indem thesaurarii nomine ornatus, et ut in omnibus aliis, sic praecipue in hoc negotio thesaurarii nomen praescripserit, cui haec notissima sunt.

III. Quemadmodum etiam insolens esset admodum S. R. M. V. tam angustis thesaurarium rationum cancellis in vita circumscribi; sic sane iniquissimum foret et criminis M-tis lesae obnoxii essent, sive thesaurarii, sive quicumque, qui tantum sibi auctoritatis sumere auderent, ut rationes expensi contra Regni pervetustum morem ab aequissimo suo Rege vivente sibi reddi postularent, et cum ille scripto et sigillo Regni insuper etiam renunciatione omnium exceptionum diffugiorum, qualia sint, pecuniam tulisset acceptam, quod adeo praecise in ipsorum rationes relata non esset (uti relatam et liquidatum supra demonstratum est) ab defuncto (cui postquam inter vivos esse desiit) respondendi facultas erepta est rationes sibi reddi velle, ut vel hinc ipsi intelligant thesaurarii aliique omnes, qui haec movent, nullius momenti esse disputationem de rationum auctoritate contra sigillum Regni et regiam manum ejusque obligationem institutam. Magis pium erat, quum diu viventem Regem suum et merito quidem venerati sunt sic etiam defunctum ejusque memoriam quasi re ipsa ad coelum translati sanctum habere et ab omnibus his, quibus quomodocumque suggillari nomen ejus posse censetur, ingenti cura abstinere, cujus sanctissimi manes his tergiversationibus non levi injuria afficiuntur cum enim subscriptione sua et Regni sigillo luculentissimum testimonium obligationi dederit, nefas profecto est optimum regem post debitum nam simul persolutum, quasi qui sigillo regni clam abusus sit, si non manifesti criminis saltim ejusmodi actionum, quae contra utilitatem publicam ab eo gesta essent, in simulari, neque fere ejusmodi non fieri, cujusque magis interfuerit, quam S. R. M. V. qui actiones suas etiam post mortem ratas esse, neque quicquam eorum, quae minus invictae dextra adnotationibus subscriptionibusque vera esse testatus fuerit ab excessu suo quocumque modo, quocumque etiam plausibili in spem

praetextu infringi optaverit, praecipue si quid regio verbo (quod non immerito sicut res gestae et nomen regium immortale ratum firmum-que esse decet) promissum sit. Optaverimus illos, qui in consiliis his-soperae multum sumunt cogitare, quae omnium per Europam regum, et principum hac de re futura sint judicia, tum etiam maximum esse petatum, scire nolle, quod omnes sciunt et cujus conscius esse testimonio propriae conscientiae convincatur: Et hujus capiti cum firmissima laesi finis imponatur, rogamus illos, ut S. R. M. V. et hoc simul commemorare et suggerere velint: Duces Pomeraniae (quod usuras hujus peccuniae anno 1570 et 1571 ex publico illis persolutae sint) in possessione praecipendarum usurarum esse, et cum suum jactare praesumatur, istos qui ducibus usuras numerarunt, eas certe rationibus suis intulisse, et rationes hac de re aut reddidisse, aut reddere posse.

Requirit ordo, ut quarta responsi objectio refellatur privatorum fidejussione cum R. P. hypotecis cavere solita sit, doceri non publicum debitum hoc fuisse.

Et licet ea ex iis, quae supra dicta sunt per se corruunt, tamen se rem habere ostendimus. Atque primo constat, et exemplar Regiae obligationis testatur obligationi regiae tanquam testes interfuisse: Reverendissimos gnesnensem, cracoviensem, wladislawiensem, poznaniensem, plocensem, culmensem episcopos, D. thesaurarios Regni scilicet et Prussiae cum decem palatinis, sex castellanis, duobus marschalcis Regni scilicet et curia, duobus referendariis, cancellario magno et vicecancellario, et aliis praepositis cantoribus, secretariis et aulicis, quos neno (s.) privatos sed potius columna et praesidium Regni nuncupaverit. Hos tantos viros perfidiae accusare oportet quisquis haec non publicae aut thesaurariis consciis acta esse affirmare ausit. Si itidem obligatio commissariorum et fidejussorum inspiciatur, absque ulla controversia probabitur, neque sponsores (qui et commissarii una erant et fidejussores) privatos fuisse, nam commissarios camerae pruthenicae regium diploma tuetur, reliqui fidejussores cunx in universum viginti sunt, constat octodecim illorum in ingratum esse publicis dignitatibus et officiis fungi; illorum nomina sane haec sunt: Stanislaus episcopus culmensis, Sta-

nislaus Lathalscius capitaneus schłochoviensis, Georgius Oleski castellanus culmensis, Matias Salenski, castellanus, camerarius regius et capitaneus janicensis et suzmoriensis, Casparus Gischow, et Leonardus Rombau, abbates oliviensis et pelpelinensis, Adamus Valewski, castellanus Elbingensis, et Melchior Mortangius, succamerarii marienburgenses, sochaczovienses et pomerellius Christophorus Kostka, capitaneus galbanensis, Michael Wolkow, vexillifer pomerellus, Andreas Locantique (s.) iudex marienburgensis, Felix Conarsinius, czatdemburgensis capitaneus, Joannes Kostka, castellanus gedanensis capitaneus marienburgensis, et thesaurarius, Christopherus Conarski, capitaneus georgenburgensis, Georgius a Bazan (Baysen?) capitaneus, Schonechius, Georgius capitanei, (s.) capitaneus suetensis, soli Michael Sulzko, Mezelanus et Paulus Schedlius privati sunt, cum reliqui omnes publicae et summae in hoc regno auctoritatis viri sint. Porro Ernestus Vejerus, et Marcus Jaczkovius ducum Pomeraniae jurisdictioni parent, ut hinc artifices illi suum errorem discant, sciantque publice haec omnia, et per publicas personas acticata esse. Negatur in hac parte responsi fuisse mentem S. R. M. V. restituenda cameram comissi, sed inspiciendum, quos dissolvendi hujus debitorum rationes a D. Sigismondo acceperunt. Vilnam evocatos sponsores, quod sane omnibus mirum merito videtur, ita jam ante Varssoviae notissimum erat attributa camerae capitaneum marienburgiensem dinastias palangensem, cretingensem solvinas, merces sylvestres et caduca rationes illas fuisse, nec ullas alias a D. Sigis. Aug. commissariis nunquam datas, quid igitur attinet de rationibus cognoscendis, aut restitutione turbatarum rationum verba facere cum totum id jam pridem perspectum sit sin vero omnino privati sunt commissarii Pruthenicae camere (qui, ut dictum est, una fidejussores sunt) aut si quid vicii in iis vel est, vel si ipsos hujus mutui numerationem accipere, et ad S. R. M. defunctae manus perferre, aut rationes de iis reddere non oportuit, hujus rei culpa penes illustrissimos Pomeraniae duces minime ressidet S. R. M. et regni ordines sibi imputent, et hoc punctum (quod tamen nullum esse liquet, cum in omnibus conventibus adsint, nec quicquam magis expectant, quam rationes liquidatis recognosci et recipi) inrecipiant, qui hanc eis potestatem dederunt, quique per caeteris hoc potissimum tanquam spectatae fidei homines in tanto ordinum numero dignum judicarunt, quibus res tanti momenti committerent quibus

tam honorificum testimonium publico diplomate (quod omnium ordinum distincta nomina instripta habet) conferrent, ut per eos dominium baltrici maris contra vicinos reges asserendum esse, et in redimendis regis Regnique obligatis pignoribus precipuam operam navaret, exhaustique aerarii difficultatibus mederi posse arbitrarentur. Et sane serius aliquanto quam oportuit (post elapsam jam decimum annum ab inito contractu) haec monentur et obiciuntur privatos scilicet esse sponsores tantum praemeditanda erat, haec facultas si quae erat cum tot legationibus a ducibus hoc mutuum peteretur cum ex omni curiae parte immo omnes ore D. Sigism. ad conquirendum undicumque quibuscumque honestis conditionibus fatigarunt, uti producta Grodnae Joannis Krotosinii, junivladislaviensis palatini instructio ducibus pomeranis data habet, placebat tunc, neque privati erant hi, qui jam tantopere displicent, commissarii et fidejussores maxima illis habebatur gratia, qui R. P. causa haec in sese onus lubenter reciperent, gratissimus erat adventus pomeranorum amplissima erat, et latissima tum Regia autoritas, nemo non tam maximus, quam inter ordines minimus negabat publico consilio haec fieri. Tum si privati sunt, vel erant commissarii, quis crediderit homines numero septem privata autoritate ausos fuisse in conspectu totius Regni possessionis tanti momenti redditus, scilicet marienburgiensis dinastiam palangensem, gordensem, cretingensem mercium silvestrium et salinarium annuos census propria autoritate occupare? Si denique privatum debitum fuit, quid opus erat contractorum a privatis debitorum causa publicis et tantae autoritatis palatinis et thesauriis liquidomnem (s.) mandare, et regia subscriptione modo non appenso sigillo confirmatos, efficaces ratosque habere.

IV. Et quae tandem probatio, aut qualis argumentatio est privati sint, ergo pro domino suo minus idonei fidejussores praeterquam enim quod tamen domino inter eos privati sunt etiam viros honestos esse nemo negaverit maximaque ex parte regis ordinumque iudicio ad publicas functiones et dignitates erectos, qui et hodie locum suum honeste tuentur, nec novum, aut inauditum est privatos pro D. suis sponsonem interponere, immo gratiae ob id illis reddendae erant, non in contumeliam exprobrandum. Tum etiam nemo quisque recte, aut juste dixerit subditorum, aut privatorum fidejussione regem a praestanda solutione liberari, et quis debitor

coget, aut pro jure coget creditorem summum beneficium electionis in praesentissimum praejudicium suum abiicere. Num autem (quemadmodum in responso hoc loco attexitur) R. P. hypotecis ducibus Pomeraniae non caverit, docebit S. R. M. V. diploma regium publica autoritate in comitiis lublinensibus commissariis Pruthenicae camerae datum, docebit obligatio D. Sigis. Augus. sub Regni sigillo tot episcopis, palatinis et castellanis praesentibus data, et super diploma, de quo prius dictum est fundata, quam publico consensu et pro regia autoritate datam esse ad nauseam (s.) hactenus probatum est. Cujus verba haec sunt: In cujus rei memoriam securitatem et certam cautionem nos Majestatibus earum omnia et singula bona cum suis redditibus proventibusque et quicquid praesertim vigore nostrae regiae commissionis ad cameram nostram praefatam in quibuscunque D. nostris spectat loco hypothecae inscribimus, nostrosque praesidem et commissarios in hoc casu a praestito nobis juramento liberos dimittimus, et ad supra memoratos illustres duces rigore ejusmodi hypothecationis remittimus, regia potestate nostra et communi Regni consilio. Ex quo et illud sequitur. Cum quaelibet res obligata perpetuo cum onere suo transeat, negari a nemine posse, omnia attributa camerae comissi ad S. R. M. V. Regni jure possidere quae D. Sigis. habuit certum tamen esse sic quemadmodum tunc erant onerata, et non aliter transiisse cum ab anno 1569 attributa camerae pignus ducum Pomeraniae esset, nec nisi aere alieno (pro quo hypothecae erant) plene persoluto liberari potuisse, aut Regni nomine tanquam liberam in S. R. M. V. conferri, nam sicut jus Regni integrum atque illibatum esse docet, sic quoque obligationes ante adeptum jus Regni merito salvae esse debent.

Quod quinto illustrissimi principes fidem sponsorum in tantum secuti dicantur, ut et principales eos esse voluerint, neque legationes, neque instructiones satis adprobandum esse. Id vero constantissime negare, atque evidentissimis rationibus refellere fides nostra nos cogit.

Equidem ordine nostrae comparatum ita est, et sermonis humani ratio exigit, ut et re et nomine differant, principalis debitor et

fidejussor ille enim principio hic accessorie et quasi accidentaliter obligatur, et distinctae obligationes diversis linguis conscriptae ducibus Pomeraniae date contrarium probant, quod nimirum in regia obligatione (quae latino idiomate concepta est) statim post principium D. Sigis. Augus. adfirmet se ex sententia communi senatorum et ordinum Regni consilio hanc pecuniam mutuo accepisse, proinde se ipsum suos haeredes serenissimos successores reges Poloniae principales constituit renunciando omnibus exceptionibus (uti ex contextu obligationis videre licet) ab hac regia obligatione distincta peculiaris non principali, aut regio sed accessorio et fidejussorio nomine neque latino sed germanico sermone, cui in qua non principales sese sed fidejussores inscribunt, data est a sponsoribus obligatio; verba id clare testantia sunt haec:

Thun khundt und bekhennen, dass uir in Namen Herren Sigismundi Augusti von Gottes Gnaden Könige zu Polen von denn Herzogen zu Pomeran vermuge eines sunderlich en hieruber ifg (s.) von hochgemelten Kön. Mtät. gegeben Verschreibunge hundert tausent thaler zur genüge empfangen haben. Et post medium. Welche neben unsern fur long. (sl) Mag u. aldas war beden in der henbet (s) verschreibungen in dissem unserem offen Breve enthalten. Notatas. Im Namen Herrn Sigismund Notetur etiam. Hebet vorschreibunge.

II. Haec ad eundem modum et non aliter S. R. M. V. inde usque ab initio intellexit jam in omnibus responsis diserte principalem a fidejussoribus distinguit semper eos conveniente suo nomine sponsos nunquam autem principales nominando, id ut exemplo probetur certum est in varschoviensi responso proxime ad 21 Februarii dato, haec haberi verba, cumque perspexerit S. R. M. fidejussores illi contractui accessisse nominantur in Grodnensi aliquoties fideiussores. Igitur necesse est alium esse principalem.

III. Extant protestationes nostrae Warschoviae primum institutae Grodnae postea repetitae, in quibus principium nostrorum nomine publice demonstravimus duces Pomeraniae S. R. M. V. tanquam principalem deserere, aut fidejussores sectari nolle, id sane est distinguere principalem a fidejussore.

IV. Accedit ad probationem evidentiorum, quod novatio nulla hic facta sit, per quam fidejussores in principales transmutarentur, quam ex juris praescripto ad inducendum ejusmodi methamorphosim fieri omnino necesse est, utraque enim obligatio integra in

illustrissimorum principum potestate est cum tamem ad constituentium principales ex fidejussoribus reddenda fuerit regia, vel principalis obligatio et conscribenda nova.

V. Quod vero in hac responsi parte attexitur non legationibus atque instructionibus satis ostendisse publica de ea autoritate pecunia contractum esse licet, per ea quae superius dicta sunt, satis responsum sit huic Gripho. Exhorrescimus tamen, et nihil plus addere hoc loco possumus, quam nos legendo condolenciis, qui S. R. M. in ejusmodi sententiam pertrahunt, cogitent, obsecro, quidnam usque in orbe terrarum certi futurum sit, quid aut cui credendum, si legatis publice litteras fidei et instructiones ferentibus, si non iis qui non privati sed consilii majoris pars sint, si responsis regiis, si regni sigillo fides detrahitur? Quorum ista illorum consilia omnem omnium hominum auctoritatem et fidem convellentium, licet R. P. ipsa deputatis majoris consilii viris rem commiserit, licet thesaurii subscriptione sua testantur rationibus redditis se interfuisse, licet regia subscriptione rationes firmatae sint. Notarii jurati offerant rationum libros, et si quid dubii sit, quicumque loco et tempore jam ante redditas rationes iterum repetere velint, et si ad comitia venerint eos non audire, nihil tamen reale contra tot et omni exceptione majores probationes quam continuatam et subinde repetitam negotiorem in medium producere. Profecto ut dictis fides adhibeatur necesse erit in posterum ipsimet reges et principes in persona congređi, si tamen praesens alter cum altero quid agat minime locus erit antiquo et celebratissimo in bonae fidei contractibus dicto inter bonos bene agere, restabit adhuc exceptio et refugium. Absque consensu subditorum et R. P. quae acta sunt fieri non potuisse licet nulla sanctio publica, statutum nullum, quod id prohibeat, extet.

VI. Restat sexta objectio jure Regni non autem successionis ea S. R. M. V. possideri quaecunque D. Sigis. habuerit, licet principio concedatur postulatum hoc iis qui S. R. M. V. in hanc sententiam pertrahunt, Regni jure possideri a S. R. M. V. quaecunque D. Sigis. Augus. habuerit nec propterea ad solutionem obligari. Tamen illustrissimorum principum nomine petimus, et nobis concedi verum et hoc esse S. R. M. V. mobilium, quae D. Sigis. Augus. erant, et praecium duorum milionum, (s.) aut circiter excedebant, ducta in uxorem serenissima regina, defuncti regis sorore (quae haeres ab

intestato erat) quamprimum in hoc Regnum venit haereditatem ad-
iisse et cum illa haereditariis rebus sese immiscuisse tanquam de
bonis haereditariis, et non Regni prohibito hactenus disposuisse et
adhuc disponere liberrime. Cum autem successori et haeredi ante-
quam in totum jus defuncti succedat de additione haereditatis (quam
damnosam existimat) omnino abstinendum sit, aliisque eam relinquen-
dam aut si adierit omne aes alienum (quantumvis viris haere-
ditatis exuperet) sibi persolvendum esse sciat. Intelligent illi hanc
suam (instar probationis adductam sententiam) absque ullo negotio
disiectam refutari et S. R. M. V. tanquam haeredem et possessorem
a D. Sigis. Aug. in testamento relictorum cum serenissima regina
de hoc debito persolvendo teneri. Id quoque ejusmodi consiliorum
administros admonere nos oportet bonam partem clenodiorum illo-
rum, quorum S. R. M. V. per additionem cum serenissima D. fac-
tus est nisi pecunia pomeranica a creditoribus redempta essent vix
in Poloniam reditum multo magis in potestatem S. R. M. V. sere-
nissimae reginae deventura fuisse et propterea aequissimum ut S.
R. M. V. debitum hoc majore cum gratia reddat recordari ipsos
etiam optaverimus sereniss. reginam extincto Rege fratre magnis
praecibus a statibus Regni aliquum contendisse, ut ea quae in te-
stamento ei a fratre data erant cederent, quod si fieret, paratam fu-
isse et ultro obtulisse solutionem omnium D. Sigis. debitorum in
se recipere, quae cum ad quadringentorum millium summam non
conscendant, dolendum est tantis cum difficultatibus negotium hoc
involui.

Posset hic ultra ea quae superius in medium allata sunt de-
monstrari, quomodo data ante hoc tempus responsa cum grodnensi
ex diametro pugnent, sed re chartae in immensum crescant, obsecra-
mus, illos qui horum impedimentorum et consiliorum S. R. M. V.
autores sunt desinant, patriam suam tam acri aspergere sale, ut
etiam nemo nec in posterum quisquam futurus sit, quem hoc du-
cum Pomeraniae exemplum non absterreat, cogitent pro sapientia
sua verum esse dictum. Quod fides plus quam arma Regnum tu-
entur, eam si liberare contingat, parum in armis praesidii futurum.
Concludendo itaque ex jussu et mandato illustrissimorum principum
Pomeraniae D. Nostrum clementissimorum Warschoviae jam ante
institutas protestationes, hic repetimus duces videlicet Pomeraniae

neminem alium quam S. R. M. V. et Regnum Poloniae principales agnoscere, neque a manifestissimis Regiae obligationis verbis recedere posse, nec passuros se in extrictabiles labirintos et disputationes commissariorum, et sponsorum mandari, sed necessitate cogi S. R. M. V. et Regnum Poloniae tanquam principales (qui hujus mutui contrahendi Regi suo non authores fuerint tantum sed praecibus est flagitarunt in quorum usus et commodum collatum est, qui quomodo expensum fuerit, per eos quos ipsimet deputarunt a thesaurariis publicis rationes acceperunt, qui praecibus suis in interregnis dilationem solutionis quoad Rex certus eligeretur fieri enixe petiverunt, atque tandem publice obstrictam fidem liberandam Warsoviae unanimi consensu decreverunt) in solutione hujus debiti, si qui ut sicuti totum negotium ab initio autoritate defuncti Regis et Regni coeptum et contractum est sic autoritate S. R. M. V. successoris et haeredis D. Sigis. Aug. (cujus haereditatem adiit) distrahatur, et obligatio Regia et sigillum Regni liberetur. Decreverunt enim nullas omnino cum fidejussoribus de hoc mutuo (quod urgentibus ab omni parte Regnum difficultatibus, quod exhausto aeriario Regni, religioso, sincero et benevolo animo R. M. et Regno ad redimendum pignora, et ad propulsanda pericula Regni Poloniae minime vero fidejussoribus mutuuum dederunt) disputationes exercere nolunt, sese ambiguis periculosisque sponsorum litibus (nunquam ad finem declinaturis) involvere, cum sciant sponsores alieni debiti solutionem secus, quam in comitiis decretum est minime in se recepturos, cum et quid illi animo cognant documentum esse possit, quod ad 15 martii peremptorie Vilnam omnes evocati elapso jam fere aprili ex omnium numero non nisi duo comparerent.

Petimus igitur submisissime S. R. M. V. jubeat hanc illustrissimorum principum ducum Pomeraniae nomine repetitam protestationem ad acta referri, nobisque quibus ratione officii id omnino faciendum fuit (si quid negotii arduitate id exigendum contra responsum grodnense clarius dictum fuerit) clementissime ignoxere velit, cum res eo loco sit, ut sine illustrissimorum principum gravi praedjudicio lenius dici non potuerit, nec debuerit digneturque S. R. M. perpensis rationibus et refutationibus veris contra responsum a nobis adductis negocium, ita sibi curae esse ut illustrissimi principes res ipsa experiantur, gratiam licet laboret non omnino apud homines extinctam. Quod fiet, si qua ab illis: principibus serenissimi

antecessori centena talerorum millia mutuo data sunt pari benevolentia cum legitimo interesse absque longiori mora et disputationibus a S. R. M. V. haerede D. Sigis. Augusti refundantur. Expectamusque, uti mature sic regiae obligationi et warschoviensium ordinium decreto conforme responsum, scripto illustrissimis principibus perferendum.

Supplicatio.

Illustrissime princeps, Domine clementissime! Praemissa obsequiorum studiorumque nostrorum debita promptitudine C. vestrae plusquam notum atque exploratum est, quatenus eidem superioribus proximis annis multoties conquesti sumus de variis violentiarum generibus, quas duo capitanei in vicinis oppidis Corona et Draheim nobis nostrisque subditis saepe ac multum intulerunt, nimirum nostras sylvas violenter invadendo, aedificia nostrorum hominum in pago Todelag extracta excindenda, eorum armenta et alia pecora magno numero abigendo, mactando, aut pro eorundem restitutione insolitum pigno rationis praecium extorquendo magnam denique agrorum partem subditis nostris in pagis Zacharin et antiquo Valle in et temerario ausu occupando, ejusque generis similia commitendo, et quod contra ejusmodi violentias et temerarias invasiones in V. C. directum D. commissas, ab eadem nos defendi saepe subjectissime poterimus. Quae autem ea de causa C. V. scripserit, et quae responsa rursus receperit, ipsa procul dubio adhuc meminit, et ex iis intellexit excusationes capitaneorum esse plane confictas, et vero non conformes, quum quidem nos contrarium vivis testibus, quoties opus esse, docere possumus.

Praeter jam memoratos temerarios ausus et violentias significamus et notum facimus C. v. praesentibus tametsi nos nostrorumque antecessores ultra centum ducentos et amplius annos stagnum Twez apellatum, cujus directum verum dominium ad C. v. spectat jure domini utilis quiete, ac tranquille citra ullius turbationem possidemus, et super eodem piscandi jure, tanto etiam tempore usi fuerimus, quod non obstante capitaneus in Draheim, Stanislaus Bieganski, mandato domini sui, Sandjuogii Czarnkowski, armata multitudo ex quinque pagis ad numerum circiter quadringentorum

collecta agnatum et patrum nostrum Georgium a Walde haeredem in Bernald tum temporis cum paucis suis in piscationis captu super memorato stagno existente nihil horum admonitum, sicut cujusque honesti viri honor expostulat, aggressus fuerit eumque vi caeperit, captivum abduxerit pisces, reticula et alia quae secum habuit ademerit, tandem post varia ludiþria quibus affectus est, carceris et violentiae metu obligationem fidejussoriam de abstinendo in perpetuum a jure stagni eique renunciando ac praeterea desistendo se coram Sandivogjo Czarnkowski quoties ab ipso postularetur vi extorserit, eoque pacto subinde dimiserit, idque contra omnia jura cum divina tum humana quibus certis paenis prohibitum est, ne quis alium more latronum sua possessione vi spoliet, vel alterius possessiones temerario ausu violenter invadat, aut in iis turbationem faciat, et in iis porro cautum, ut quilibet de jure quod se habere putat, legitimo judicio experietur, ordinariamque causae cognomen et sententiam expectet. Quamvis autem nobis non defuerint vires ac rationes, quibus ex licito jure talem illatam vim vi rursus repellere, et nos ita vindicare potuissemus, tamen quandoquidem rationi et juri magis consetaneum duximus, c. V. tanquam protectoris et domini nostri hac in parte auxilium, opem atque consilium implorare, Serenissimum quoque regem Poloniae, D. nostrum clementissimum, si ad ejus M^{tem} istiusmodo grave delictum, et commissa atrox violentia qualem ante haec tempora nullus capitaneus Drahaeim praetendere aut praesumerè ausus fuit, deferatur hanc temeritatem non probaturum, quin potius severa animadversione, ac condignis poenis propter spretam ac contemptam suae Mtis auctoritatem ac dignitatem vindicaturum esse, plane confidimus ac speramus. Itaque C. v. qua par est observantia, et subjectione humiliter obtestamur atque oramus, ut non tantum nos nostrosque subditos, bonaque et possessiones nostras in suam tutelam ac defensionem contra ejusmodi temerariorum hominum insolitas violentias suscipiat, cogitetque primo quoque tempore de rationibus ac modis, quibus nostra sarta et tecta maneat, ne summa necessitate impulsus, talem a nobis praesumptam injuriam et tamen ex legum permissione propulsari cogamur ipsi eaque res majoribus turbis et rixis occasionem, atque ausam praeteat. Verum etiam tamen viva voce per C. vestrae legatum D. Bernardum Machi tum

suis promotorialibus litteris ad memoratum S. regem Poloniae D. Stephanum D. nostrum clementissimum, quem ejusmodi enormia delicta, alioqui etiam aliena ab omni honestato summo odio prosequi, et in ea severe animadvertere scimus, atque exploratum habemus, suppetias, opemque ferre clementer dignetur usque efficere, ut M. sua cujus regium munus atque officium nos etiam subjectissime imploramus, Sandjvogio supradicto gravi et certa denunciata poena mandet, quo agnatum nostrum, Georgium a Walde, et ejus fidejussores in continenti ab exortis obligationibus ac promissionibus liberet ipse, aut relaxari faciat capitaneum etiam suum in Drahim severissime jubeat pisces et reliqua per vim ablata, nec non occupatum agrum et alias possessiones nostras nostrorumque et intra caetera molendina nostra ac tura seu pensiones, quas in iis habemus restituere, ac deinceps a temerario ejusmodi ausu violentiis, aut turbationibus qualibuscunque in nostro nostrorumque jure atque dominiis abstinere, et de jure, quod D. suum Sandjvogium habere existimet, legitimo et ordinario jure experiri faciet, et im re cum M. S. tum est C. v. quae ad conservationem pacis publicae et plurimorum salutem simul est ad praecavendas multorum incommoditates spectabunt, et quae etiam omni juri et aequitati naturali conveniunt, pro qua administratione justitiae ac singulari clementia. S. R. M. et C. V. servitia ac promptissima studia nostra qua decet observantia subjectissime pollicemur, atque deferimus. Illud postremo loco humiliter orantes, ut C. V. cogitet, etiam de modis, quibus coercendi sint rustici et mancipia, quae desertis agris et domiciliis nostris cum magno nostro detrimento sine ulla causa temere in Regnum Poloniae aufugiunt, et se ea ratione servituti eximere ac in libertatem vindicare conantur. Quod sane si illis impune permissum fuerit, C. V. servitia et reliqua quae debemus praestare nobis fuerit impossibile quare deliberabit C. V. an non commodum fuerit legato suo peculiare super hac re dare mandatum cum serenissimo rege de hoc negotio in specia agendi, qua in re tamen C. v. nihil praescriptum volumus, sed suo arbitrio omnia relinquimus. Datum Stetinii 24 Januarii 1581.

Celsitudinis Vestrae

Subjectissimi vassali

Omnes nobiles ex familiis de Valde
Glassenapp, Monnichow et Czastrow.

Alterā.

Illustrissimi principes D. clementissimi! Post debita subjectis simorum servitiorum obsequiorumque nostrorum humillima delatione.

Non dubitamus C. v. clementissime recordari, quam graviter multo jam tempore iisdem questi simus, ac liquidissimis documentis regio sigillo manūque roboratis demonstraverimus, quatenus praecipue anno 1560 et aliquot annis ante et post D. Sigismundus Rex Poloniae pia recordationis gravi difficilique bello adversus capitalem et haereditarium suum Regnique hostem Moschum praessus, atque afflictus fuerit. Quo non tantum thesaurus regni sicut id ipsum quamplurimae Regis praedicti litterae et obligationes, quae adhuc extant ostendunt exhaustus, verum etiam memoratus Rex in magna debita et intollerabilia damna versurae ita inciderat ut propterea non tantum aurea et argentea sua clenodia, sed est aliquot praefecturas in Samogitia sub gravissimis conditionibus hypothecae dare coactus fuerit. Verum cum ne hac ratione oneribus suis consulere posset, quin potius in majora incideret, tandem praehabito consilio alia perquisivit media, quibus aequioribus rationibus ad publicam Regni necessitatem pecunias conficere posset, atque eo fine secutus exemplum aliorum imperatorum, et regum, cameram commissionis, ut vocant in Prussia instituit, eique administrandae magnificum et generosum D. Joannem Kostka a Stangerberg, tunc temporis gedanensem castellanum, et thesaurarium marienburgensem, nunc palatinum sandomiriensem, Casparum gerschkoviensem, abbatem olivensem, Christophorum Conarski, Andream a Schwarosin, Stephanum et Joannem Loiczos et Valentinum ab Uberfeldt praefecit, eosque constituit camerae praesidentes et camerarios, quibus cum D. Sigis. nostro tantum varia privilegia, immunitatem et jurisdictionem tenore super his anno 1568 Knisini emanatae, et postea anno 1569 Lublini in comitiis sub amplissimo Regni sigillo et manu memorati Regis et cancellarii Regni amplificatae, et confirmatae obligationes verum etiam plenam potestatem dedit, tam suo quam R. P. nomine ad publicam necessitatem praesertim vero tum ad tollenda versurae intollerabilia damna tum etiam ad retinenda hypothecata clenodia, et praefecturas sublicitis usuris apud diversas quantum possent personas aes alienum contrahendi eisque rursus

pro se ac successoribus suis regibus verbo suo regis promiserit se eos eorumque haeredes, hujus contracti aeris alieni nomine evicturum et indemnes praestiturum, etiam pro majori assecuratione, certas praefecturas ac bona et annuos redditus in Russia, Prussia, Pomerania et Samogitia hypothecae jure obligaverit sicut id ipsum regia commissio plenius demonstrat. Eandem secuti duo Loiczi commissarii, ut qui in C. v. ducatu Pomeraniae majorem quam reliqui haberent notitiam mandato collegarum regium illud diploma in comitiis sub nomine omnium procerum Regni promulgatum, ejusdem sigillo confirmatum manumque memorati Regis et cancellarii Regni sub-signatum in praedicto ducatu Pomeraniae passim multis nobilibus et aliis ostentarunt, eisque praelegi curaverunt, cujus commissionis non solum aliquot exempla auscultata sub sigillo Regni extant, sed et ipsum originale adhuc in manibus est ejusdem regiae commissionis solo intuitu et contemplatione nos nostrorumque parentes pie defuncti persuasi, supra nominatis duobus Loiczis minime quidem eorum solas personas et fidem respicientes, sed tanquam regiis commissariis cum plenissima potestate aes alienum Regis et Regni nomine contrahendi, omnem nostram propriam et ab aliis mutuo acceptam pecuniam credidimus, ac mutuavimus plerique est nostrorum ac quorundam parentes fidem pro ipsis ad Regni necessitatem ejusque commodum, et utilitatem publicam interposuerunt, suam certo sperantes S. Regem D. Sigis. Aug. Regnique amplissimos proceres omnibus capitibus saepe memoratae commissionis sicuti per se aequum et justum est satis facturos operamque daturus, ut quemadmodum per Loiczos omnem a nobis nostrisque parentibus paratam pecuniam acceperunt eamque in suum Regnique usum converterent ita per eosdem solutionem nobis facturos esse. Quemadmodum postea eo fine D. Sigis. aliquot vicibus cum commissariis horum debitorum nomine fecit liquidationem, omnesque summas in istis liquidationibus specificatas, quas Loiczi tunc regii commissarii mutuo acceperunt et inter alia sortem quoque Rudigeri Massovii in Wobelause piae memoriae pro redimendo regio argenteo et praefecturis Reinoldo cracovio pignoratis exolutam, nec non eam summam pro qua fidem suam pro D. Sigis. Augus. erga Reinoldum cracovium praefectum militum interposuit, cujus fidejussionis ratione ejus liberi praedicto cracovio bonis suis satisfacere coacti fuere non tantum

pro propriis suis et liquidis debitis sciens agnovit, sed etiam liquidationes et agnitiones istas pro majori fide propria subscripsit manu ac secretiori suo sigillo munivit, hacque ratione loiciorum contractus ratificavit, approbavitque, quae omnia D. Sigis. litteriset procancellarii sui Francisci Krasinski, et etiam rationarii ejusdem Regis manu quoties opus est doceri possunt, propterea nemini dubium est si D. Sigis. dotius supervixisset, nunquam passurum fuisse tantam et tam longam atque difficilem moram debitae solutionis verum post ejusdem Regis obitum cum durante interregno per tempus aliquot dubia Regni administratis esset, licet novi Regis saepius spes facta tamen negotium hoc cum maximo creditorum damno et incommoditatibus per integros novem annos protactum est, donec tandem S. R. M. in comitiis anno 75 habitis, ad quae sicut antea multocius factum, magnis sumptibus profecti fuimus non tamen sicut accepimus erga C. v. legatos optime se declaravit M. S. nobis C. v. subditis jus et justitiam adversus loiczos administraturam, sed etiam implorato saepius ejusdem regio officio passa est se moveri ut a regio suo munere non alienum duceret super hoc negotio certosquosdam deputare commissarios cum mandato ut citatis coram se certo loco et tempore designato omnibus ac singulis creditoribus eorundem obligationes hypothecas, inscriptiones, singraphas, instrumenta et alia quae vis authentica documenta, quae se super certa debita habere praetendunt, diligenter cognoscant revideant oculis perlustrant, transumant et registrent, quin et tempus et locum cui et quod assignaverint, et summas principales saltem aut interesse etiam infra preveniens ab iis computent, ac etiam modos et rationes, quas quisque per se attulerit ejus exsolvendae pecuniae ab iis intelligant et ad M. suam referant. Hi commissarii deputati tametsi pro expeditione facta sibi regiae commissionis creditoribus certum diem et locum nimirum 4 Sept. Toruniae publice denunciarunt, sicut C. v. non est incognitum, tamen cum magno numero et gravissimis sumptibus eo profecti essemus preter omnem spem dies illa destinata propter pestem tum Toruniae grassantem cum tamen de eo ne verbo quidem praemoniti essemus in aliud tempus et locum prorogata fuit, atque ita nos miseri creditores re infecta eversum domum nos recipere coacti fuimus. Caeterum quamvis S. R. M. deinceps quoque anno proxime praeterito scripto declara-

rationem fecit se D. Sigis. commissarios praeterito anno 80 Vilnan ad 15 martii diem vocasse, ubi non tantum iidem in praesentia praedictorum commissariorum quos eam ad rem S. R. M. declaravit ostenderent, quid illis debitorum explicandorum causa a D. Sigis. antecessore concessum esset, verum etiam caeteri creditores de sua causa agerent cum annexa hac regia promissione si S. R. M. intelligeret, aliqui in rationibus ad axpedienda haec debita constitutis turbatum fuisse facturam se, ut hoc illis in integrum restitueretur, ac sperassemus quidem hanc commissionem, pro qua S. R. M. quemadmodum par est gratias egimus maximas ipso effectu exequutam iri plurimumque eam emolumenti secuturam fuisse. Tamen quae impedimenta ac difficultates tunc temporis propter grave bellum adversus Moschum suscipiendum huic operi perficiendo inter venerunt jam toto terrarum orbi innotuit. Quando vero S. R. M. rebus belli Dei beneficio pro tempore feliciter constitutis haec comitia generalia fascit Deus bono auspicio indixit plane jam persuasum nobis est S. R. M. non permissuram, ut emanata sua commissio diutius cum magno nostro detrimento, seu potius certo quorundam exitio protrahatur, quin potius pro aequitatis et justitiae summo suo ac regio laudato studio serio curaturam, ut ad justum finem et effectum perducatur, speramusque S. R. M. hoc magis clementissime eo aequitatis progressuram esse, ut nostrorum regiam dignamque habeat rationem, propter ea quod soli D. Ernesto Wejero in recompensationem servitiorum suorum loicziorum bona ad ipsius vitam clementer concesserit, tradideritque, in quibus nos jus quaesitum tantumque quantum praedictus Ernestus Wejerus habere potuit, habemus. Quam ob causam contra memoratam concessionem tantisper donec nobis de debitis nostris satisfaceret ex summa necessitate protestari coacti fuimus, sicut etiam contra eandem et de non consentiendo qua decet subjectione omni meliori nostro ac forma denuo jam protestamur, certo ac subjectissime confidendes S. R. M. pro sua gratia justitiam summa animi pro pensione id ipsum non inclementer accepturam, etenim licet loicis pecuniam nostram adnumeravimus tradidimusque, tamen factum hoc quemadmodum superius notatum intuitu R. M. et Regni contemplatione passim demonstratae, atque ostensa regia commissionis. Itaque denuo speramus ac S. R. M. iterum hoc nomine humillime implorantes merito

existimavimus subjectissime, ut nostrorum clementem atque aequissimam habeat rationem efficiatque serio ut emanata semel commissio et Ms. denuo facta benigna pro(m)missio, justum optatumque sortiatur effectum. Pro faciliori autem imploratione, seu expeditione hujus nostrae apud S. R. M. subjectae postulationis humillime petimus, ut C. v. per oratores suos pro nobis clementer intercedere, et nostram hanc causam quam diligentissime sibi commendatam habere dignetur. Inter caetera vero, ut Ms. deputatis commissariis porro mandare clementer velit, quo huic negotio expediendo et liquidandis debitis, locum nobis aliqua ex parte convenientem et ducati Pomeraniae aliquum proximiorum praefigant. Quare factura est S. R. M. ea quae ad ejusdem et inclyti Regni Poloniae fidem, honorem, dignitatemque magis magisque apud omnes ubique ordines amplificandam spectabunt. Praeterquam quod pactis haereditariis cum inclyto Regno Poloniae inuitis conforme fuerit, ne quis aequitate et jure suo destituatur. Quin imo potius tum ex dignitate regia erit, tum ad pietatis, aequalitatis et justitiae M. S. per totum orbem laudatissimum studium ejusdemque gloriam amplificandam pertinebit, ne huic tantulae Provinciae tam praeclare de inclyto hoc Regno meritae in causa justissima defuisse cuiquam videri queat. Pro qua seria justitiae administratione et C.strarum clementi intercessione tum S. R. Ms. et omnibus Regni preceribus tum C. S. D. nostris clementissimis debita, ac promptissima nostra studia atque officia pollicemur.

Cels.strarum

Subjectissimi vasalli et caeteri D. Sigism.
piae recordationis creditores et fidejussores.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae etc.

Universis et singulis praesentibus et in posterum futuris quorum interest, tenore praesentiumstrarum significamus et notum testatumque facimus. Posteaquam suscepta a nobis contra communem hostem, moschorum ducem, expeditione, illustris princeps affinis noster charissimus D. Georgius Fridericus, Marchio brandenburgensis in Prussia, Stetini, Pomeraniae, Cassuborum ac vandalarum, nec non Sylesia Carnoviae dux, burgrabius norimbergensis,

ac Rugiae princeps etc. humaniter ac benevole a nobis, tam per legatos, quam per litteras nostras requisitus esset, ut illustritas sua hujus expeditionis nostra difficultate, atque necessitate et hostis crudelissimi vicinitate commota, ad salutem publicam Conservandum, et communia pericula propulsandum auxilium aliquod spontaneum ex ducatu suo in Prussia nobis afferet, cujus petitionis aequitate cum ordinibus ducatus, sin probe considerata, Illus. sua non tum tempore prioris expeditionis nostrae in recuperatione Polotii et aliarum artium expugatione, expedito quingentorum scolopetariorum germanorum vexillo (quos per sex menses suis stipendiis aluit) sponte et liberaliter nobis subvenit, verum etiam nunc a nobis iterum per litteras et legatum nostrum humaniter compellata ad continuandum contra communem hostem bellum et ad declarandum suum erga nos et R. P. propensissimum studium pro confirmandis belli nervis, triginta florenorum polonicalium millia (nobis paulo post Paschatis festum proxime futurum, regiomonti numeranda) pari spontanea liberalitate suppeditavit cumque Illustr. sua officiose a nobis postulasset, ut quia et prius illud ad Polotium militare, et nunc hoc pecuniarum auxilium ultra pactorum praescripta et debitum sponte et voluntarie praestaret Illus. suae ejusque successoribus et toti in Prussia ducatus per universales nostras idonee caveremus haec auxilia nullo nec sibi nec communibus pactis unquam praejudicio aut detrimento futura, nec a nobis aut serenissimis successoribus nostris vel toto Regno pro jure debito allegari aut usurpari debere. Nos hanc illustritatis suae postulationem aequam et justam esse agnoscentes, nec cuiquam servitia atque officia sua praejudicio aut fraudi esse volentes, praesentibus hisce non tum hoc auxilium spontaneum et ex nullo debito, sed mera libertate profectum grato animo accipimus et agnoscimus, verum est nostro et serenissimorum successorum nostrorum totiusque Regni nostri nomine verbo nostro regio cavemus, pollicemur et volumus, quemadmodum de superiori ad Polotium auxilio cautum esse (quae tum assecuratio hinc nihil derogare debebit) ita et hoc novum pecuniarum auxilium, neque ipsi illustri Marchioni Georgio Friderico, neque illustribus ejus successoribus, aut ipsius ducatus Prussiae subditis ulli unquam praejudicio aut damno futurum), neque a nobis vel serenissimis successoribus nostris Regno nostro in pactorum

vim pro jure debito unquam allegari usurpari, exigi, postulari, aut efflagitari, sed omnia secundum pacta et conventa perpetua sancte et inviolate observari debere, quemadmodum et hanc pecuniae summam in nullos usus alias, quam ad propulsandum hostem communem, moschorum ducem, et ad defensionem Regni nostri, eique incorporatarum provinciarum convertimus. Quae universa et singula, uti nostro et serenissimorum successorum nostrorum nec non totius Regni nostri nomine, verbo nostro regio pollicemur ita sarta, tecta servabimus et servari faciemus, salvis tum omnibus juribus nostris ex pactorum dispositione et privilegio donationis feudi ex isto in Prussia ducatu competunt, aut competere possunt; quibus nihil hac cautione derogamus, sed ea omnia salva et integra nobis et serenissimia successoribus nostris reservamus, et conservari volumus. In quorum omnium fidem hasce assecurationis litteras manu nostra subscripsimus et appenso sigillo Regni nostri muniri mandavimus. Actum in conventu nostro generali. Warschoviae etc. (Die 27 Febr.).

Stephanus Rex.

Protestatio abbatum contra commissarium.

In nomine Domini Amen.

Per hoc praesens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter et sit notum, Quomodo anno Incarnationis Dominicae millesimo quingentesimo octuagesimo primo, indictione nona Pontificatus nono SS. in Christo patris et D. nostri D. Georgii Divina providentia papae ejus nominis tredecimi anno, ipsius die vero lunae quinto mensis Junii hora antemeridiana, in mei notarii publici testiumque infrascriptorum praesentia congregati simul reveren. Domini Joannes Wągorzewski, episcopus gnesnensis suffraganeus pohnaniensis et abbas premetensis, D. Joannes Bilencki abbas obrensis; caeteri duo per procuratores suos videlicet reverendus Stanislaus Wierzbinski, abbas paradisiensis propter aegram valetudinem et reverendus Andreas Koscielecki abbas bledzeniensis ob certa sua maxima negocia cum venire non possent omnes ordinis cisterciensis in villa Przysieka monasterii premetensis in curia ibidem in vim protestationis exposuerunt: Quomodo diebus sacris Pentecostes

anni praesentis nesciunt quomodo, aut per quales, vel quas personas illata et injecta sunt ob rei in conventu, nemine fratrum vidente aut sciente, prementi vero extra monasterium in oppido coram parocho loci tunc per plateam transeunte, nec recipere ullo pacto volente monitoria quaedam sub titulo manu et sigillo reverendi P. Edmundi a Cruce abbatis castiliensis, commissarii cisterciensis, unum videlicet contra reverendum Joannem Bilencki, abbatem obrensem adjuncto, altero pro cittando reverendi Andraee Koscielecki, abbatis bledziwienis, alterum contra Joannem Węgorzewski abbatis premetensis eidem adjuncto, altero contra reverendum Stanislaum Wierzbinski abbatem paradisiensem, unius quasi tenoris et formae, per quae singuli ex praenominatis D. abbates citabantur ad justitiam rev. patris D. Natalis Cossardi, procuratoris et instigatoris capituli generalis cisterciensis ordinis ad comparandum Cistercii coram rever. patre D. Nicolao Boncheratio generali abbate cisterciensium ordinis pro generali capitulo ad diem primam Septembris anni curentis, quamvis igitur in diferendo aut exequendo praedictis manitoriis nulla fuerit servata juris communis multo minus regularium statutorum forma omninoque de antiquis consuetudinibus deviatum, neque hoc et aliis multis nominibus animadvertant D. abbates, sed ad ejusmodi monitoria respondere, aut jurisdictionem cisterciensium generalis vel ejusdem commissarii per omnia agnoscere teneri, aut obligari, de quo solenniter protestantur, tamen ut S. sedi apostolicae cui humillime subjecti et obedjentes semper fuerunt et esse volunt tum vero omnibus et singulis in Regno et provinciis Poloniae, ad quos id proprie pertinet tam sui ordinis, quam alios praelatos. Constet de illorum facti et innocentiae ratione tum bonae conscientiae custodia simul atque ad eos de hujusmodi monitoriis qualiscunque quamvis neque juridica, neque legitima, neque debitis modis servatis notitia pervenit cum non possent per ejusdem D. commissarii emissarios sive tabelliones, quos nullus illorum vidit, nam sit uti praedictum est monitoria proiicientes, neque personaliter cuiquam ex regularibus comparentes aut intimantes statim profugerunt per publicum instrumentum abs me publico notario confectum respondere, ac in vim protestationis, quae sequuntur producere voluerunt. Quod quamvis inficias ire nequeant quod ordinis ac regularis suae observantiae originem deductam a cisterciensium monasterio trahant cis-

terciensiumque nomine censeantur tamen quomodo hoc in consuetudinem in leges scriptas introductum ipsi offenderint: ignorant, quod ab immemorabili hominum memoria non aliis superioribus quam loci ordinariis reveren. D. Episcopis Regni Poloniae, nemine contradicente, aut contraveniente subjecti sint. Hoc plane illis constat pleraque monasteria paucis exceptis, absque scitu, consensu, et auctoritate generalis aut cujuscunque superioris ordinis hoc in Regno extracta ac dotata fuisse, id quod apparet ex privilegiis foundationum, necnon ex eo, quod in metricis cisterciensis ordinis quas tam antiquas, quam recentiores D. commissarius secum habebat vix tria vel ad summum quatuor monasteria suis nominibus descripta sint. Item quod ullo unquam tempore generalis cisterciensium suam aliquam in Regni Poloniae abbates aut monachos exerciunt jurisdictionem nunquam quenquam ex his D. abbatibus vel monachis Cistercium evocavit, nunquam ad generalia capitula vel quoscunque alios actus accedere quocunque praetextu sunt soliti. Item quod abbates his in monasteriis nullo unquam recursu habito ad auctoritatem generalis cisterciensis ordinis per multorum seriem annorum a monachis monasteriorum in praesentia abbatum et commissariorum per lociordinarios deputatorum non modo eligebantur, sed saepius etiam deponerentur. Electi vero solis loci ordinariis juramenta fidelitatis ac obedientiae continuo praestabant et hucusque praestant. Accessit et hoc postea quod nemo in abbatem absque expresso consensu R. Mtis licet legitime electus per loci ordinarium confirmari potuit, sicuti neque nunc quidem potest aut benedici. His omnibus et singulis per antiquam consuetudinem receptis et in jure etiam scripto tam statutorum provincialium quam legum Regni firmatis nullo unquam tempore quisquam contradixit, nunquam per tot successionem annorum derogari immunitatibus aut privilegiis ordinis protestatus est sive suo sive generalis cisterciensis nomine, quod eo quidem magis dignum admiratione videtur, quod in Sacro concilio Tridentino, ubi tanta et tam firmiter auctoritas loci ordinariorum etiam in abbates fundata est nemo contradixit immo qui se decretis subscripsit a Clero Poloniae, nuncius, abbas fuit sulejoviensis cisterciensis ordinis Stanislaus Załęcki, qui idem in prima provinciali synodo in qua S. concilium Tridentinum publicatum et receptum est, omnia quae a reverendissimis D. epi-

scopis juxta statuta provincialia et decreta S. concilii propisito sunt cum aliis omnibus abbatibus sub jurejurando absque ulla exceptionis aut exemptionis significatione sancte recepit et sese obligavit. Licet igitur recenter adveniente rev. D. commissario ordinis cum auctoritate generalis et S. sedis apostolicae mandato pro reformatione regularis observantiae instituenda D. abbates eum et libenter recognoverint et ad monasteria sua admiserint (quod in Germania et ditionibus caesareis vicini eorundem abbates alii non fecerunt, neque ejusdem D. commissarii auctoritatem idcirco vel ejusmodi processus experti sunt) id quod fecisse se profitentur voluntate ac jussu serenissimi Regis supremi patroni ac defensoris sui nec non consensu rever. suorum D. lociordinariorum tamen cum post modum D. commissarius praeter reformationem regularem multa tentare velle videretur, quae ad convellendam jura provincialia et Regni tum consuetudines receptas et ad inducendum contra lociordinarios ac seren. Regem superiorum gallorum cisterciensis ordinis auctoritatem ac jurisdictionem juxta antiquas et nunquam hoc in Regno aut publicatas aut in usu positas immunitates atque exemptiones cisterciensis familiae spectare videbantur unum non exigua inter illum et reveren. D. episcopos Regni Poloniae senatores dissensio orta est maximarumque turbarum concitata nobilitate, quae jura Regni defendere velle mordicus praetendebat, ansam proebere caeperat, delata interim re ad S. R. M. certo consilio inhibitum fuit antiquata auctoritate quibusdam abbatibus a nonnullis reverendissimis D. episcopis ne porro praefatum D. commissarium ad secundanas visitationes in monasteria sua admitterent, donec ex bello Rege reverso propter tranquillitatem Regni aliquid certius ac securius ea de re a S. R. M. et rever. D. episcopis communibus consiliis constituerent praesertim quod R. D. episcopi tam in bulla per D. commissarium producta et triennio ante Synodum provincialem emanata, quam in aliis litteris SS. D. nostri hoc pro se trahere videbantur, quod ex praesum esset aliquoties dum modo per lapsum temporis immemorabilis videlicet centum annorum in consuetudinem non abierunt privilegia, facultates, exemptiones, quatenus sunt in usu et item quod omnia in litteris apostolicis ac documentis ordini cisterciensi datis contenta non aliter confirmari et approbari, quam ea conditione apposita ne S. concilii Tridentini decretis adversentur. Hac igitur

de causa cum D. abbates propterea quod lociordinarii sui inhibitioni parere juxta statuta provincialia et consuetudinem receptam metu item nobilitatis ac respectu S. Regis coacti fuerint, quum a R. D. Commissario cistercium evocantur, palam et expresse protestantur se non excutiendi jugi obedientiae aut observantiae, regularis causa neque quod vel minimo in puncto praescriptis regulae suae convenire velint, sed quod vereantur maxima pericula sibi et monasteriis quae in Germania et vicinis provinciis ex similibus dissensionibus et proerogativarum proetensionibus exorta sunt, bonaque monasteriorum in secularium manus prodiderunt, ne quaquam sibi parendum et ad cittationem D. commissarii sistendum esse judicant de quo sollenniter protestantur ex his quae sequuntur causis. Primo quod cap 8 sess. 25 concilium trinden (s.) aperte descriptum vident de monasteriis quae generalibus capitulis aut episcopis non subsunt nec suos habent regulares ordinarios visitatores. Congregationes quolibet triennio celebrantibus si id facere negligant episcopis tanquam sedis apostolicae delegatis subdantur. At qui in Regno Poloniae nihil horum fuit et visitationes per lociordinarios absolvi continua successione solitae sunt, non igitur illis licet neque integrum est de plano hanc jurisdictionem excutiendo alteri cui nunquam subjecti erant sese subicere. Deinde Cap 20 sess. 24. Causae omnes in prima instantia coram ordinariis locorum cognosci debent etc. At qui D. commissariis hic in prima instantia quamvis sciret de jure scripto et consuetudine recepta nec non quod privilegia ordinis sui hoc in Regno nunquam in usu fuerunt neminem ex abbatibus citavit cum nemine jure legitime expertus est. Deinde quod nullus D. abbatum linguam novit gallicam vix unus germanicam iter vero peristius linquae provincias peragendum sit longinquum difficile et periculosum. Praeterea quod nullus unquam non modo abbas horum monasteriorum sed nec monachus ex Polonia cistercii fuit, neque causam dixit sed de omnibus ac singulis quae contra abbates ab immemorabili tempore sive personales sive reales actiones intentatae fuerunt nusquam quam coram loci ordinariis vel in Synodis provincialibus definiri sunt solitae et per appellationem ad s. Sedem apostolicam non cistercium devolui. Item extant statuta provincialia per S. sedem apostolicam post publicationem S. concilii Tridentini conformata et ab omnibus abbatibus jura-

mento firmata, quam expresissime jurisdictionem loci ordinariorum in abbates et monasteria describunt, quorum in usu hactenus nemine contradicente fuerunt, et hucusque sunt, quibus contravenire non audent D. abbates nisi specificam derogationem aut revocationem SS. Domini nostri sibi publicatum, nec non absolutionem a juramento allatem viderint; item quod et hoc metuunt ne in se concitent nobilitatem si juribus Regni aliqua in re contraveniant quod fieret si cisterciensium superioritatem et evocationem nunquam hic admissam nec approbatam de plano post positis episcopis aut synodis Provinciae agnoscerent. Item accedit et seren. Regis jus ac patrocinium citra cujus expressum assensum et voluntatem id illis facere minime competit, ne quid sibi derogari aut contra suam auctoritatem abbates moliri existimet. Ex his et aliis pluribus magnique momenti causis et rationibus R. D. abbates posnaniensis dioecesis protestantur, se non teneri citationibus ejusmodi D. commissarii tam praesertim illegittime factis, nullo juris processu, nulla consuetudinum ratione servata respondere, neque cistercium accedere se posse. Quod si contra illos aliquid habet D. commissarius, offerunt sese ad demonstrandam suam innocentiam paratos respondere, ac de omnibus, ac singulis suis factis rationem dare, vel in provinciali Synodo proxime celebrando coram congregatis ibidem omnibus R. D. episcopis et abbatibus juxta antiquam servatam consuetudinem, vel etiam in conventu Regni congregatis cum R. Majestate solis R. D. episcopis cum abbatibus et aliis praelatis ubi vero in ejusmodi congregationibus sive synodis, sive comitiorum omnis metus periculi D. abbatibus sublatus fuerit, ac de dissensionibus exortis tam cum R. M. quam cum R. D. episcopis D. commissariis pro sua prudentia composuerit, juraque Regni ac statuta provincialia cum suis praerogativis et privilegiis antiquatis, nec unquam hoc in Regno admissis concordaverit tum omni cura et solitudine in posterum eos hoc nomine liberaverit facturos se omnia atque D. commissario et Rmo generali in omnibus semper obedituros et quicquid decretum fuerit humiliter subituros fore absque ulla difficultate et tergiversatione declarant. Alias si quid non obstantibus ejusmodi prostationibus et causis productis contra eosdem attentaverit aut procedere voluerit R. D. commissarius vel R. D. generalis ex quo aliquod praejudicium aut damnum sive omnibus sive alicui D. abbatum praedicto-

rum necessario sequeretur, extunc prout exnunc appellant ad SS. D. nostrum et S. sedem apostolicam apud eandem haec et omnia latius exposituri salva cum eodem vel iisdem actione, seu actionibus reservata pro jure et auctoritate S^mi Regis supremi patroni ac defensoris, ac item R. D. episcoporum, quorum uterque pro jure ac interesse suo ac specificè acturus est. Praesentibus R. ac generosis D. Alberto Bieganowski, Andrea Zbiewski, canonicis ecclesiae cathedralis posnaniensis, Thoma Siedlecki, Joanne Dziekczynski, Jacobo Jabłonski, caeterisque testibus circa praemissa fidedignis.

Cittatio commissarii ordinis cisterciensis contra R. Episcopum posnaniensem.

In nomine Domini Amen. Noverint universi et singuli praesens instrumentum publicum visuri, inspecturi, lecturi et audituri. Quod anno a Nativitate D. nostri Jesu Christi millesimo quingentesimo octuagesimo primo, die prima mensis Maii, indictione nona, Pontificatus S. D. nostri et D. Georgii divina providentia papae decimi tertii anno nono. In mea notarii publici testiumque infrascriptorum praesentia personaliter constitutus reverendus ac religiosus pater Antonius Flamingus, gallus, s. Theolog. baccalaureus, Rmi in Christo patris et D. Edmundi a Cruce abbatis casteliensis per Regnum Poloniae etc. ordinis cisterciensis generalis commissarii seu visitorum secretarius, tenens suis in manibus intimationem litterarum apostolicarum cum monitorio sub titulo et sigillo R. in Christo patris et D. Hieronimi Mathaei protonotarii apostolici praefati S. D. nostri papae ac curiae causarum camerae apostolicae generalis auditoris et manu Ovidii Erasmi Curiae causarum camerae apostolicae notarii subscriptas, sanas, illaesas et omni suspicione carentes, eas mihi notario publico infrascripto exhibuit, atque reprodixit, a meque eas transumi exemplari atque collationari, ac de verbo ad verbum transcribi petiit atque pro officio requisivit, quarumquidem litterarum tenor sequitur et est hujusmodi: Hieronimus Mathaeus protonotarius apostolicus SS. D. nostri papae, necnon curiae causarum camerae apostolicae generalis auditor, romanaeque curiae judex ordinarius sententiarum quoque et censurarum in eadem romana curia et extra eam latarum ac litterarum apostolicarum quarumcunque

universalis et merus executor ab eodem SS. D. nostro papa, specialiter deputatus. Universis et singulis DD. abbatibus, prioribus praepositis, decanis, archidiaconis, scholasticis, cantoribus tesaurariis, sacristis, tam cathedralium quam collegiatorum parochialiumque ecclesiarum rectoribus, locum tenentibus eorundem, plebanis, viceplebanis, curatis, et non curatis, clericis, notariis et tabellionibus publicis quibuscumque per civitates et dioecaeses, quascunque illique vel illis, ad quorum, vel ad quos praesentes nostrae litterae pervenerint, et etiam ubilibet constitutis, salutem in Domino et nostro hujusmodo immo vero apostolicis firmiter obedire mandatis. Noverint, quod nuper pro parte R. D. abbatis cistercii totius ejusdem ordinis patris generalis, nec non R. D. procuratoris generalis ac superioris totius ordinis cisterciensium prioris instanter et debite requisiti, discretioni vestrae et cuilibet vestrarum tenore praesentium committimus, et in virtute sanctae obedientiae districte praecipiendo mandamus, quatenus statim visis praesentibus et postquam illarum vigore fueritis, seu alter vestrum fuerit requisitus ex parte nostra imo verius apostolica auctoritate intimetis insinuetis et notificetis, prout nos tenore praesentium intimamus insinuamus et notificamus R^{mis} ac R^{ndis} in Christo patribus, et D. D. quarumcunque civitatum, dioecaesum, terrarum, et locorum archiepiscopis, et episcopis ordinariis, eorumque in spiritualibus et episcopalibus vicariis, seu officialibus generalibus, nec non omnibus et quibuscumque aliis iudicibus, commissariis, delegatis, subdelegatis, et aliis quibus molestatoribus et perturbatoribus, nunc et pro tempore insurgentibus, quacunque auctoritate, dignitate et officio fungentibus, et factorum ac sua interesse putantibus, ex adverso praesentibus in executione praesentium nominandis et cognominandis litteras in quas apostolicas SS. D. nostri papae Georgii XIII in forma *bielus* sub datum Romae apud S. Petrum sub annulo piscatoris die 12. Junii 1574 pontificatus sui anno tertio expeditas, privilegiorum concessorum et elargitorum dicto ordinarii cisterciensis in eorum propriis originalibus sive earum vera transumpta nec non moneatis et requiratis, prout nos requirimus eosdem primo, secundo, tertio et peremptorie, quatenus intra sex dierum spacium, quorum sex dierum: duos pro primo, duos pro secundo et reliquos duos dies pro tertio et peremptorio termino et monitione causae ea assignamus et vos assignatis eisdem sub suspensionis a divinis quo ad R. archiepiscopos et episcopos, quo

vero ad alios interdicti ingressus ecclesiae ex comunis majorum alii- que ecclesiasticis sententiis et censuris in eisdem litteris apostolicis contentis, et bis mille ducatorum auri de camera locis *praesens* arbitrio nostro applicandum poenis debeant, et horum quilibet debeat ipsos R. D. abbatem, cistercii patrem generalem et ejus procuratorem et superiorem supradictum, nec non fratres conventus, ac monasteria totius dicti ordinis cisterciensium utriusque sexus pacificos, et quietos dimittere, qui nimmo debeant litteris apostolicis, et praesentibus nostris monitorialibus litteris in omnibus, et per omnia paruisse et obedivisse, ac de partitione et obedientia nos intra terminum viginti dierum certificasse, alioquin nisi paruerint, et de partitione docuerint modo et forma praemissis, peremptorie cettare curetis et cittetis, pro ut nos tenore praesentium cittamus eosdem, quatenus prima die juridica post dictos sexaginta dies immediate sequentes, qua nos, seu R. patris D. in civilibus causis locum tenentem nostrum ad jura reddenda, et per eum causas audiendas Romae pro tribunali sedem contigerit, comparant in judicio legitime coram nobis, vel locum tenente nostro praecerto, per se vel procuratores vel procuratorem suos idoneos ad videndum sese sententias, censuras, et poenas praedictas incidisse, et incurrisse declarari deinde, aggravari cum invocatione auxilii brachii secularis, vel dicendum et causam, si quam habeant rationabilem, quare praemissa fieri non debeant, certificandum, eosdem sic cittatos et munitos, quod sive in dicto cittationis termino comparuerint, sive non, nos nihilominus, sive locum tenens noster praefatus, ad praemissa et alia graviora juris remedia procedemus dictorum cittatorum contumacia, vel absentia in aliquo non obstante; absolutionem vero omnium et singulorum praedictorum nobis vel superiori nostro tantum modo reservamus. In quorum omnium et singulorum praemissorum fidem praesentes per infrascriptum curiae nostrae notarium subscriptas, sigilloque R^{dae} camerae apostolicae, quo in talibus utimur appensione, munitas, duximus concedendum. Datum Romae sub aedibus nostris anno a nativitate D. 1581 indictione nona, die vero 30 Januarii tempore pontificatus S. in Christo patris et D. nostri D. Gregorii divina providentia papae XIII anno nono. Ovidius Erasmus curiae causarum camerae apostolicae notarius. Locus sigilli appensi. Dion. Rabla Sucz.

Et quia ego notarius publicus una cum infrascriptis testibus

litteras praeinsertas, vel monitorium cum citatione sanas et integras in nulloque suspectas vidi, legi ac debite conspexi, ideo illas requisitus, de verbo ad verbum ex originali fideliter transumpsi, descripsi exemplavi et collationavi, de et super qua transumptione praefatus R. D. Antonius Flamingus si a me, notario publico, fieri atque confici petiit unum vel plura publicum seu publica instrumentum, seu instrumenta. Acta fuerunt haec in conventu monasterii Wągrowecensis sub anno, die, mense, indictione, pontificatus, ut supra. Praesentibus ibidem et D. patre Gregorio Ostrowski, sac. theol. baccalaureo conventu wągrowecensi priore, praeposito tarnoviensi, ac religioso patre Christophoro a Pangroc, superiore ejusdem conventus, et nobili Stanislao Domanski, caeterisque fidedignis testibus, ad praemissa rogatis et adhibitibus.

Protestatio R. D. episcopi posnaniensis.

Ego Lucas Coscielecki, episcopus posnaniensis ex manibus tuis cum omni reverentia accipio exemplum bullae et SS. D. nostri titulo pro debito meo defero, primum vero coram te notario publico et testibus praesentibus protestor bullam praedictam non esse authenticam, neque autentice R. D. nuncii apostolici hoc in Regno praesentis, aut R. D. archiepiscopi metropolitani (quod semper in hac provincia in ejusmodo litteris apostolicis publicandis servari consuevit) admisione, vel saltem testimonio aut scientia roboratam. Item ego idem bullae contentis inspectis palam et expresse protestor, quia in re tam iusta et necessaria quod ad reformationem monasteriorum spectat S. D. N. mandatis parere volo et sum paratus exequi omnia quae in eadem bulla continentur juxta perscriptam ibidem formam, videlicet omnia et singula privilegia et exemptiones conservandum quantumvis sunt in usu et quantumvis per lapsum temporis immemorabilis, videlicet centum annorum in desuetudinem non obierint. Et item qua... inde secuta sint licita et decretis concilii Tridentii non adversantia, et item qua... statutis provincialibus, et ultimae Synodi provincialis petricovensis (in qua SS. con: Trid: receptum est) per S. sedem apostolicam approbatis triennio post emanationem praedictae bullae nihil detrahant aut derogent. Et item quan... privilegia et immunitates in praedicta bulla contentae per ser: reges Poloniae, sicuti per alios christiani orbis reges et monarchas receptae et admissae sunt, ut iuribus Regni antiquis et recentioribus per ordi-

nes principales spiritualem videlicet et secularem sive equestrem etiam juramento firmatis. Et item consuetudinibus longo usu receptis non contraveniat aut non adversetur. Haec ita omnia pro officio meo tam episcopali, quam senatorio circumspiciendo, et ad mentem S. S. D. N. tum ad bonum ordinem et tranquillitatem Regni novitatibus et inusitatis rebus exclusis sese accomodando tum prospiciendo, ne cui plus forte quam conveniat sibi arrogare liceat, per te notarium publicum requiro R. D. commissarium ordinis cisterciensis, ut quicquid porro haberet in dioecesi mea posnaniensi pro reformatione monasteriorum sui ordinis instituere, aut exequi quo tutius, melius et tranquilius atque stabitius id praestare posset in praesentia mei et assistentia quam eidem D. commissario offero, faciat et exequatur. Item ego idem solenniter protestor bullam praedictam neque praedicto modo neque praedicto tempore, neque legitime mihi intimari, nam R. S. sedis apostolica legati cum summa et delatere auctoritate quoties hanc in provinciam veniant semper litteras facultatum suarum R. D. archiepiscopo gnesnensi, Regni primati ante omnia intimanda curent, per quem omnibus comprovincialibus episcopis ad notitiam deducuntur, atqui commissarius cisterciensis ordinis per integrum annum et aliquot menses in Regno Poloniae haereus R.^{mo} proxime defuncto archiepiscopo, sed nec alicui ex R.^{mis} D. episcopis bullam S. D. N. intimavit unquam, neque consuetudinibus antiquis et statutis provincialibus sese accomodavit, nunquam aliquem ex R.^{mis} D. episcopis amice aut fraterne in his requisivit, nunquam auctoritatem illorum sibi jure scripto et consuetudine concessam, postulavit. Nunc demum in ipso discessu suo R. M. ob bellum a Regno absente, et satis quantum plerisque senatoribus constat turbulenta ipsius consilia contra superioritatem regum, ac lociordinariorum ab immemorabili tempore in monasterio hujus Regni firmatam, gallico quodam impetu suscepta agre ferendo bullam praedictam (quo animo satis per discessum ejusdem apparet) intimare mihi voluit. Qua in re ego idem maximum non modo mihi auctoritatis meae ordinariae et senatoriae rerum aliis quoque Reverendissimis D. episcopis, atque adeo ipsi serenissimo Regi praejudicium commissarium fieri palam, et per expressum protestor in eo quod mihi soli intimata sit bulla, qua omnibus episcopis, et item ser. Regi, tanquam supremo patrono ac defensori omnium monasteriorum intimari in principio adventus sui ante omnia debuit prius, quin etiam

ad R^{mum} D. nuncium apostolicum in Regno praesentem ea de re referri decebat, ut ille pro auctoritate et prudentia sua cum R. D. episcopis, sive omnibus sive singulis de toto hoc negotio conferre, mentemque SS. D. N. ac iudicium suum in his quae requiri per commissarium videbantur explicaret; sed quia me solum, postpositis aliis episcopis, aggredi ausus est commissarius cisterciensis indebite illegitime, nulla servata juris forma, nulla consuetudinis habita ratione quod in vilipendium auctoritatis et dignitatis meae episcopalis fecisse studio perturbandi status ecclesiastici videtur salvam cum eodem mihi apud sedem apostolicam reseruo hoc nomine actionem, de quo iterum, atque iterum solenniter protestor ad quam communicata prius re cum S. R. M. cum R^{mis} aliis D. episcopis, et item D. abbatibus, et aliis ecclesiasticis personis, ad quos hoc proprie spectat, de toto hoc negotio, ac de temerariis commissarii actionibus cum plena fide et testimoniis, sufficienter rationem daturum offero. Praesentibus R^{dis} ac generosis D^{is} Joanne Powodowski praeposito posnaniensi, sede vacante archiepiscopali gnesnensi administratore, Faelice Pomorski, archidiacono przeniensi, Michaelae Słavinski canonico ac officiali posnaniensi, Luca Wydzierzowski, Stanislae Koluczki, Stanislae Strzałkowski, Jacobo Jabłonski.

Litterae a S. R. M. ad R. D. episcopum kujaviensem,
nominatum archiepiscopum gnesnensem pro abbacia sulejoviensi.

Stephanus D. G. etc:

Reverende D. Syncere nobis dilecte. Cum ex litteris S. V. quarum legendi copiam fecit nobis venerabilis Joannes Gawłowski praepositus Wolboriensis, secretarius noster, tum ipsius sermone satis abunde cognovimus quantum curam adhibuerit nec habere hucusque desistat, ut venerabilis Georgius Fabius, praepositus praemisiensis, primarius capellanus noster, abbatiam sulejoviensem, quam nuper ei contulimus, primoquoque tempore consequi possit. Quod nobis mirum in modum gratum est S. V. id unum maxime laborare, ut voluntati nostrae si in re omni, tum in eo viro ornando de nobis jam pridem benemerito respondeatur, postulamus quo uti caepit sedulam, navet operam, ut nulla interposita mora quietem sacerdotii istius possessionem adeat, atque ea praestet, quae ad abbatem loci illius ex

antiquo recepto more pertinent, pluribus his suis exponet Gawłowius secretarius noster S. V. quid in eo negotio constituendum. Sciatur S. V. id nos novari neminem ea abbatia sulejoviensi gaudere posse, praeter eundem capellanum nostrum, quem designavimus neque commutationem istius in locum aliae s. accepturi. Cupimus S. V. recte valere. Warschoviae 25 martii 1571 Regni nostri quinto.

Cedula manu regia scripta

Res plane indigna minimeque nobis ferenda est nullum commendationi nostrae relictum esse locum in eligendo abbate immo vero plus ibi artes et practicas quorundam valuisse quasi vero auctoritate hac hucusque, a praedecessoribus nostris usurpata et continuata ipse commissarius hoc exemplo exuere velit, sibi excussa superioritate Regum et lociordinariorum notam, et in Polonia nusque usurpatam ordinis eorum summam in dantis etiam abbatibus auctoritatem una hac visitatione sua nobis imponere, confirmareque velit: quae res, ut minime ferenda est, ita ille bonus frater, aut alii ad quos haec spectare videntur, serio movendi sunt, ne quid ultra crepidam etc.

Stephanus Rex.

Instrumentum electionis R^{ndi} D. Stanislai Ostrowski in abbatiam sulejoviensem.

In nomine Domini S. et individuae Trinitatis Patris et filii et spiritus Sancti Amen.

In monasterio sulejoviensi conventuque ejusdem in loco capitulari, ubi fratres monasterii ejusdem capitula sua celebrare consueverunt absoluta per priore s. missa de Spiritu Sancto et communionem corporis Dominici per fratres omnes ejusdem conventus seniores et minores observata, invocataque gratia Sancti Spiritus per jubulum hymni veni Creator Spiritus juxta indictionem electionis pro die hodierna per R.^{mum} D. Jacobum Uchanski Dei gratia archiepiscopum gnesnensem legatum natum et Regni Poloniae primatem, tanquam ejus loci ordinarium consensu ad id accedente R^{ndi} D. commissarii ordinis congregatisque in eodem capitulari loco priore et omnibus fratribus dicti conventus, praesidente R^{ndo} Do. Edmundo a cruce, abbate caste-

lionensi et ad regnum Poloniae de mandato R^{mi} D. Nicolai Boncherath, abbatis cisterciensis, et totius ordinis generalis primi in parlamento dinvionensi, regis galliarum consiliarii cum facultate sanctissimi in Christo patris D. D. Georgii papae XIII moderni, ac admissione ser. principis D. D. Stephani, Dei gratia Regis Poloniae etc. nec non principis Transylvaniae ad monasteria ejusdem ordinis cisterciensis vicario generalique commissario, assidentibus quoque R^{ndis} patribus Joanne Krasinski, cantore cracoviensi, canonico gnesnensi, secretario, et ad actum praesentis electionis S. R. M. nuncio Joanne Sikorski, J. V. doctore, gnesnensi, leopoliensi etc. canonico, R^{mi} D. arhiepiscopi gnesnensis cancellario, Foelice Rembelinski, gnesnensi, loviciensi canonico, tanquam a R^{mo} D. archiepiscopo et ejus dioecesis ordinario quoque ad praesentem electionem missis, caeterisque viris probis et nobilibus, ibidem praesentibus, et existentibus, electio abbatis post mortem et obitum R^{ndi} olim Stanislai Falęcki, ejusdem abbatiae ultimi et immediati possessoris, facta et celebrata est. Inprimis itaque R^{du}s D. Joannes Crasinski, cantor cracoviensis, canonicus gnesnensis, S. R. M^{tis} secretarius, et ad actum praesentis electionis orator et nuncius a S. R. M. delegatus in sacro totius capituli litteras oclusas S. R. M. sigillo majori sigillatas. Priori, totique conventui obtulit et exhibuit, quae cum reverentia susceptae, exoscultatae et lectae sunt, vigore quarum tum credentiae per S. R. M. sibi in eisdem litteris datae satis praeclara et ampla oratione voluntatem et desiderium S. R. M. exposuit, simul atque R^{dum} D. Georgium Fabium, praepositum praemisliensem, et S. R. M. primum sacellanum et confessorem ad capessendam hujusmodi abbatiam obtulit, et commendavit, petiitque, ut ipsum tanquam hominem probum doctum sanctissimoque pontifici gratum, et S. R. M. in devotione et moribus optime perspectum, ac monasterio praesenti utilem futurum in abbatem suum affirmant, atque eligant. Post cujus legationis expeditionem R^{du}s D. commissarius praesidens litteras quoque S. R. M^{tis} ad se datas publice legit, dictumque R^{dum} D. Georgium Fabium, sibi per S. R. M. commendatum fratribus totique conventui longa oratione qualificatum commendavit, eidemque monasterio in abbatem commodissime praeferendum esse censuit, et quoniam in omni electione canonica triplici via de jure proceditur, aut enim fit per compromissum, aut per inspirationem, aut per scrutinium et vota secreta, vi-

sum est R^{ndo} D. praesidenti, et toti conventui ad talem electionem per viam secreti scrutinii procedere, quare R^{das} D. commissarius ante omnia omnes et singulos fratres conventus dicti, quorum de praesenti electione interesse, et ad quos spectat auctoritate in hac parte sibi concessa, et qua fungitur, et ad faciendam dictam electionem capaces et habiles sint a sententiis excommunicationis majoris et interdicti absolvat, et absolutos pronunciavit ad eamque procedendum in Dei nomine decrevit. Itaque venerabilis ac religiosus D. Petrus Krukowski, tanquam in capitulo et voce prior de hujusmodi electione requisitus, scripto electionem suam, manu propria subscriptum obtulit, ipsamque per se legit et inhaerendo praesenti electioni petiit, cuius tenor est:

Reverendissime et Reverendi. Ego caeterique mei confratres paratissimi quidem sumus R M^{ti} in omnibus obtemperare, et gratificari; tmprimis autem ego ut peculiaris, mentem meam exponam, quamvis iidem confratres mei, ut rebus suis per piae memoriae demortui patris nostri, morte afflicti tempestive succurrerent, me pro sua benevolentia, quavis prosequerentur, unanimiter et concordibus votis in abbatem suum delegerint, ex qua electione non nihil juris ad istam dignitatem mihi competere non immerito videtur, tamen honorem Dei, auctoritatem ordinis, et monasterii hujus utilitatem privato meo commodo praeferre malo, cedoque libentissime omni juri, quod circa praedictam electionem de me factam, quovis modo praetendere possum, verum tum neminem alium eligere possum, nisi fratrem religiosum ordinis professum, tum ne sim ingratus praefatorum confratrum meorum benevolentiae, qui me sibi similem in professione elegerant, tum et jam ne incurram excommunicationis sententiam, latam per sacros canones, sacrum Tridentinum concilium, et statuta ordinis nostri contra eos, qui secus fecerint, et praeter hoc ne quid faciam contra jura statuta et consuetudines hujus Regni, quibus cavetur ne alienigenae aut assumantur ad abbatias, aut alias dignitates, qua propter postposito omni favore alio et utilitatis propriae studio, profiteor coram Deo, R^{mo} R- disque D. vestris me nullum scire magis idoneum, qui monasterio huic praeficiatur, quam venerabilem D. patrem D. Stanislaum Ostrowski, genere nobilem, ex legitimo matrimonio procreatum, S. Theologiae baccalaureum actu praesbyterum ordinis hujus professum hujusque monasterii priorem antea, annuo, eligo no-

bis que et huic monasterio in abbatem praefici cupio, ac peto precorque. R^{mam} et R^{dos} D. vestras, ut apud Ser. R. M. D. nostrum clementissimum efficere velint, ut sicut omnibus juravit sua jura ac privilegia se servaturum ita nobis in hac parte nostra salva et certa tectaque esse patiatur praefatumque electum ratum et gratum habere dignetur. Frater prior sulejoviensis, secundus frater Jacobus custos per viam secreti scrutinii viva voce in suum et monasterii sulejoviensis abbatem elegit fratrem Stanislaum Ostrowski, generose nobilem tanquam, virum probum de litteris bene meritum, monasterioque praesenti utilem, tertius frater Joannes senior per viam secreti scrutinii in suum et dicti conventus sulejoviensis abbatem elegit eundem, quartus frater Simon subprior per viam secreti scrutinii elegit in abbatem suum eundem, quartus frater Simon subprior per viam secreti scrutinii elegit, in abbatem suum eundem fratrem Stanislaum Ostrowski eique vocem suam dedit et votum contulit; quintus frater Christophorus, praesbyter celarius, per viam ejusdem secreti scrutinii in abbatem suum et monasterii sulejoviensis, fratrem Stanislaum Ostrowski elegit et nominavit, eidemque vocem suam dedit et votum contulit; sextus frater Nicolaus, diaconus similiter; septimus frater Christophorus, subdiaconus similiter, octavus frater Valentinus, subdiaconus similiter. Quibus auditis, R^{aus} D. commissarius, ut ea, cum meliori inquisitione et diligentia accuratiori fiant, iterum ad repetitionem votorum omnium et singulorum processum est, quae omnes fratres sigillatim repetierunt, et quasi uno corde et unanimi sententias suas approbaverunt, ejus rei rationem reddendo, quod in monasterio praesenti satis laudabiliter se gessit, et sine aliqua reprehensione vixit, immo et sacras lectiones officium prioratus aliquot annis ibidem exercens, publice perlegit. Quam quidem electionem R^{aus} D. praesidens cum caeteris D. assidentibus viderunt, ut apparebat esse per inspirationem et ne (quod absit) per conspirationem et conditionem mutuam factam super sententias suas omnes et singulos dictos fratres conventuales eligentes juramento obstrictos esse voluit. Qui omnes, et eorum singuli, juramentum tale super Christi evangelia praestiterunt ita, quod in hujus modi electione nullam conspirationem fecerunt, neque donis, precibus, promissionibus, largitionibus tam per electum, quam per ejus submissas personas sunt corrupti, nec spe alicujus lucri decepti, sed pure, vere, simpliciter, sola dictante con-

scientia, et propter bonum ecclesiae et utilitatem monasterii fecerunt, et dictum electum nominaverunt, sic eos Deus adjuvet et sancta Dei evangelia. Cujus electionis ita ut praemittitur factae conclusionem R^{du}s D. commissarius et praesidens certis rationibus animum suum moventibus in diem crastinum distulit et prorogavit; tandem die crastina adveniente hora primarum honorabilis vir, Petrus Kruszowski prior cum toto conventu fratrum religiosorum instantissime petiit et postulavit R^{du}m D. commissarium, ut electionem suam, die hesternae canonice factam, concludere ac determinare dignaretur. Quare R. D. commissarius, et praesidens, ad instantem petitionem fratris dicti conventus sullejoviensis, et ut pro officio suo tenebatur, vigore constitutionis Clementis, quarti dictam electionem tanquam rite, canonice, legitime regulariterque factam et solennissimam conclusit, ipsamque publicandum decrevit, et ibidem R^{du}s D. Joannes Krasinski cantor cracoviensis et canonicus gnesnensis, et ad actum praesentis electionis S. R. M^{lis} nomine nuncius delegatus nomine S. R. M. solenniter protestatus est. Quomodo ipse in eandem electionem contra auctoritatem jusque S. R. M. tanquam supremi omnium monasteriorum patroni factam, tanquam nullam et invalidam, non consentit, neque consentire vult, de eoque salvam actionem contra fratres dictos S. R. M. D. nostro clementissimo reservat. Hora itaque meridiei per R^{du}m D. commissarium missa absoluta capituloque de more celebrato in praesentia multorum nobilium praesentium et existentium post factam conclusionem supradictus R. D. commissarius ex super abundanti ante publicationem electionis omnes et singulos fratres eligendo requisivit, utrum sententias suas mutare, vel aliquid in dicta electione attentare et innovare vellent, illorumque votis secreto exanimatis omnes et singulos in suis sententiis perseverantes vidit, et audivit. Inhaerendo itaque sacris constitutionibus et ordinationibus, ratam et gratam praedictam electionem, tanquam canonice et legitime factam habens, eam omnibus ibidem existentibus et praesentibus publicavit, et manifestam fecit, venerabilemque Stanislaum Ostrowski, professum monasterii Wągrowecensis ordinis cisterciensis, in theologia baccalaureum ex utroque parente nobilem, et legitimo matrimonio ortum, in abbatem monasterii sullejov. canonice et legitime electum auctoritate ordinis nominavit, et praeficiendum decrevit, et hoc in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti

Amen. Ut autem electionem praesentem, tanquam legitimam, legitimeque et canonice factam, S. R. M. D. noster clementissimus ratam, gratam habere, eam que decreto suo approbare et confirmare dignetur. R^{dis} D. commissarius, et ejusdem electionis praesidens, priorque cum toto conventu monasterii sulejoviensis S. R. M. tanquam omnium monasteriorum supremo patrono, et jurium defensori, humiliter et devote supplicant, super quibus omnibus et singulis praemissis idem R^{dis} D. commissarius cum priore ac toto conventu monasterii sulejoviensis petierunt a me, notario publico infrascripto, confici et tradi unum, duo, plura publica instrumenta. Acta sunt haec loco et hora, ut supra, indictione nona, pontificatus sanctissimi in Christo patris et D. N. Gregorii papae XIII feliciter moderni, anno nono, die Mercurii 22 mensis martii anno Domini 1581.

Praesentibus ibidem generosis, nobiles, et famatis viris: Petro Nowomiejski, pincerna terrae Ravensis, Stanislao Roxicki, Alberto Gosciszowski, Bonifacio Zbożny Wąszowic, Petro Radunski, Sebastiano Dębowski, Joanne Bielski, Petro Chrosciszowski, Stanislao Chrosciszowski, Christophoro Grabowski, Seraphino et Andrea Gorzeszkotowie, Alberto Dłuszki, Martino Iwanowski, Petro Radwanski, Laurentio Popławski, Joanne Lugowski, Stanislao Giża. Nec non notariis publicis: Stanislao Domanski, Sebastiano Placzkowski, Matia, exactore sulejoviensi, testibus circa praemissa vocatis, rogatis et adhibitis.

Instrumentum investiturae et traditionis, missionisque in possessionem ejusdem Abbatiae.

In nomine Domini Amen. Per hoc praesens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter, et sit notum. Quomodo anno a Nativitate ejusdem 1581, indictione nona, Pontificatus sanctissimi in Christo patris et D. N. Gregorii papae XIII feliciter moderni anno nono, in monasterio sulejoviensi, et loco capitulari, ubi abbas cum fratribus sua capitula celebrare solet: Die Mercurii 29 martii hora ante meridiem, in mei notarii publici et testium infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum, et rogatorum praesentia, constituti personaliter honorandi et religiosi, frater Petrus Kraszowski, prior, caeterique fratres conventus sulejoviensis coram R^{do} D. Edmundo a Cruce, abbate castellionensi, ordinis cisterciensis in Regno Poloniae visitato-

re, et commissario generali, exposuerunt, quomodo ipsi inhaerendo, suae electioni, quam canonicè et legitime in personam venerabilis D. Stanislai Ostrowski interea absentis fratris ordinis, professique monasterii wagrovecensis fecerunt, ipsumque in abbatem per scrutinium et vota secreta elegerunt, ad capessendamque et obtinendam hujusmodi abbatiam, ipsum tanquam optime habilem et qualificatum vocaverunt et petierunt, instantissimeque postulaverunt, ut ipsum, taliter electum, in dictae abbatiae possessionem realem et actualem intromittere, instaurare dignaretur, curamque et administrationem spiritualium et temporalium juxta facultates suas, et pro debito officii sibi concederet. R^{dus} itaque D. commissarius, attento eo, quod jam a diebus octo dicta electio sit facta neque hactenus aliquod canonicum impedimentum intercessit, quominus debeat suum debitum sortiri effectum requisitis priore et fratribus num dictam electionem ratam et firmam habeant, utque eam approbent. Quam omnes, unanimi acclamatione facta, ratam et firmam se habere responderunt, requisito quoque dicto electo, ibidem praesente, et personaliter existente, utrum hoc onus et officium quod est plenum periculis et multis difficultatibus suscipere vellet et possit, qui licet se imparem et indignum tanto munere profitebatur gratiae tamen et vocationi divinae contravenire minus christianum esse judicans, confisus adjutorio Dei, et orationibus fratrum suorum id ipsum non denegavit; quare dictus R^{dus} D. commissarius juxta petentibus consensum denegare non potuit, autoritate itaque sibi in hac parte a R.^{mo} D. cisterciensis et ordinis generali commissa, et sanctissimo D. nostro approbata, nec non a Ser. principe D. D. Stephano, Dei gratia Rege Poloniae, magno duce Lithvaniae Russiae etc: nec non principe Transylvaniae confirmata qua fungitur dictum venerabilem D. Stanislaum Ostrowski electum ad dictam abbatiam recepto ab eodem solito reverentiae et obedientiae tum servandis et reddendis D. Deo votis suis diligentius servandis quoque ordinis statutis in capitulo wagrovecensi, superiore anno, mense iunio omnium abbatum consensu renovatis de fovendo paterne fratribus, tum de non alienandis bonis monasterii et non fovendis in monasterio et praediis mulieribus suspectis et concubinis super Christi evangelia solito corporali juramento per impositionem et inductionem in stallum prius chori et deosculacionem altaris majoris, tum clavium et libri regulae ordinis traditio-

nem, ac potestatis per baculi pastoralis in manus concessionem instituit, investivit, et installavit, realemque et actualement possessionem illi tradidit, et assignavit, ipsumque in abbatem dicti monasterii praefecit. Cui de more fratres omnes et singuli debitum reverentiae et obedientiae usque ad mortem juramentum in manibus ejusdem praestiterunt, et exhibuerunt, quibus ille quoque ad vitam aeternam proficere praecatus est quae omnia et singula praemissa de jure et observantia facta, cantarunt Te Deum laudamus cum organis et pulsu campanorum, conclusa et determinata sunt. Super quibus omnibus dictis D. electus cum suo conventu petiit a me notario infrascripto confici et tradi unum, duo, plura publica instrumenta. Acta sunt haec anno, indictione, pontificatu, die, mense, loco hora quibus supra. Praesentibus ibidem generoso et nobiles: Petro Nowomiejski, pincerna terrae Ranensis, Bonifacio Zbożny Wąsowicz, Stanislae Conradzki, Stanislae Domanski, caeterisque viris probis, testibus ad praemissa vocatis, et rogatis.

Confirmatio electionis superioris cum responso ad litteras
Regiae Majestatis.

In nomine Domini Amen. Per hoc praesens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter, et sit notum, quomodo anno a Nativitate ejusdem 1581, indictione nona, pontificatus sanctissimi in Christo patris et D. N. Gregorii papa XIII faeliciter moderni, anno nono, die solis, secunda, mensis aprilis hora meridiei in monasterio sulejoviensi et loco capitulari in praesentia R. D. Joannis Crasinski, cantoris cracoviensis, canonici gnesnensis, secretarii et ad actum electionis abbatis sulejoviensis, in meique notarii publici et testium infrascriptorum, ad hoc specialiter vocatorum praesentis, constitutus R^{dnus} D. Edmundus a Cruce, abbas castelionensis monasteriorum ordinis cisterciensis in Polonia vicarius, et commissarius asseruit quod quemadmodum die hesternae per generosum D. Stanislaum Roxicki fratribus totique conventui litterae administrationis suae in bonis monasterii sulejoviensis sunt oblatae, et exhibitae per S. R. M. illi datae, responsumque fratrum dicti conventus super easdem litteras in vim deliberationis in diem hodiernam fuit translatum et transpositum. Proinde dictus D. commissarius venerabilem D. electum, priorem

totumque conventum, ut respondeant eisdem litteris S. R. M. et dictae administrationis generosi D. Stanislai Roxicki In facie omnium requisivit. Itaque venerabilis Petrus Craszowski, prior, suo et omnium fratrum monasterii sulejoviensis nominibus in haec vel similia verba respondit: Hoc esse inusitatum dari oeconomos a R. M^{te} ad bona monasteriorum. Quae quidem bona in jure terrestri consistunt, quemadmodum et nobilium Regni possessiones eodem enim jure terrestri ratione praedictorum bonorum judicamur. Igitur quemadmodum R. M. adultis nobilibus in eorum bonis non dat oeconomos, aut curatores, ita nec nos cum pupilli non simus, sed abbatem electum habemus, curatore ac oeconomio isto indigemus. Quod si D. vestra per vim aliquam bona monasterii invaserit, protestamur nos eandem in jus vocaturos, causamque eidem occasione praemissorum intentaturos. Caeterum quoniam S. R. M. et juribus et privilegiis nostris nondum plene est informata, rogamus D. vestram velit (s.) tam diu ab hac oeconomia supersedere, donec ulteriorem informationem super hisce rebus S. R. M. a nunciis nostris habuerimus. R^{dus} quoque D. Stanislaus Ostrowski, electus abbas, pro sua interesse imprimis immensas et immortales S. R. M. gratias egit. Quod S. R. M. in tuendis et promovendis ecclesiae et monasteriorum bonis tantum studii et diligentiae impendere dignatur, ut praedae molendorum (s.) non exponantur; quod autem attinet de administratione eorum, per eandem S. R. M. generoso D. Stanislao Roxicki data, dixit se esse in praesentia R^{dorum} Dorum commissarii generalis tum secretarii quoque R. M. et nunciorum R. D. archiepiscopi legitime et canonice juxta juris statuta, tum et leges Patriae in abbatem electum licet quidem tanto munere imparem, sed gratia Dei rationis bene competentem, neque juribus suis adeo destitutum, ut bona eadem providere tuto non possit atque ita nullo egere oeconomio, et curatore, sed vigore electionis suae posse ad id divina suffragante clementia rem familiarem optime provisurum et curaturum; petiitque omnibus modis generosum D. Stanislaum Roxicki ut ab ejusmodi oeconomia, et procuratione tantisper supersedere dignetur, donec S. R. M., cui nondum sane de juribus monasterii constat sufficientem informationem accipiat, illud quoque in medium proferendo, quod episcopis mortuis bonorum episcopalium administrationes nemini alteri competunt, nisi capitulis ejusdem episcopatus, nec S. R. M. concedere

consuevit illis bonis aliquos administratores. De quo generosus D. Stanislaus Roxicki more juris polonici ministeriali et nobilibus protestatus est. Tandem R^{dus} D. Joannes Crasiński, S. R. M. secretarius revocando in memoriam priori et fratribus monasterii sulejoviensis suam priorem admonitionem, nimirum quod S. R. M. electionem per illos factam nunquam esset approbatura neque confirmatura, secundas litteras R. M. ad se datas eisdem legit, perlegit et toties ad intellectum repetiit, simulque admonuit, ut earum autoritatis regiae ratione habita, virum optimum S. R. M. laudatissime commendatum, Reverendum D. Georgium Fabium praepositum praemisliensem, mutatis syminariis suis, in abbatem suum eligant et morem S. R. M., tanquam omnium monasteriorum patrono et defensori in omnibus gerant. Quare, venerabilis, D. Petrus Craszowski, prior, suo totiusque conventus nominibus exposuit, paratos se esse in omnibus S. R. M. D. suo clementissimo obtemperare, tamen in iis rebus, que conscientiam suam et omnium suorum fratrum tangunt, et contra statuta constitutiones ordinationes sacrosancti ordinis cisterciensis, tum et jura patriae fiunt, metuendo gravissima vincula excommunicationum, quae animam feriunt, propterea non posse a suis sententiis recedere, sed omnes assurgendo devotissime R^{dum} D. Joannem Crasinski, cantorem cracoviensem, canonicum gnesnesen, et secretarium S. R. M. per misericordiam Dei petierunt, et obtestati sunt, ut pro sua humanitate et conditione quoque spirituali de salute jurium et libertate ecclesiae et monasteriorum partes suas apud S. R. M. interponere dignetur. R^{dus} vero D. secretarius nomine legationis praedictae, quae fungitur, ut antea ita et in praesentiarum de eo protestatus est, quod ipse in dictam electionem, ita ut praemittitur factam, non consentit, neque consentire vult, salvam actionem S. R. M. pro jure suo cum dictis fratribus resevando; conversi vero fratres id R^{dum} D. commissarum petierunt ab eo ne contra praesentem electionem, quam vidit esse canonice et legitime factam, nec se posse quicquam attentare contrarium sub excommunicationis et praejudicii poenis aliquid innovare, ac repetere dignetur. Cum jam in actu praesenti suo prout debuit functus est officio, nam et electo obedientiae juramentum praestiterunt, et omnia in manus et possessionem illius esse tradita, R^{dus} itaque D. commissarius, et si electionem legitime factam esse non negabat, neque se velle, nec debere, nec posse cogere fratres

ad aliam electionem protestabatur, tamen propositis incommodis monasterii imminent si S. R. M. mandato et voluntati non fuerit satis factum pro R. D. Georgio Fabio, praeposito praemisliensi, S. R. M. commendato longa oratione apud fratres satis egit et ipsum ut debuit diligentissima commendatione, ut antea fecit commendavit, imo et electum ipsum admonuit, ut vel juri suo cederet R. M. placaret. vel bonis modis cum R. D. Fabio componeret. Et ibidem R. D. electus monitionibus quidem sui superioris obtemperare se paratum fore profitebatur, sed quoniam electionis suae juramentum solitum praestitit a fratribus quoque illud recepit, se fratresque suos jure suo fraudare impium judicabat, tum quod dum asset electus in abbatem koprzywicensem in gratiam S. R. M., et in favorem R. D. Luboradzki, ejusdem monasterii moderni abbatis, semel juri suo cessit, et S. R. M^{ti} hoc nomine gratificari curavit, quibusdam nobilibus a R. M^{te} missis, cum ad id sollicitantibus promittentibusque M. R.^{am} suo tempore et occasione occurrente, ejus promptitudinis recordantiam habituram, aliis vero nobilibus multis ibidem existentibus, et hoc ita esse factum, acclamantibus supplicavitque a S. R. M. ut ejus rei rationem habere, et ipsum in hoc praesenti suo jure tueri et conservare dignetur, post hoc multi nobiles ibidem existentes pro libertatibus patriae exhibuerunt statuta Regni R. D. secretario quibus cautum esse demonstrabunt in abbates non suspiciendum alienigenas rerum solos polonos habiles ex utroque parente nobile et in monasterii dudum versatos ac regulam professos. Quibus R. D. secretarius litteras S. R. M. obtulit ac ne quidquam contra S. R. M. moliantur vigore litterarum dictarum admonuit, tum quod ipse D. Georgius Fabius et hoc ipso nomine censeatur esse polonus, cum sit praemisliensis praepositus, ad quod responsum est statutum praepositum intelligi at expraesere apparet de abbatibus non de canonicis et si tum illi canonici in hoc casu juri suo cesserunt, hoc tamen in praejudicium aliorum non caedit, protestati tamen sunt se nihil velle contra autoritatem S. R. M. facere, sed pro libertatibus patriis tantum satagere. Quod per praedecessores suos monasterium sulejoviense sit de bonis propriis in magna parte dotatum. Proinde, si quid contra statuta Regni in hac parte actum fuerit, se velle in comitiis de recuperatione bonorum suorum monasterio collocatorum omnem diligentiam adhibere. Super quibus omnibus et singulis prae-

missis dicti D. petierunt a me notario publico confici et tradi unum, duo, plura publica instrumenta. Acta sunt haec anno, indictione, pontificatu, die, mense, hora, quibus supra. Praesentibus ibidem venerabili, generosis, et nobilibus: Stanislae Białawczewski, in Solek plebano, Petro Nowomiejski pincerna terrae ravensis, Bonifacio Zbożny Wąszowic, Sebastiano Swierczynski, Christophoro Grabowski, caeterisque viris probis, testibus ad praemissa vocatis et rogatis.

Responsum R^{mi} D. nominati archiepiscopi ad litteras per
D. Ferens allatas Lovicium.

Sacra ac Serenissima Regia Majestas
Domine Domine clementissime!

Quod S. M. V. ad majus gratiae suae erga me humillimum suum deprecatorum ac servitorem documentum ad priores mihi clementer transmissas litteras in eventum mortis R^{mi} D. archiepiscopi scriptas nunc quoque iterato novam nominationem mittere dignata sit et quidem per generosum D. Franciscum Wiesseliny ininitimum suum secretarium ac cubicularium quas maximas mente concipere possum ago habeoque S. M. V. gratias agnosco profecto in eo non solum ego sed et omnes alii singularem S. R. M. V. erga me gratiam ac innatam quandam beneficentissimi animi propensionem. Fauxit Deus omnipotens ut et vocationi meae et S. M. V. expectationi in Dei Optimi honorem quod R. P. commodis et M. V. dignitate tuenda et augenda satisfacere queam quod certe quantum in me erit omni studio contendam. Quod ad abbatiam sulejoviensem attinet vedeo S. M. V. dignitatis suae causa atque adeo auctoritatis quam in commendanda persona R. D. Fabii interposuit haud parum commoveri neque quidem immerito. Quo magis miror fratres istos vel tam inconsiderantes esse, vel tandum (s) sibi aut externis consiliis confidentes, ut S. M. V. mentem optimam et ad conservanda jura ipsorum omniumque ecclesiarum ornamenta augenda propensissimam perturbare, et inquietis forsitan aliquibus hominibus sine spe compositionis alicujus sive vana quacunq; alia persuasioni motibus ausam praeberere maluit, (s.) quam de pertinaci suae electionis (qualiscunq; tandem sane illa fuerit) sententia decedendo ad aequam, ac per benignam S. M. V. voluntatem sese accommodare.

Verum ego, quemadmodum omnibus aliis molestiis ac perturbationibus hoc expeditionis bellicae tempore ita et hac cogitatione liberam S. M. V. esse cupio. Non modo et enim electus iste confirmationem non obtinebit, sed simul atque mihi confirmatione a S. S. D. nostro allata jurisdictionem ordinariam extendere, atque exercere licebit, ipse in monasterium illud me conferam, et pro officio ac jure meo debitis modis, ac rationibus adhibitis efficiam, ut dignitatis S, M. V. in persona D. praepositi commendata potissima habeatur ratio. Commendo me humillimaque mea obsequentia ac preces in gratiam S. M. V. quam incolumem foelicem ac victoriosum a Domino diutissime conservari, ac prosperari cupio. Datum Łovicii die ultima Aprilis 1581 anno.

Litterae a S. R. M^{te} ad D. Regni marsalcum

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae etc:

Magnifice, syncere nobis dilecte. Cum illustres principes, Pomeraniae duces his comitiis a nobis per oratores suos petiissent, ut quos anno superiore proximo commissarios finium inter Regni nostri et Pomeraniae ditiones regendarum et dirimendarum controversiarum causa, quae inter finitimos varie existunt, designaveramus eos cum anno superiore conventum a commissariis non fuerit iterum certum ad diem designamus: quibus a nobis responsum est, nos eam rem S. V. majoris Poloniae generali et cujus animi aequitas in istiusmodi cognoscendis ipsis etiam principibus explorata esse possit, commissuros esse: quo cum eorum illustritates de loco ac tempore conventui commissariorum^o oportuno consilia communicarent, et inter se pro eo, ac utrinque fieri commode posset, compararent. Hortamur igitur, ac mandamus S. V. primum, ut cum ipsis Pomeraniae principibus locum tempusque commodum, quo utrinque commissarii convenient, decernat, tum vigore commissionis nostrae anno superiore proximo ad S. V. missae, quam suo in robore conservamus, eosdem quos tum S. V. collegas commissionis attribueramus sibi adjungat, habitoque cum commissariis pomeranicis conventu in id incumbat, ut quidquid in finibus illis controversiarum est, id ad aequitatem et cujusque juris rationem reducatur, ac fines illi ad justos legitimosque terminos redigantur.

Quam rem S. V. hoc maiore studio commendamus, quo et principes Pomeraniae diligentius urgent, et id querellae nostrorum subditorum ipsumque adeo Regni jus magis requirit. Bene valeat S. V. Datum Varsoviae die 25 Martii anno Domini 1581 Regni nostri quinto.

Stephanus Rex.

Alterae ab eadem S. R. M. ad D. Regni Marsalcum.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae etc:

Magnifice, syncere nobis dilecte. Pervenit ad aures nostras generosi olim Christophori Sokołowski, capitanei nostri rogoznensis, et tribuni crusviciensis consanguineos remotiores in praejuditium generosum Michaelis, Jaroslai, Christophori et Annae Sokołowskich generosi olim Joannis Sokołowski liberorum minorenum ex fratre germano nepotum, ad quos jure naturali et jure Regni hujus successio spectat, cumque vilipendio superioritatis nostrae nostroque, qui uti pupillorum supremus tutor sumus, ita jam cum defunctus rogoznensis capitaneus laugnesceret eisdem pupillis certos tutores, viros bonos eorundem propinquos designavimus, non solum quaedam bona haereditaria, sed et ipsum capitaneum nostrum rogoznensem nulla juris ratione, sed de facto et per vim occupasse alteram quoque partem, tutores nempe et propinquos dictorum minorenum non deesse sibi velle, quominus vim vi repellat, eosdemque violentos occupatores, alienae successionis ex bonis eiiciat, unde facile tumultus moveri, et guerras excitari, pacemque publicam violari possibile est. Cui quidem malo, ne latius, serpat mature obviam ire volentes, hasce ad S. V. dare voluimus. Hortamurque eandem S. V., ut pro officio suo, et ex brachio nostro regali istos violentos pupillorum istorum successionis occupatores inde repellat, et cedere capitaneatu rogoznensi, et bonis haereditariis ad manus eorundem pupillorum tutorum, a nobis designatorum, quam primum legitima ratione efficiat, eosque motus et tumultus tempestive sedet et componat. Jusque suum, si quispiam se quoad successionem bonorum morte capitanei nostri rogoznensis relictorum, habere praetendit, legitima juris ratione in foro fori, et non vi et violentia prosequi istis occupatoribus persuadeat. Id vero levi negotio S. V. si vellet, effi-

ciet, etiam si officii sui jure hac in parte non utatur, pro ea autoritate qua pollet, eaque necessitudine, quae illi cum illa altera parte, ut accepimus, intercedit, quod ut faciat, eandem sincere iterum sedulo hortamur. Bene valeat. Datum Varschoviae die 25 Martii 1581. Regni nostri quinto.

Stephanus Rex.

Copia literarum a S. R. M. occupatores datarum.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae etc:

Generosi, fideles dilecti. Perlatum ad nos est F. V. post obitum generosi olim Christopheri Sokołowski, capitanei rogoznensis, praetense quodam successionis jure in praejudicium et injuriam proximiorum nepotum ex fratre germano ejusdem capitanei defuncti progenitorum minorennium, ad quos, non vero ad F. V. successio spectat in bona morte ejusdem generosi Christophori Sokołowski relicta, atque in administratione tutorum, quos dictis minorennibus designavimus, existentia nulla legitima juris ratione, sed violenter occupasse. Quamobrem inter F. V., et designatos per nos tutores et propinquos dictorum minorennium motus excitari, remque ad dandos tumultus et excitandum guerras, pacemque publicam turbendam vergere, cui malore latius serpat nos pro autoritate nostra mature obviam ire volentes, hisce litteris F. V. admovemus, videant quid faciant, ne illos sero tandem facti poeniteat, mandandum eisdem, ut bona post obitum defuncti Christophori Sokołowski relicta, quae ad proximiores nepotes minores pertinent, eorum tutoribus quamprimum cedant possidendum; et si quid se sorte sive ad successionem, sive ad tutoriam eorundem minorennium habere praetendunt juris, id potius legitima juris ratione, et non vi, iisque artibus quae motus tumultus et guerras movere prosequuntur. Alioquin, nisi hisce monitis nostris salubribus paruerint, et guerrae aliquum inde suborientur, id totum mali in caput vestrum, ut pote illius autores redundaret. Warschoviae 25 Martii 1581. Regni nostri quinto.

Stephanus Rex.

Litterae a S. R. M. ad D. Regni marsalcum.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae etc:

Magnifice, sincere nobis dilecte. Cum ex omni parte prospectum cupiamus Regni nostri quieti et tranquillitati, nunc maxime

quum, Deo adjuvante, ad prosequendum bellum in Moscoviam profectionem suscepimus, significandum duximus S. V. paulo ante discessum nostrum ex comitiis warschoviensibus R^{mum} in Christo patrem D. Jacobum Uchanski, archiepiscopum gnesnensem, Regni nostri primatem sublevandorum gravissimorum onerum in decrepita aetate ac imbecilla valetudine sua causa accepisse in coadiutorem, sibi dignitatisque suae archiepiscopalis R^{mum} D. Stanislaum Carnkowski, wladislaviensem episcopum. In quem quidem nos lubenti animo, quod ita sane expedire tam ecclesiae, quam R. P. judicemus, concessimus: ac eundem certum et indubitatum successorem praefati D. archiepiscopi renunciavimus, quare, ne forte casu aliquo sub absentia nostra interveniente occasio hominibus inquietatis, aut rerum novarum studiosis ad turbas excitandas bonaque ecclesiastica distrahenda detur. Hortamur S. V., ut quando et ubi opus esse aut expedire judicaverit, de hoc nostro consensu ac renuntiatione terrigenis majoris Poloniae et quibusvis aliis intimet, ac praedicto D. episcopo in omnibus quae ad dignitatem ipsius tuendam, et ad providendum integritati ecclesiae, ac bonorum mensae archiepiscopalis indemnitati spectaverint, ne assistat, ac praesto adsit. Cohibendo auctoritate, et brachio nostro regali cujuscunque status aut conditionis homines qui motus aliquos excitare aut bona ecclesiastica invadere, aut etiam praedictum D. episcopum, vel capitulum in aliquo, quod ad ipsius novam ex voluntate nostra regia dignitatem, atque adeo jurisdictionem spectet, impedire ausi fuerint. Hoc quia S. V. magnae curae futurum sit, non dubitamus. Bene valeat S. V. Datum Warschoviae die 25 Martii. Anno domini 1581. Regni vero nostri anno quinto.

Stephanus Rex.

Altera a S. R. M. ad D. Regni marssalcum.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae etc:

Magnifice, syncere nobis dilecte. Non ignorare S. V. arbitramur, quantos expeditio bellica aerarii nostri exhauriat sumptus; cum vero eo potissimum tempore nullae prorsus acquirendae pecuniae supersint, via non dubitamus, hac in re S. V. nobis operam suam praestituram, et apud magnificum castellanum posnaniensem, una

cum generoso Joanne Ostrorog, pocillatore nostro, quem ea in causa illuc ablegavimus, omni conatu et studio acturam, ne ei expeditioni deesse nobis velit, faciet autem si persuaserit pro ea quantum sua magnificentia contractum habet necessitudine, nihil eidem arduum fore, quod causa R. P. et nostre faciendum sibi non putaret; faciet autem si aliquam pecuniae summam nobis pro usibus belli suppeditare non detractaverit, quam deinceps ex contributionum publicarum exactionibus ab ipso exactore posnaniensi, ad quem ea in re litteras dedimus, erit repetiturus. Ne vero aliquid contrahat, dubitationis prospiciat sibi quibuscunque voluerit litteris et inscriptionibus caveat, ne officium ipsius in rem ambiguam vocari possit. Syn. autem V. omnino probabit non modo aliquid incommodo eum percepturum, sed totum quicquid in R. P. et nostrum usum collaturus est, gratia nostra regia recompensaturum iri. Synceritatem autem V. interim diutissime valere cupimus. Datum Warschoviae 27 Martii, Anno Domini 1581. Regni nostri anno quinto.

Stephanus Rex.

Magnifice et generose Domine, et amice charissime!

Non dubito magnificentiam vestram recenti memoria tenere, quanto mihi dolori fuerit casus, M. V. id, quod praesens coram M. V. testatum feci. Cujus rei et illud argumento fuerit, ac testimonio evidenti, quod satis serio exequi curaverim ea mandata, quae a S. et S^{ma} M. R. Domino meo clementissimo missa fuerant, ut M. V. quam primum libertati pristinae sine ulla obligatione restitueretur. Nec dubium est ea mandata suam executionem fuisse sortitura, nisi ea pacta intercessissent, quae interea inter M. V. et partem adversam intervenire. Id enim et mandatum S. R. nostri injungebat, et ipsa causae aequitas postulabat, cum privatam vindictam injuria jura minime approbent, verum cum his pactis et obligationibus intervenientibus aliquid oportuerit, ex hujus actionis cursu retardari; nihilominus rebus omnibus perspectis scripsi litteras ad S. M. R. quibus eam de toto hoc negotio feci certiore. Nec diffiteor me a S. R. M. hoc habuisse rescripti, ut admonerem hoc terrestre judicium, ut ab hujus causa judicatione supersederet, eamque ad proxime praeterita Regni comitia reiceret; cunque in iis ipsis comitiis praesens adessem

tum obsequio et benevolentia erga M. V. incitatus, tum officio communi adjunctus, ut paci et tranquillitati nostrarum provinciarum omni ex parte consulatur: feci mentionem apud S. M. R. hujus ejusdem actionis ob ipsa vero S. R. M. id responsum accepi, ipsam cum S. M. caesarea de hoc negotio communicaturam, ut hujus actionis nomine commissarii ex utraque parte deputarentur, qui huic controversiae finem imponerent. Quid nam intercesserit, quominus ea res suum finem sit sortita, plane ignoro. Existimo S. R. M. his bellicis expeditionibus occupatam, hujus negotii oblitam fuisse; praesertim cum pars altera non moneret, modo quod ad praesentis actionis progressum attinet vellem sane, ut ista juris molestia D. Rozdrażewski liberaretur. Idem a me flagitat, et causae aequitas et obsequium erga M. V. accedente, et hac recenti M. V. et S. M. Caes. postulatione, verum sine speciali mandato S. R. M. id mihi facere non licet, cum in jure nostro omnes inhibitiones sint penitus interdictae. Nihilominus tamen iste iudicii progressus, qui in his proximis terrestribus iudiciis futurus est causae M. V. obesse non potest cum ad tribunal Regni in quamcunque partem sententia lata fuerit appellare, altetutri parti sit licitum. Pendente vero appellatione licebit M. V. hoc totum negotium ad ipsum S. R. M. deferre, quemadmodum et ego non praetermittam, quin de eodem negotio ipsius M. faciam certiolem.

Et tamen, ne parum postulationi M. V. et litteris S. M. Caes. tribuisse videar, ipse ad haec iudicia pisdrensia accedam, omnique diligentia curabo, ut haec causa in bono statu sit sita. Cupio enim et in hoc negotio, et in quovis alio M. V. meum studium et officium promptissimum et paratissimum deferre. Quam eandem diu foelicem et incolumem valere cupio.

Radlini nonis Julii 1581.

Instructio generalis data Romam D. Łempicki, D. Staniewski
a R^{mo} D. nominato guesnensi.

Inprimis S. S. D. N. litteras regias sigillatas, nec non R^{mi} D. nuncii exhibebunt, et postea nomine R^{mi} D. nominati litteras quoque reddent pedes exosculabuntur, ac aliquot verba prolonquentur, quibus de ipsius antiqua et perpetua observantia erga S. sedem et studio

contestentur: nunc esse apertum campum latissimum, in quo et S. ecclesiae Romanae contestari studium suum, et in reducendis multis rebus ad pristinum statum in provincia ista gnesnensi operam comprobare licebit: haeredicorum conatus reprimendi libertates ecclesiasticae vindicando reformationes instituendae, negligentiae in Synodis celebrandis jurisdictione exercendo tollendae. Constitutiones synodales executioni mandando, praesertim sub foelici regimine S^{mi} Stephani Regis, qui, ut ipse, catholicissimum se exhibet, ita se clementer auctoritatemque suam dummodo tranquille quid perficere valeat, offerre solet. Quae omnia, quamvis magno labore difficultatibus et periculis innumerabilibus pleno sint, nihil tamen se deterrere patietur ab istjuscmodi intentione, nec quicquam grave, aut molestum judicabit, in quo ecclesiae Dei incrementum (s.), sedis apostolicae debitum respectum, ac honorem referre possit; his quam modestissime productis, de nominatione agent, ac expediri se clementer, ac mature postulabunt, nihil de gratia impetrantes, neque de aliis rebus in prima audientia perstringentes.

Prius autem cum illustrissimis cardinalibus: protectore, viceprotectore agent, et consilium ab illis capient, quando et quomodo de gratia circa expeditionem supplicandum sit, in quo tamen etiam ante exploranda erunt judicia, et rescii adhibito ad partem consilio Petri Vulcanii, praesertim propter protectorem cancellarium, qui non lubenter detrahit, immo cavet, ne detrahatur juribus cancellariae, aut officialium proventibus. Ticinius etiam celandus est de gratia, cum et ille neque audeat, neque possit agere aliquid in diminutionem proventuum officialium, quod et officialis ipse sit et antiquus curialista, et perpetuo um illis ipsis mansurus.

Dextre igitur de ista gratia, et quam secretissime tractandum erit. Prius quoque conveniendum cardinalem Commendonem et S. Sixti et conunendum cum litteris, quam ad pontificem eatur. Illisque generaliter saltim negocium confirmationis conunendetur.

Quando de gratia in expeditionis sumptibus impetranda agent, sive cum cardinalibus, sive cum pontifice his rationibus maxime innitentur. Inprimis, quod sua S^{tas} aliis non paucis episcopis atque archiepiscopis ejuscmodi gratiam declarare consueverit in Germania praesertim propter difficultates, et vanas oppressiones, quae fiunt ecclesiis et ecclesiasticis bonis. At qui, si uspiam alibi in Regno Po-

loniae nunc certe ecclesiasticus status in tanta perversarum sectarum varietate saecularium dissensione licentia hominum plurimum patitur praeiudicii, ac detrimenti.

Decimarum solutio a paucis annis suspensa est, quae decedit mensae archiepiscopali circiter 12 milium florenorum. Bona praeterea mensae archiepiscopalis, tantam patiuntur diminutionem ob pessimam administrationem, quae intercessit sub senecta defuncti D. archiepiscopi, ut passim omnibus constet, multis millibus redditus annuos esse diminutos, praeterquam quod alia damna, quae intervenerunt, interea temporis in ipsis bonis prope quadraginta millibus aureorum vix resarciri possent, ita ut saltim aliquo modo ad pristinum statum viderentur reducta. Alienata sunt oppida aliquot, et multae villae, molendina, colonii per donationes factas tam saecularibus, quam spiritualibus. Per arendas continuas subsecutae incredibiles oppressiones subditorum, propter quas ad extremam pauperiem plurimi devenerunt, multi profugerunt, multi bonis spoliati sunt. Stagnorum ac piscinarum demissiones factae, magnam partem emolumentorum mensae etiam detraxerunt, non nisi magno sumptu refici ac repleri possunt. Similiter armenta, et pecora ex praediis, ac villis abacta, ad denuo exemenda non parva pecunia opus est. Nec patitur moram ista impensa, cum in hoc Regno potissima pars oeconomiae ex armentis ac pecoribus constet. Borearum ac sylvarum devastationes ac excisiones, cum maximo ac perpetuo damno ecclesiae ac ecclesiasticorum bonorum. In posterum etenim, tam ad usum domesticum, quam ad aedificia magna ac parata pecunia opus erit: qua expensa antecessores caruerunt. Ad hoc accessit, quod in omnibus locis nullo omnino excepto, castra, domus, aedificia archiepiscopalia, ita sunt destructa, ita desertata, cum nulla reparatio per hoc totum tempus adhibita fuerit, ut ubique partim nova extrui, partim antiqua reparari necesse sit, quod sine multis aureorum millibus perfici non poterit. Praeterea circa fines bonorum injurias varias tot damna perlucra ut vocant lites intricatae ac difficiles sunt successorii relictiae, quod aliquot causiditi per diversa loca hinc et inde mittendi, ad multos annos habebunt, quod agant neque res sine maximis impensis perfici poterit. Et haec sunt ex privatis causis incommoda ac impedimenta. Num minora vero ac pauciora sunt ex publica temporum injuria. Neque etenim ad huc homines respirarunt ab incommodis

et calamitatibus, quibus passim totum Regnum afflictum fuit sub interregnis per aliquot annos intercesserunt, item pestilentiae, quae villas et oppida desolarunt. Conflagrationes item, sive incendia saepe sunt in multis locis horum bonorum grassantia. Inundationes etiam aquarum his proxime praeteritis annis praeter solitum creberrimae incursiones ac damnificationes vicinorum nobilium, qui in bona spiritualia inhiare, eaque vellificare consueverunt. Contributiones Regni consensu laudatae, quae per viginti continuos quasi annos colonos et subditos mirum in modum exhaurerunt, et hucusque exhauriunt. Militum expeditiones, qui durantibus istis bellis S^{mi} Regis per singulos annos non modo cursitando villas et oppida affligunt, sed etiam stationes diuturniores in bonis spiritualium locando, maximis damnis ac direptionibus afficiunt. Praeter haec omnia R^{mo} D. nominato Archiepiscopo incumbit, juxta statuta provincialia pro anno Gratiae dimidium proventuum anni praesentis successoribus defuncti archiepiscopi reponere in numeratis pecuniis. Secundum consuetudinem Patriae, cum primas ac primus princeps Regni nominetur, et sit primus senator solennem ingressum cum magna caetera senatorum saecularium et nobilitatis suae diocaesis, et vicinorum et pompa insigni ad ecclesiam suam, et item ad arcem lovicensem archiepiscopalis residentiae, locum instituere tenetur sumptu et impensa non vulgari, quae necessario facienda est, et propter auctoritatem antecessores suos imitando conservandam, et propter conciliandos praesandosque (s.) alios hominum, tam senatorii quam equestri ordinis. Neque hoc silentio praetermitti debet, quod sub praetextu praetensae cujusdam coadiutoriae R^{mi} olim D. archiepiscopi Magnificus D. Stanislaus Carnkowski oppidum Znino cum consistentibus villis prope ecclesiam metropolitanam gnesnensem vi occupat, et tenet clavem archiepiscopalem non contemnendi reditus, de cujus possessione cum vi non liceat, neque sane expediat R^{mo} D. nominato illum expellere, sive jure, sive alio quocunque modo experiendum erit, non sine maximo sumptu et labore bona haec recuperari poterint. Similiter et oppidum Kuczelow cum aliquot itidem villis D. Joannes Thenczinski, castellanus wojnicensis, viro nobilissimae ac patentissimae familiae privilegio quemadmodum praetendunt, per R^{mm} demortuum donatum.

Et clavis itidem conari cum magnifico D. Paulo Uchanski per eundem donata.

Itidem aliquot villae N. Ciołek privilegio item concessio datae, Quae quidem bona cum vi occupata teneantur a viris potentibus factiosis ac clientelas nobilitatis post se trahentibus absque maximis sumptibus et difficultatibus recuperari, et quidem non tam cito poterint. His igitur respectibus R^{mi} D. nominati nomine petent, ut S. D. N. et gratiam in impensa expeditionis, sive in taxa faciat, quod saepe alias ex benignitate sua fecit, et unius anni proventus non praesentis cum jure statutorum nostrorum ad ipsum jam pertineant, sed proxime futuri ex episcopatu wladislaviensi auctoritate apostolica percipere permittat, consentiente praesertim ad hoc S^{mo} Rege, in tot incommodis et calamitatibus tam R^{mo} ipsi, quam ecclesiae et ecclesiasticis bonis subvenire cupienti. Neque retentionis litterae sive bullae expediendae erunt, quod sumptuosum est, sed saltem breve apostolicum impetrandum, per quod S. D. N. indulgeat ad intercessionem Regis R^{mo} D. nominato auctoritate apostolica ex dignis et certis respectibus percipere, omnes et singulos proventus episcopatus wladislaviensis ac Pomeraniae anni proxime venturi, terminum praefigendo ad festum S. Joannis Baptistae in anno 1582.

Et quia alienationes bonorum per 6 men: D. archiepiscopum factae sunt admodum detrimetosae R^{mo} D. nominato et pessimam sequellam inducunt in futurum: ad praecedendas omnes difficultates quae inde emergunt ac incommoda supplicetur S. D. N., ut per breve committat R^{mo} D. Lucae a Coscielec, episcopo posnaniensi, Stanislaw Crasinski archidiacono cracoviensi, Konarski, . . . wladislaviensi, Faelici Pomorski, I. V. doctori, archidiacono pszceniensi in ecclesia cathedrali posnaniensi cum clausula non obstante unius aut duorum absentia, ut hi loco destinato et tempore, omnes quicunque donationes ac privilegia a R^{mo} olim D. archiepiscopo obtinuerunt, cittent. Privilegia sibi exhiberi mandent, eas revideant, ac diligenter ex praescripto canonum ac statutorum provincialium, atque capitularium per ordinarios juramento firmari solitorum dispiciant, quae privilegia ejusmodi donationum, robur ac firmitatem obtinere debeant cum facultate rescindendi, et omnia et singula quaecunque juribus ac statutis contraria, nec non in praejudicium successoris fraude aliqua, vel circumventionem facta, animadverterint. Nar-

ratio autem brevis istius inde servari potest intellexisse fide dignorum relata S. D. N. R^{mum} olim Jabobum Uchanski archiepiscopum gnesnensem, serio jam confectum, valetudine debilem, sensibus animi et corporis deficientem moribundum, et quasi eorum omnium quae ageret ignarum, suggestionibus avarorum ac ambitiosorum quorundam hominum multas et magnas alienationes fecisse, in magnum praejudicium successoris sui et evidens detrimentum ecclesiae, nec non pessimum exemplum etc: ideo etc: Obtinenda erit facultas ordines sacros extra tempora per R^{mum} D. archiepiscopum ipsum conferendi ex causa necessitatis, quae est maxima sacerdotum in hoc Regno. Et quia saepe huc veniunt ungari ad ordines accipiendos, qui dimissoriales habere nequeunt, cum neque ordinarios multis in locis habeant, neque officiales et haeresibus infecta sunt loca, pleraque saltem testimonia adferunt tam spiritualium, quam saecularium personarum de genere, vita, et catholicae fidei professione praesentationes itidem ad quaedam beneficia a saecularibus, ideo petenda erit facultas a S. D. N. ejusmodi personis, et per se et per suffraganeos suos de commissione tamen scripto data, ordines tam minores, quam majores conferre. Petendum, ut S. D. N. R^{mo} D. archiepiscopo gratiam hanc per breve det, ut possit auctoritate apostolica dare facultatem personis, quos in doctrina et pietate probatos invenerit absolvendi haereticos ab haeresi, et ea lectione librorum haereticorum, necnon legendi libros haereticos ex causa, quod creberrimi sint isti casus, neque omnes velint aut etiam possint ipsos ordinarios ad absolutionem petendam accedere, plerosque itidem inveniri, quos pudeat ab aliis quam a sacerdotibus privatis, probatis tamen, absolutionem petere. Multi quin etiam sacerdotes, vel ex imprudentia, vel ex ignorantia, vel etiam quod aliter facere non possunt cum illis in vicinia, atque familiaritate cohabitantibus, libri obiciuntur, vel latina vel vulgari, aut germanica lingua scripti, ab haereticis eos legunt et ex communicationem incurrunt, quam etiam saepe sustinent vel ea propter quod ubi petant absolutionem, nesciunt, et urbem accedere nequeunt.

De collegio, aut seminario utrum magis expedire visum fuerit in archiepiscopatu metropolitano erigendo, ac fundando, agendum cum illustrissimis cardinalibus Labelio: Comendone, S. Sixti consilium eorundem et favor expetendus. Et item cum patribus societatis sive

R^{mo} patre generali. Supplicandum erit post omnes alias expeditiones S. D. N., ut cum videat R^{mum} D. archiepiscopum eo esse animo et voluntate praeditum, ut viros pios, doctos, et bonos, quorum caterva semper stipari sese decrevit, ad se trahat, et illis provideat: neque tum id praestare posse, nisi accedat gratia specialis S. D. N. in mensibus apostolicis illius collationi concedendi, praesertim quod R. M., et multa beneficia in archiepiscopatu juris patronatus sui obtineat, et plerunque pro multis ad D. archiepiscopum intercedere soleat.

Aut igitur S sua concedat facultatem conferendi beneficia in turno apostolico vacantia R^{mo} D. archiepiscopo post expirationem nominationum S^{mi} Regis, quod saepe alias et proxime defuncto D. archiepiscopo concesserat.

Aut certum numerum, tam in metropolitana gnesnensi, quam in collegiatis assignet. Aut si ventrum (s.) horum obtinere possit saltem jubeat benigne nationem haberi personarum, quorum nomina S. D. N. offeruntur, ut primae vacantiae in dioecesi gnesnensi non aliis quam illis in urbe conferantur. R. D. Stanislaus Rescius commendatur ad aliquam praelaturam, vel canonicatum in quacunque collegiata archiep. gnesnensis vacantem mense apostolico. D. Hieronimus Powodowski, cantor posnaniensis, ad canonicatum vel praelaturam in ecclesia metropolitana gnesnensi. D. Jacobus Lempicki etc.

De religionis statu, ac haereseos informandus erit S. D. N. et praecipui cardinales nomine R^{mi} D. archiepiscopi juxta particularem instructionem cum consilio et scitu D. Rescii, a quo singula diligenter descripta, ut adferantur, sollicitetur.

De parte Edmundo, ut sint informati, quo possint reddere rationem, ac respondere pro loco, ubi usus venerit. Nimirum quod praeter auctoritatem sibi concessam in derogationem loci ordinariorum et statutorum provincialium per S. sedem approbatorum multa attentaverit, multa perturbaverit, et nihilomeliorum statum monachorum suorum reliquerit, qua de re communicandum erit cum R^{mo} D. episcopo plocensi.

De confirmationibus apud S. sedem obtentis ad alienationes factas R^{mi} D. archiepiscopi defuncti diligenter indagandum, et copia sumendae: ut falsa narratione demonstrata rescisio, vel revocatio obtineri queat.

Hac priori instructione non contentus, D. archiepiscopus timens, ne electio regis praeterita aliquam ei difficultatem in urbe crearet, ad confirmationem obtinendam hanc ineptissimam instructionem misit iis, quos Romam ablegaverat pro obtinenda confirmatione.

Postquam divina clementia Serenissimique Regis mei beneficio ad sanctam metropolitanam gnesnensem ecclesiam sim nominatus, atque electus, quod canones sacri ecclesiaeque laudabilis consuetudo postulabat, ut ad S. D. N. pro approbanda confirmandaque electione mea nuncios mitterem, id faciendum non neglexi R^{dos} que viros D. Jacobum Lempicium J. V. doctorem S. R. M. secretarium nostrumque cancellarium, ac Albertum Staniewski in eam rem mitto, qui ubi in urbem venerint haec nomine agent nostro:

Primo subjectionis, atque obedientiae nostrae debito exposito, fidem, studium, observantiam, cultumque in eam nostrum S. sedi commendabunt, faustaque omnia ac felicia precabuntur.

Illustrissimis quoque D. cardinalibus, praesertim vero protectori, et aliis dominis meis observantissimis officia mea studiosissima, per quam reverentur, disserent.

Deinde a S. D. N. humillime petent, ut translationi isti nostrae benigne annuere confirmationisque litteras de super concedere dignetur, et ut mei benigna ratio in moderandis impensis habeatur, diligenter contentent.

Ponent ob oculos ejus S^u illustrissimisque D. cardinalibus immensos plane sumptus meos, quos ab eo statim tempore, quo in episcopatum vladislaviensem assumptus sum, tam pro ecclesia Dei, quam pro R. P. alacriter fecerim, nam cum Gedani per totamque meam Pomeraniae meae diocesim ecclesias ab haereticis occupatas vindicare cupio, commissionis in Prusiam onus a S^{mo} olim Rege demandatum non gravatim in me recepi, ut regia armatus potestate facilius religioni catholicae consulere possim. Et certe, nisi malevolentia quorundam obstitisset non inanus fuisset ille conatus noster: licet autem non omnes alicue (s.) tamen ecclesiae sunt recuperatae, nonnullae contra vim et libidinem haereticorum munitae, catholici certe omnes, quorum adhuc, per Dei gratiam, non exigua est in ea urbe

pars, ita sunt confirmati, atque corroborati, ut in dies major eorum crescat numerus. Hac in commissione, dum integrum prope annum haereo in urbeque inimica mihi versor, quos quantosque sumptus me facere oportuit, facile quivis aestimari potest. Interregnis porro istis duobus, quam sim exhaustus dicere difficile est, sed si quis cursationes meas pro libertate ecclesiae (quae tum validissimis arietibus in primatu archiepiscopi oppugnabatur) factas cogitaverit, si quantum in sublevanda catholicorum nonnullorum, quorum opera ecclesia Dei profutura (s.) videbatur, aeris difficultate expenderim exploratum habuerit, me ille non miraretur cum me non modo exhaustum esse, sed ingens etiam aes alienum contraxisse profiteor. Ut interim sumptus in parochos diocesis meae factos taceam. Nam cum episcopatus meus pro omnibus aliis haereticorum labe infectus sit, decimeque prorsus ac proventus omnes parochialium ecclesiarum conciderint, nullam tamen ecclesiam parochialem modo extra haereticorum sit potestatem absque sacerdote videre licet me omnium inopiam liberaliter sublevante. Huc accedit archiepiscopatus bona plurima alienata maximis difficultatibus, ac litibus implicata proventus imminuti atque accisi.

Haec cum exposuerint, non dubito S. ejus pro aequitate sua, atque clementia benignam moderationem impensarum adhibitarum, quando in eam aeris difficultatem non ulla mea pro digalitate non fratrum propinquorumque ditandorum, cum enim ne nummo quidem ditiores adhuc sunt facti, sed solo ecclesiae Dei R. P. que nostrae juvandae studio sim coniectus.

Quantum autem S^{tas} ejus ea in re gratiae mihi exhibuerit, tantum profecto in me studii, atque alacritatis ad subeunda quaeque pro ecclesia Dei excitabit, ut non tam in me, quam in ecclesias remque P. istius Regni liberalis jure merito videri possit. Dum autem haec nuncii nostri agent, non minore quoque studio ac fide curabunt, ut si qui isthic fuerint, qui nostram apud S. ejus illustrissimosque D. cardinales existimationem traducere voluerint, totius vitae nostrae anteaetae, omniumque in R. P. consiliorum rationem reddant.

Ubi enim haec S. ejus probe constiterint inimicorum meorum verba non facile fidem repertura confido. Principio itaque ostendent me nunquam archiepiscopatum gnesnensem ambivisse, neque unquam ad eum locum pravis artibus aspirasse, immo aliquoties oblatum re-

cusasse. Nam cum post scisma illud warschoviensem Andrejoviam frequens equester ordo senatorumque quam plurimi convenissent, atque etiam ego certo, et ut postea apparuit salutari consilio ei conventui adfuissem, omnium plane consensu archiepiscopatus gnesnensis ad me deferebatur, atque ita deferebatur, ut quantum pro communi libertate, tantum pro mea dignitate laboris, atque periculi nobilitas illa tum libenter susceptura videretur, sed mihi ecclesiae libertas, quam mea dignitas majori fuit curae, itaque archiepiscopatum delatum recusavi, et mitius cum his quia nobis in electione dissentiebant ageretur, author fui perfecique, ut ex eo conventu ad archiepiscopum totam illam factionem honorificentissima legatio quae, illum ad coronationem regis Andrejoviae confirmati imvitaret (s.) mitteretur. Ad coronationem autem cum non venisset, tota tremebat nobilitas, et de abrogando ei archiepiscopatu mihi que conferendo constitutum fuit coronandi quoque Regis mihi potestas delata illud ut iniquum et turpe ordinique nostro periculosum, rejeci. Hoc autem, quia dissidii componendi spes omnis in celeri regis coronatione posita videbatur, sum amplexus adhibita legis de coronatione regum ejusmodi interpretatione, quae et dignitatem archiepiscopi non convelleret, et in posterum illi desidii alendi facultatem omnem praecideret.

An vero prudentius fecissem si pro archiepiscopi dignitate decertans alteri electo spacium in regnum veniendi dedissem, ut pro electoris dignitate ad arma prorumpentes mutuis vulneribus concideremus. Cum autem R. M. nonnullorum haereticorum suasu, ut eum omnia non immerito suspecta fuerant gubernatorem quasi deliranti archiepiscopo adhibere vellet obstiti et ne tantum sibi in ordinem sacrum usurparet monui, moderatioraque subministrationi consilia, quae princeps sequutus est fidem archiepiscopi atque studium sibi conciliavit, et dignitatem ejus sartam tectam conservavit tum comite enim Thenczino ad archiepiscopum oblegato nuncius ejus fidem atque subjectionem ejus nomine M. R. deferens rediit. Ita ego licet in illa perturbatione R. P. toties mihi archiepiscopatus gnesnensis potiundi primique in R. P. nostra loci occupanda facultas sese offerret quid ecclesiae Dei qua quid rebus meis expediret, et magis prospexi. Nunc autem non modo nihil tale exspectanti sed ne cogitanti quidem munus hoc mihi S. R. M. summa cura advitente delatum cum sit, ut vivente adhuc archiepiscopo, adjutor et successor ejus

designarer; qua nam ratione quisquam et me ambitionis accusare et R. M.^{tis} consilium reprehendere possit, non video. Tot enim tantasque consilii habuit R. M. rationes, ut nemo plane nisi recors fuerit prudentissime ab ea factum esse, Reique P. optime consultum esse negare audeat.

Duo ille animo versabat alterum, si quid sibi humanitus accidisset alterum tempore hoc quo contra Moschum in bello a Regno abfuturus esset utrumque plenum difficultatis, utrumque plenum periculi nisi in Re P. is esset qui ad omnes casus repentinos senatum convocare et ne quid detrimenti R. P. caperet in omnes partes providere possit. Cum autem uni archiepiscopo, absente rege, potestas haec legibus Regni concederetur, ut utrique rei pro suo in R. P. nostram amore prospiceret, per legatum suum cum R^{mo} D. archiepiscopo diligenter egit, ut me cujus consilia semper Reip. addicta esse non ignorabat, in coadiutorem, atque successorem sibi legeret, atque cooptaret, neque nisi re perfecta conquievit in exituque comitorum jus meum coadjutoriae in senatu publicari mandavit, et cum solutis comitiis Czarncovius praetextu cujusdam coadjutoriae, quae tamen iam revocata fuit moliri nescio quid in archiepiscopatum diceretur, litteras ad illum dedit ejusmodi quibus ei et mentem aperuit suam et ne quid se absente in archiepiscopatum machinari audeat nisi in se animadverti velit severe interminatus est, ad vicinos quoque palatinos, ut pote posnaniensem, ravensem, marschalcumque Regni litterae datae, ut si se absente archiepiscopum e vita decedere contingeret, neminem praeter me archiepiscopum gnesnensem primatemque Regni agnoscerent: is enim in Polonia mos est, ut episcopi omnes simul atque nominati fuerint loca in senatu praerogativasque obtineant omnes. Et cum R^{ae} M^{ti} vix dum Lithuanie fines ingresso de obitu archiepiscopi nunciatum esset, me non postulante per hominem suum intimum magnificum D. Franciscum Wessolini, secretioris cubiculi magistrum, litteras novas nominationis, seu praesentationis, mihi Lovicium funus demortui archiepiscopi ex testamento procuranti misit.

Ex his autem quivis facile intelligere potest, mihi in assequendo archiepiscopatu non cupiditatem, non ambitionem, non malas artes, sed divinam providentiam, sed regum favorem constanti in eum Remquep. fide collectum suffragata fuisse, ut graviter cum impuden-

tem esse oportuerit, qui me apud S. sedem hoc nomine traducere voluerit.

Sed audio esse nonnullos qui me et M^{tem} sedis apostolicae parum comiter his duobus interregnis conservasse insimulant, quod singularem quandam sententiam et ferme semper a totius cleri Polonici atque adeo Sedis S^e nunciorum sententia diversam in electionibus regum sum sequutus tamen et iis si rationes consiliorum meorum tenuerint abunde me satis facturam non dubito.

Optimo cuique civi et in R. P. versanti duo praecipue spectanda esse existimo: alterum ut omnia sua consilia ad salutem Rei P. referat incolumitatemque civium tanquam scopum aliquem propositum habeat, in quem omnes curas suas, omnes cogitationes deffigeret alterum, ut in his quae salutaria esse judicaverit inducendis summa utatur dexteritate, hoc est vim et temeritatem in consilium non adhibeat, studia voluntatesque hominum diligenter inspiciat, ut consilia sua moribus atque studiis populi accomodans instituto vellificet suo. Haec qui teneat, cum secure navigare portumque contingere, qui vero affectibus suis indulgere qui aliorum omnium rationes ad suas revocare voluerit cum non modo operam perdere, sed etiam Rem P. conturbare navimque saepius, ut ajunt, in portu evertere. Has me regulas in utraque electione consiliis adhibuisse meis demonstrare possum, utroque enim interregno non eum qui mihi obsequens futurus esset, aut qui meos ditaret, sed qui pietatem, qui catholicam religionem coleret, qui justitiae prudentiaeque laude floreret, animo designabam, sed ita designabam, ut nunquam aliorum sententiis, aut praejudicandum, aut vim inferendum esse existimarem. Cum vero prima electione clerum universum in Austoriacam familiam propendere viderem, atque in ea omnium illarum virtutem domicilium collocatum esse cernerem, jam omnino illi me adjungere decreveram. Nihil enim nobis summo isto consensu pulchrius (s.), nihil ad stabiliendas ecclesiae Dei rationes accomodatius cogitari poterat, sed dum senatus maximam partem, dum equestrem ordinem ferme totum germanicum nomen perhorrescere, omnesque illos qui Austriacum promovebant pro hostibus communis libertatis haberi animadvertito imprudenter, ne dicam impudenter me omnino facturum videbam, si odium invidiamque, qua clerus in hac summa religionis perturbatione laborat promotione nominis invariabiliter cumulare.

Ex tempestateque itaque illa Rei P. mea moderatius consilia vello, qui laudem pietatis ac rei militaris habeat, et in quem equestris ordinis praecipua pars propedebat meum adjunxi studium idque ut et alii episcopi facerent effeci, ut quod mirifico illo totius nobilitatis consensu necessario vobis faciendum esse videbatur, id consilio avertentes favorem nobis conciliaremus. In qua quidem electione illustrissimi D. cardinalis Commendonis non possum prudentiam animique moderationem summam non vehementer laudare, que tunc apud S^{tae} sedis legatum a latere agens, ita se invictum ad artes ambientium praestitit ut etiam intimi ejus cui magis faveret animadvertere non potuerint. Pro autoritate apostolica, ut catholicum regem nobis eligeremus neutri se parti adjungens quemadmodum publice, ita et privatim adhortabatur. Porro in hac electione, quid reperitur quae sit causa in quo M^{tem} apostolicam offendisse credere possim, quando quidem id ipsum curaverim, quod S. sedes experierit ut nimirum pium et catholicum haberemus regem. Sed in altera fortassis pecasse videbor, in qua nuncius ejus S^{tis} aperte caesari favebat et eam esse S^{tae} sedis voluntatem publice asserebat, ut ne in alium praeterquam in caesarem episcopi sua conferant studia. Fateor me illi non esse obsequutum, sed cum ratio mihi constet consilii mei, et ecclesiae Dei non male consuluerim, non dubito S. sedem id mihi vitio non versuram quod licet diverso itinere, eodem tamen quo et ipsa tendebat pervenerim, quod ut facilius intelligatur res mihi est paulo altius repetenda. Cum R. P. nostra ex procellis illis atque turbidibus infausto illo ac nobis acerbo Regis Henrici discessu excitatis sese recolligere inciperet, comitiaque Warschoviam ad eligendum Regem omnium ordinum consensu indicerentur, ad ea venire non placuit, tum quod jam omnia Reipub. negotia in summam invidiam adducta essent, tum quod partium studia, atque contentiones ita exarsissent, ut rejectis consiliis, locum in illis comitiis non futurum, facile omnes cernerent, utinam vero falsus fuissem vates Quemcunque enim Regem illa comitia pertulissent cum ferre animus fuit sed opinio non fefellit me mea. Nam archiepiscopo cum multis proceribus partes caesaris nimio plusquam par erat, invita nobilitate fovente, et cum in Regem licet major comitiorum pars dissentiret renunciante scisma, ingens est subsequutum senatoribus praecipuis et equestri ordine universo liberae electionis sibi potestatem

ab archiepiscopo praepropera renunciatione eripi conquerente ut itaque jus suum tuerentur, alium eligunt Regem literisque per omnes provincias quibus comitorum rationem describebant dimisit ita nobilitatem totam hoc facto exacerbata in odium archiepiscopi, atque adeo totius cleri concitarunt (s.) ut quasi signo dato per omnes conventus ad arma conclamatum Andrejoviamque concilium armatum indictum, solutis conventibus ad diripienda bona ecclesiastica haeretici simul, et catholici discurrentes vastitatem agris maximam intulerunt. Haec ego dici non potest quanto cum dolore audiebam nullumque non movi lapidem, ut reconciliatis animis ad novam procederetur electionem, ut pedibus archiepiscopi advolutus, per sanctissimam Christi D. Nostri passionem eum obtestarer majorem salutis patriae, quam victoriae rationem haberet sed vincendi studium, vel saluberrima aspernabatur consilia. Illud tamen sum assecutus, ut invidiae incendium illud, quo ob regis Henrici discessum citra omnem meam culpam vix non conflagraveram restinguerem, et cum me neutri parti addictum esse viderent consilia mea respectabant meque ad societatem suam diligenter invitabant. Hic ego quid facerem ancipiti cogitatione distractus haerebam pro parte caesaris archiepiscopum, clerumque universum, ac majorem senatus partem; pro transilvano autem senatores quidem paucos sed nobilitatem fere universam, quae robor est Regni stantem videbam, ad illos auctoritas ordinis ecclesiastici totiusque christianitatis commodum me vocabat; ad hos autem me furor atque potentia retrahebat qui citius extrema quaeque perpessuri quam imperium austriacum latari esse viderentur. Et quot magis me conturbabat, animumque discruciebat meum, illum andrejoviensem conventum ad perniciem ecclesiastici ordinis indicum esse cernebam, cum non obscure haeticorum antesignavi oblatum, sibi esse evertendae ecclesiae Dei occasionem praesferrent (s.) excidiumque toti clero minitantium voces passim audirentur. Quod itaque pastorem, quod episcopum docuit bonum salutem ecclesiae periculis anteponebat omnibus in tutorem illum mediaque me intuli arma Andrejoviamque non multo committatu veni—ubi qua animorum alacritate me munerosissimus ille equitum numerus ad quadraginta tum millia convenerant reliquis copiis per provincias subsistentibus, et motum caesaris expectantibus exceperit dici non potest palatinus certe cracoviensis cum mille praecipuorum equitum committatu stipatus obviam mihi ad quintum usque lapidem progressus, maximo-

que verborum honore adventum meum totius nobilitatis nomine gratulatas tanquam aliquod numen caelitus oblatum in hospicium deduxit, singulisque postea diebus ad consilium publicum proficiscentem est communitatus, adventum autem isto meo quantum ecclesiae Dei commoda daverim, aliorum esto iudicium mihi quidem videor, et odium cleri restrinxisse, et ejus rationes labefactatus, maxime confirmasse. Nam et archiepiscopo missis ad eum legatis qui eum ad coronationem Regis invitarent, dignitas servata et direptio illa bonorum istorum edito publico, paenaque in grossatores gravissima constituta, est inhibita. Protestatio quoque a me contra formam iudiciorum inperniciem cleri sub interregno constitutam facta, atque ab omnibus me aliter in electionem Regis moderni consentire nolente, admissa in actaque publica relata, quae quantum postea in comitiis ante triennium celebratis, ordini nostro ad constituendas res suas momenti attulerit, re ipsa experti sumus, stante si quidem illa protestatione neque sub interregno iudiciorum invito clero inductam retinere, neque novam nisi admissa in societatem clero statuere ordines potuerunt, qua societate iudiciorum ita res nostras constabilivimus, ut nunc primum bonis ecclesiasticis contra vim et injuriam, praesidium comparasse videamur. Is cum sit dissidentis meae sententiae fructus, quem omnes boni experierunt, quem etiam ipsa sedes S. pro sua, quam gerit, ecclesiarum cura et solitudine non potest non probare, cum neque sit fructus tam Rei P. quam ecclesiae Dei saluberrimus. Cur existimatio mea hoc nomine apud S. Sedem sit traducenda et vellicenda non video, nisi fortasse quispiam rei a se male inconsiderateque gestae culpam in me depellere velit ut haec minime subsequuta fuissent, tum nisi fallor uberrimum ecclesiae Dei consiliorum meorum reffert fructum, cum is Polonia regnet, qui et in Deum pietate sit singulari ut catholicae religionis non modo tuendae, sed etiam propagandae studio ita sit incessus ut sanguine vitaeque sua pacem, atque tranquillitatem ecclesiae Dei libertor (s.) representaret. Quam in rem quantum opere, atque studio contulerim, aliis aestimandum relinquo, quando quidem et adventanti primum in Regnum sacerdotes moribus et doctrina praestandum, (s.) qui, illi a sacris essent obviam miserim, et per nuncios meos diligenter cum egerim, ut si divinum humanumque favorem sibi colligere voluerit catholici principis, et nomen et personam statim indueret, neque ad negocia publica, nisi audito sacro procederet; a coronatione autem statim illi theologum doctissimum

et eloquentissimum, qui mihi a concionibus fuerat, ut illi quoque a concionibus esset dedi, ipseque per annum fere integrum nusquam a latere ejus discessi, donec et in solio, et in religione catholica jam confirmatus, et corroboratus esse videretur.

Haec cum me a suspicione neglectae M^{tis} vindicent, tum vero illam religionis meae puritatem abunde testatur, monasterium nimirum Gedani recuperatum, atque ita sumptu impensisque meis constitutum, ut hoc anno ad duo millia haereticorum sese ecclesiae catholicae adjunxerint. Tempa in oppido Nove ab haereticis vindicata, religionique catholicae restituta testantur, qualia cunq̄ue scripta mea dotationesque ecclesiae vladislaviensis per me facta testantur, et assidae in senatu cum haereticis concertationis.

Quae omnia in ideo commemoro, quod me S^{mae} saedi venditare velim, sed, ut meum studium in ecclesia, atque vigilantia isthic innotescens meam innocentiam cum apud S^{mam} Sedem illustrisimosque D. cardinales, tum etiam apud omnes bonos tueri et defendere, omnemque suspicionem objectorum criminum depellere possit.

Stanislaus Carnkovijs, episcopus vladislaviensis, nominatus et electus archiepiscopus gnesnensis et cetera manu sua scripsit. (s.)

Die 14 Januarij anno 1681.

Comitia sveto more invocato prius divini Numinis auxilio ab Electione novi Mareschalli aut Directoris Nunciorum initium sumpserē, quae ad mentem S. R. Mtis cessant nulla suboriente difficultate, huic muneri pluralitate votorum suffragante Lubomierscius Vexillifer Regni, Eques Melitensis (Cadentia in minorem Poloniam incidente) admotus. Qui directionis Nobilitatis suscepto officio Juramentoque fidelitatis juxta Rotham et formam Constitutionibus Grodnensibus inditam, praestito, actis pro tanto munere sibi collato gratijs, Nuncios ex Ordine Equestri ad S. R. Mtem deputandos proposuit. Nun-

cij a S. R. Mte responsum retulerunt: Pergratum S. R. Mti accidisse accepta notitia concordi omnium suffragio Directorem Nunciorum electum; sperare se et augurari posse omnia feliciter in commodum Reipubl. cessura. Nec defuturam Paternam S. R. Mtis curam in tam operoso Reipubl. negotio. Crastina luce ad excipiendam pertractandorum Comitioram Propositionem remotis omnibus difficultatibus a Directore invitandos.

Director Nunciorum accepta S. R. M. de laratione clementi, accessit voluntati Regiae svadendo Nuncijs a Primordijs Comitia inchoanda. Interea Nuncijs diversa sentientibus haec displicuit inductio. Qui prius alias difficultates removendas: hospitiorum incommoditatem primariae imusando; hancque removendam modo adinvento et hospitia Nuntijs debita per deputatos restituenda urserunt. Et sic Directore desiderijs ex aequo satisfactionem dandam promittente nullaque alia inducta controversia pacifice soluta sessio.

Die 10 Ejusdem.

Nunciorum Wolhiniensium desiderijs satisfactum cautione ab Equestri Ordine data anteriores Constitutiones ratione praetensionis contra Lithuanum Exercitum reassumendae Commissionemque designandam. Et sic nulla alia incidente difficultate praeliminaria expedituri in Senatu comparuerunt.

Pacta itaque Conventa cum Regia Mte et Reipubl. tempore Electionis inita, in praesentia omnium ordinum perlecta, quorum seriem retexere supervacaneum visum, si quidem in Volumine Legum reperiuntur. Illorum cognitio si necessaria fuerit ex Polonico transsumenda idiemate.

Distributio beneficiorum vacantium deliberationi Regiae Mtis subjecta. Senatus consultorum ratio reddita semotis omnibus arbitris et Censoribus.

In 1mo Senatus consilio expedito Grodnae Generali ordinum Conventu Villanovae conclusum ad summum Pontificem, Imperatorem; Reges et Principes Christianitatis Legatis et Ablegatis aerario publico exhausto e Summa Moschovitica Grodnam transmissa sumptus dandos. Principi Radzivilio injunctum, ut Summo Pontifici, qui non tantum inter purpuratos Patres hactenus existens sed ad sum-

num Pontificiae dignitatis evector fastigium tanta praestitit beneficia, et ad salvandum antemurale Christianitatis et exterminandum Christianitatis hostem curam gerit et sumptui (uti toties per Illustrissimum D. D. Nuntium apostolicum declaratum) subministrare clementer paratus, humillimus agendas gratias, submitte petendo, ut Reipubl. in angustijs constitutae, Imperatori, Regibus et Principibus Christianitatis stymulum ad suppetias ferendas dando succurrere velit. Aliis Legatis et Ablegatis ad suppetias ferendas dando succurrere velit. Alijs Legatis et Ablegatis ad suppetias petendas a Regibus et Principibus externis contra Turcum in Commissis datum.

In 2do Senatus consilio Principi Radzivilio in Legatione existenti, sibi ampliorem Instructionem transmittendam exostulanti, Responsum ex senatus Consilio datum, priori inhaerendum et nihil amplius requirendum.

In 3^{tio} Senatus Consilio Propositio inducta de foedere Moschovico et conjunctione armorum. Conclusum: Provincias certas in precium foederis restituendas, demum armorum conjunctionem faciendam.

In 4to Senatus Consilio propositum de Cosacis Zaporonensibus. Conclusum illos omnes ad Reipubl. obsequiam pronos; muneribus ab alieno dominio et quidem indebito abstrahendos.

In 5to Senatus Consilio propositio facta de Tartaris Reip: semper infestis. Conclusum: Principem Tartarorum muneribus deliniendum. Ablegatos honorifice tractandos et in spe majorum munerum Tartaris juxta pacta praestandorum retinendos.

In 6to Senatus Consilio Warsaviae praesentibus Senatoribus et Nuncijs terrestribus iuxta praescriptum Constitutionis Grodnensis propositum de pace aut bello contra Turcam amplectendo.

Conclusum: Nunc nullo per Legatos et Ablegatos de Principum externorum auxilijs, habito indicio nihil certi decidendum; sed habita auxiliorum ferendorum notitia, subsequentibus in Comitijs, quod Reip. visum fuerit statuendum. Summi Pontificis benevolam declarationem toties innotatam, grato suscipiendam animo. Nec externorum Principum auxilia exemplo Sanctissimi praecedente defutura.

In 7^{timo} Senatus Consilio praetensiones Svetiae propositae: nimirum. Tormenta bellica et apparatus bellicum insequente Brandeburgico Suecos in Samogitia derelicta restituenda: milites transfu-

gos aut tabe inediaque affectas et desertos restituendos. --- Conclusum aequitati consentaneum esse unicuique suum tribuere. In hunc finem datas Regias literas ad Incolas Samogitiae, ut Suecorum desiderijs satisfiat.

Ultimarie propositum, ne quid Reipubl. incommodi sub specie pacis accidat, providendum, matureque de salute Reipubl. in Conventu omnium Ordinum consultandum. Conclusum: Comitia pro die 14 Januarij Anni praesentis indicenda literasque denunciationis per Palatinatus expediendas.

Et sic nulla incidente alia quaestione soluta Sessio.

Die 1 Februarij.

Sessione inchoata Mareschalcus induxit Praeliminaria sibi videri antecomitialia a Regia Mte expedita. Nunc integritati Reipub: exiguo consultationibus concessio tempore consulendum. Nuncij Lithuaniae habita Regiae Mtis declaratione ratione sigilli vacantis non contenti. Multa dissentientibus votis protulerunt. — Aut sigillum saeculari sine ulla prolongatione, durantibus Comitijs tradendum aut Comitata rumpenda. Diu rationibus pro et contra inductis decretatum. Nec quidquam certi decisum. Quaestio demum proposita Episcopis, qui solo titulo Episcopali gaudent. Abbatias conferendas ut ad Senatoria subsellia evecti pro dignitate subsistere valeant. Aut in moderno Generali Conventu accedente, omnium Ordinum consensu videlicet Livoniensi, Kioviensi, Kamenecensi et Smolenscensi Episcopatibus dotem concedendam, et Abbatias certas Summo Pontifici proponendas ut Sua Sanctitas praememoratis Episcopatibus a Reipubl. determinatas, in perpetuum incorporare velit. In hunc finem Episcopis pingvioris fortunae Abbatias et alia beneficia, quae sibi perpotentiam appropriando usurpant, adimenda, et distributivae Regiae Mtis Iustitiae subijcienda. Mirum videri, quod Ecclesiastici potentiores in Regno pingviora ad se trahunt beneficia aut certo sub praetextu speciosis rationibus adumbrato dispensationem super pluralitatem beneficiorum incompatibilium obtineant, vel alij nullo consentiae formato scrupulo sine recursu ad Sanctam Sedem Apostolicam facto contra Consilium Tridentinum possideant. Ita ut alijs de Ecclesia et Reipub. bene meritis difficilis pateat accessus, potentioribus contra

distributivae Justitiae aequitatem omnia occupantibus. In contrarium ab alijs prolatum suetum in Polonia morem non reformandum, cum omnes illi titulares Episcopi, (excepto Livoniensi, qui nondum a Sancta Sede Apostolica auctorisatus) Abbatias et amplissima Ecclesia possideant beneficia, e quibus sufficientes tam ad Ecclesiam quam Senatorium sustentandum statum habere poterunt proventus. Proinde nullam novitatem inducendam, potius inductionem de Abbatijs et alijs beneficijs, Episcopatibus praememoratis incorporandis silentio relinquendum.

Contrariantibus sibi sententijs acriori animorum motu potius, quam rationibus decertatum. Ita ut Directoris mediantis (qui differentias componere solitus) suffragium pacificum tumultuarie interruptum. Unde Director hanc exorbitantiam carpendo, auctoritatemque Directoris convulsam incusando, modum in Officina Legum usitatum observandum suasit, nec tumultuarie sententias proferendas, sed iuxta ordinem accepta a Directore facultate sentiendi (s.) votum proferendum. Et sic a Directore de modo nunciornm procedendi non bene contento soluta Sessio.

Die 3 Februarij.

Director Nunciorum recapitulatione materiarum nondum conclusaum facta auctoritatem Directoris et officinam Legum Legibus circumscriptam in vilipendium habitam. Legi insistendo usitatum observandum morem; unam inductam materiam rationibus decertandum, et quod Ordini Equestri visum fuerit, concludendum. Ne diversis inductis materijs consultationes obruendas, relictisque propositionibus minus necessarijs, saluti Reipub: in periculo constitutae nunc consulendum.

Nuncij ad incompatibilitatem beneficiorum Ecclesiasticorum regressum faciendo, multa pro et contra protulerunt. Ex Prussia Nuncij Episcopum Posnaniensem nullatenus pro Culmensi acceptandum urserunt: comprobantibus pactis Incorporationis et privilegij, Ducatus Prussiae non alium illis nisi Terrigenem Antistitem dandum. In propria senem relinquendum sede. Vel etiam ut abdicatione facta monasticam induat vitam. Replicatum plurimos illis datos Episcopos Polonos, non Pruthenos, existentibus exemplis, nec ultimum Procancellarium eiusdem nationis fuisse, cui nulla uti alijs similis

objectio facta. Hanc novitatem nunc inductam et e cerebro praetendentis enatam, silentio praetereundam. Cum omnes regni incolae iisdem in Regno nulla distinctione factam gaudeant privilegijs et praesistentijs: iisdem ut fruantur beneficijs aequaliter, necesse esse.

Demum contra Episcopum nominatum Luceoriensem inductio facta. Eundem ob incompatibilitatem, Abbatia Plocensi privandum. Alijs hunc casum decisioni Sedis Apostolicae relinquendum censentibus. Alijs similes Regno Poloniae inductos errores reformandos asserentibus; nihil certi conclusum. Exules quoque ex Podolia privatas intulerunt praetensiones, se nondum iuxta praescriptum Legis contentatos: nunc accedente Ordinum consensu, contentandos. Sed illorum illatio nulla aliorum suffulta suffragio praetermissa.

Inductio quoque facta ad deputatos ex Ordine Equestri pro Iudicio Comitiali formando designandos tumultuarie pro et contra multa prolata. Alijs affirmantibus Constitutioni Grodiensi insistentium. Nimirum nemine contradicente, non subreptitie ut olim accidit, sed in facie Ordinis Equestris deputandos ex Palatinatibus Nuncios. Alijs inpugnantibus priorem sententiam. Et Constitutionem subreptitiam et in suam Repub. fabricatam e volumine Legum exterminandam aut corrigendam.

Praeteritus Director Nunciorum aculeatis impetibus sententijs hanc Constitutionem volumini Legum ex consensu omnium Ordinum insertam defendere nisus. — Sed ea ab omnibus licet probabilibus argumentis comprobata, nullatenus acceptata defensio.

Director itaque medelam dissentientibus sententijs daturus, intulit aliam, in futurum formandam Constitutionem. Videlicet deputatos sine ulla contradictione, initio Comitiorum nominandos ad causas per appellationem, aut remissas a Iudicio Tribunalitio decidendas salva sentiendi (s.) et vetandi manente libertate. Sed cum haec nonnullis displicuisset Constitutio censurae subjecta. Alijs clausulas addendas censentibus, Alijs in ampliorem formam reducendam asserentibus controversia exorta. Tandem vesperascente die infectis rebus solvenda erat Sessio.

Interea indicium datum Senatores, nimirum Palatinum Lublinsensem Rey et Palatinum Witepscensem Chrapowicki ac Conventum Ordinis Equestris a Regia Mte missos. Quibus per Directorem et Nuncios introductis audientia data. Primus Palatinus paternam cu-

ram Regiae Mtis erga Rempub. et sollicitudinem facunde induxit, omnia Regiae Mtis studia a felici inaugurationis tempore salutem cum dispendio proprio impensa et semper impendenda. Nunc semotis omnibus privatis illationibus de salvanda Republica exiguo iuxta praescriptum Legis restante tempore consulendum. Cometam ab occidente ante Generalem Comitiorum Conventum visum exitum portendere Reipub: placando Divinam Majestatem studia publica privatis divulsa sententijs congreganda. Quoad incompatibilitatem beneficiorum, tantos non causandos motus nec Episcopum nominatum Luceoriensem Abbatia privandum, cum difficiles in Curia Romana sint (uti hactenus accidit) expeditiones, nunc in possessione relinquendum. Futuris Comitijis scrupulo hoc super negotio renovato, uti et alijs supervenientibus incompatibilitatibus agitandis relinquendum. Nunc solam Reipub. salutem curae habendam. Palatinus ex Lithuania eiusdem erat sententiae. Demum Director per Palatinatus separatim requisitione facta responsum dedit. Grato animo ab Ordine Equestri susceptam Regiae Mtis Paternam curam et admonitionem. Datturos operam ut Paternae Sollicitudini correspondere consilijis et obsequio valeant. Quoad controversam Abbatiam inita consilio subsequenti die declarationem ab Ordine Equestri dandum. Et sic soluta Sessio.

Die 5 Februarij.

Pridie nondum determinatae inductae materiae cum praecautio-
ne et admonitione, non novis semper, una nondum decisa, con-
sultationes obruendas inductionibus, termino Comitiorum appropin-
quante et spatio sex septimanarum elabente, prolongationem iuxta
nonnullorum Nunciorum sententiam non concedendam. Nunc sepo-
sitis omnibus illationibus minus necessarijs, salutem Patriae in de-
clivio existentem prae oculis ponendum.

Nuncij Volhinienses recedendo a praememorata Directoris indu-
ctione, instructionesque producendo, intulerunt: Publica privatis con-
stare. Nec medijs subtractis et damnis privatorum nondum com-
pensatis, Rempubl. locupletandam. Prius privatorum desiderijs sa-
tisfaciendum: demum salutem publicae consulendum.

Replicatum iam toties, declaratum; illorum desiderijs severiori
modernis in Comitijis conscripta Constitutione, satisfaciendum; Nunc

ad quaestionem hesternae die nondum decisam ratione Thesaurarii Regni et Magni Ducatus Lithuaniae descendendum. Deputatos ad rationes aerarii excipiendas nominandos. Ut defectus Reipub. pateat et aegestati (s.) per novas contributiones tempestive subveniatur. Nec consultationes de bello aut securitate instituendas, antequam media ad locupletandum aerarium adinventae fuerint, nervus que belli provisus. Prius autem errores (si aliqui reperti fuerint in Thesaurio) per calculationem cum Dispensatoribus instituendam, deprehendendos. Post modum statuendum quod visum fuerit.

Haec sententia de Praefectis aerarii Publici majori cum fervore a multis Nuncijs excepta. Rationem Legationis ad Regem Christianissimum ab illo prius dandam. Certum esse coemptis amplissimis bonis et ab Eadem Maiestate, concessio indigenatu Supremi Secretarii munere condecoratum. Existentibus documentis, evidentibus convictionibus non opus esse nec processu iuris contra illum procedendum. Sed de facto subsellio Senatorio privandum et bona fisco adijcienda.

In contrarium prolatum calculum per Deputatos ante omnia perceptarum, et expensarum summarum excipiendum: demum si defectus repertus fuerit, Via Juris contra delinquentem procedendum. Neminem ex solis suspicionibus, sed iuxta Statuta Regni defacto condemnandum, nisi Jure victum. Nec alium nisi hunc in libera Republica procedendi adinveniri modum.

Quod spectat ad Deputatos ex Palatinatibus ad rationes aerarii percipiendas designandos, illos omnino fidelitatis sacramento obstringendos; quatenus nullo habito respectu aut spe mercedis calculatio ab illis perficienda.

Etiam thesaurarios juramento obstringendos neminem anteriori tempore ex Deputatis muneribus placatum, nec inscia Reipub. in privatos usus contributiones publicas impensas.

Contrariantibus sibi sententijs pro et contra diu disceptatum. Hoc juramenti onus Directori solummodo et Deputatis ad constitutiones conscribendas impositum, nulla exstante hac super inductione, constitutione, nullum novum iugum conscientijs imponendum.

Indecorum genti fere tali vinculo stringi, cui maiora ab alijs confratribus commissa, et nunc novo adinvento commento diffidentiam inter Nobilitatem causandam dato non concessio a 3^{tio} Ordine

acceptandum tamen iuramentum recusante Senatorio Ordine (quibus absentibus nulla calculatio instituenda) quando quidem 3^{tus} Ordo in praeiudicium secundi nihil statuere potest. Omnia inaniter cum dispendio temporis in elusionem calculationis cessura. Lithvani quoque contrariabantur huic illationi Polonis liberum fore hanc novitatem Regno solummodo, non autem Magno Ducatui Lithuaniae inducendum.

Interea discrepantibus sententijs nihil conclusum.

Invectiva etiam contra Electorem Brandeburgicum facta iam bona Radziviliana armis occupata, fortalitia praesidijs firmata, hos inauditos ausus per Supremos Exercitus Lithvanici Praefectos mature reprimendos. Responsum ab alijs datum: Rem magni momenti secretiori consilio relinquendam; modernis tamen Comitijs siquidem Reip. securitatem concernit determinandum. Mentio etiam facta de Constitutionibus Grodnensibus reformandis: sed nihi certi a contrariantibus sententijs decimum. Tandem, die sine ullo fructu absumpto, soluta Sessio.

Die 6 Februarij.

Indictiones hestenaee in medium productae. Primarie quaestio inducta de rationibus aerariorum excipiendis. Utrum expediat tandem Deputatos Jureiurando obstringendos? aut tanto vinculo liberandos? Sveto more procedendum: nec scrupulis minus necessarijs laborandum. Cum generosa pectora generosis edita proavis Attavisque ex innata virtute saluti Patriae consulere conabantur. Diversis sententijs iterum inductio excepta. Alij hesternis insistendo votis, Deputatos a iuramento liberandos asseruerunt. Ut liberius commodum Reip. quaesituri pro Patria zelando rationes a Thesaurarijs strictius seposito omni respectu inquirere valeant. Suboriente autem conscientiae scrupulo et metu errores Reipub. praeiudiciosos admittere poterunt. Nec quenquam illibenter iuramenti vinculo ligandum. Ad impossibilia neminem etiam obligandum, accedentibus varijs casibus alijs cum restrictione mentis iuramentum, alijs non consideratis punctis et clausulis perfunctorie exsolventibus occasionem peccandi dandam. Vel maxime rationem status pro beneplacito, non publicae, sed privatae utilitati accomodantibus. Unde subsequenda

multa periuria. Ultimo considerandum nullam illis dandam statuendi et concludendi potestatem, nimirum ut excepto calculo propria auctoritate, Thesaurarij quietationes concedant. Sed ut perceptis aerarij rationibus usitato more rationem calculationis in facie Reip. faciant. Qua exhibita demum statuendum, quod Reip. visum fuerit. Proinde consultum videri, ut nullo obstringantur Deputati vinculo iuramenti. Alij contrarias tulerunt sententias.

Ne liberius in Rempub. peccent: privatum potius quam publicum quaerendo commodum. Conscientias hoc vinculo innodandas. Licet nulla in rectos viros cadere possit suspicio. Tamen cautius procedendo calculatio omni carere poterit suspicione. — Nec Regibus, Senatoribus, et alijs officialibus, uti etiam ad Judicia Tribunalitia Deputatis iuramento obstrictis indecorum. Nec etiam esse impossibile, sine restrictione mentis iuramenti formam et clausulas observare, seposito privato commodo, solam Reip. utilitatem prae oculis habendo. Consequenter nulla periuria exoritura. — Aut si onerosum videtur aequalitatem Nunciorum observando, omnibus Nuncijs iuramentum indita clausula et exclusis alijs punctis praescribendum. Solam Reip. salutem et conservationem cordi habendam.

Pro et contra diu decertatum, plurimis ultimam clausulam acceptantibus. Alijs contradicentibus nihil certi conclusum. Nec ulla deputatio ad rationes aerarij excipiendas facta. Cum nondum decisum, a quo tempore calculatio instituenda foret.

Nonnullae quoque privatorum minus considerabiles inducebantur praetensiones. Et Thesaurarius Regni denuo sententijs impetitus. Sed obstantibus multis Nuncijs et asserentibus usitato more, unam inductionem prius terminandam, demum alias disquisitioni subiiciendas. Silentio involutis privatorum praetensionibus, quaestio inducta, qua hora sessio inchoanda foret: utrum matutinum tempus meridiano praefendum? cum aurora consilij semper et amica et pomeridiano tempore, varijs loquendo linguis, sententiae nulla subsequente conclusione distraherentur. Consultum videri horam octavam matutinam assignandam. Conclusum hora octava sessionem inchoandam. Illatum etiam ut si abstente aliquo Nuncio aliquid conclusum fuerit, paulo post aut sequenti die advenienti non concedendam contradicendi potestatem: sed haec illatio minus incongrua, a Nuncijs acrioribus sentententijs prosecuta. Tandem sedato motu soluta Sessio.

Die 7 Februarij.

Praescriptam hora Sessio inchoata. Exhortante Directore, ad Deputatos, unanimi omnium consensu ad calculum aerarij excipiendum denominandos, ingressus factus. Iterum cum dispendio temporis pro et contra agitatum. Alij solos Deputatos huic ligamini conscientiae subijciendos. Alij omnes Nuncios nulla distinctione facta et aequitate conservata sub tale jugum mittendos. Alij libertatem conscientiae illis relinquendam censuerunt. Primi comprobando sententias suas intulerunt. Licet nulla hac super difficultate, in Volumine Legum reperiatur Constitutio, novo suboriente casu novam in officina Legum statuendam legem in Reipub. commodum. Nec exemplis pridie allegatis insistendo Juramentum fidelitatis suscepturis indecorum fore. Neminem quoque (cui patriae salus curae est) contradictoria sententia hanc sententiam improbatum. Illatio 2da taliter comprobata: Inter Ordinem Equestrem nullam distinctionem faciendam, ne suboriente ex Juramenti vinculo, solis Deputatis imponendo, diffidentia et differentia suboriatum. Omnes Nuncios, antequam deputatio fiat, fidelitatis sacramento generaliter obstringendos. Nimirum illos pro fide, honore et conscientia modernis Comitijis solam salvandae Reip. curam habituros. Uti anno 1662, tempore confoederationis generalis exercituum Regni et Magni Ducatus Lithuaniae accidit, quo Ordo Equestris sibi consulendo, simile praestitit Juramentum. Proinde nulla nunc inducta novitate exemplo inducto insistendum. Qui vero praedictas improbant sententias, libertatem conscientijis relinquendam censendo, consultationi publicae et consuetudini inveteratae nullum obstaculum opponendum intulerunt. Nec novitatem hactenus multis refutatam rationibus, nulla existente Constitutione, innovandam. Maiorum insistendum vestigijs, qui tacto pectore, fidem et honorem posteris relinquendo exemplum, Rempubl. in flore conservarunt, summae Reipubl. infelicitati illud Juramentum anno 1662 ab Ordine Equestri praestitum, abscribendum. Siquidem ruptis toties Comitijis exortisque inter Ordines diffidentijis maius incendium civile causatum, non sine magno privatorum detrimento. Aut si tandem huic sententiae insistendum visum fuerit. Nunc deputatorum fidei et conscientiae calculationem concedendam, demum de

generali Juramento memorato disceptandum, in praesentia omnium Ordinum concludendum. — Cum in officina Legum absque omnium Ordinum consensu Lex constituta nullius roboris sit. Plurimi erant hujus opinionis, per Palatinatus vota requirenda, demum per pluralitatem suffragiorum difficultatem terminandam.

Contradictiones non in statutis, sed solis opinionibus probabilibusque rationibus fundatis definiendas. Sed haec novitas, uti praedudiciosa Nuncijs visa et suspecta, a nonnullis maxime Lithuanis explosa. Interea ad Juramentum praestandum aut praetereundum regressus factus. Cum itaque aliqui Nuncij priore ratione Juramenti praestandi insisterent sententiae. Nuncius ex Lithuania contradicendo ex consortio abijt. Unde motus exortus suspicantibus Nuncijs cum protestatione abitum factum. Postquam innotuit nulla cum protestatione, sed praecautioe solummodo facta, ne quid contra mentem in absentia illius statuatur, secessum factum; cum autem in absentia illius nihil decidi posset, praememorata Juramenti inductio in crastinum dilata. Privatorum quoque desideria inducta cum iactura temporis, quae siquidem statum publicum minus concernunt, ea recensere supervacaneum visum. Tandem expirante tempore, nulla subsequente decisione, soluta Sessio.

Die 8 Februarij.

Eadem iterum Juramenti praestandi reassumpta difficultas, quae maiori motu a diversis prosecuta Nuncijs. Nec tam rationibus in Legge fundatis, quam opinionibus, cum iactura temporis pro libertate dicendi, acerrime decertatum. Quorum rationibus passionatis minus mentione dignis; Director, uti consiliorum et differentiarum moderator, medelam daturus protulit: Hos animorum fluctus magis indesinescentes, tandem aliquando componendos, ut sedata tempestate, Respub. novis scopulis impulsa et discordiarum fluctibus obruenda, secundis velis, afflante animorum et consiliorum concordia, portum assequi valeat. Qua naufragante (quod Deus avertat) omnes naufragium passuros. Nunc in tam periculoso statu saluti consulendum. Contrariantes sententias inter se componendas. Patiae aliquid concedendum moderna status exigente ratione, si visum fuerit in futurum de Juramento a Deputatis praestando constitutionem formandam.

Nunc Nuncijs Deputatis et alijs libertatem relinquendam. Illos absque dubio Reip. saluti consulendo, pro fide a confratribus sibi data et conscientia stimulante daturos operam, ne quid Resp. detrimenti patiatur.

Tandem persuasione Directoris effectum, ut sedata tempestate pacifice sententiae darentur. Et sic sensim recedentibus Nuncijs a suis sententijs, qui Juramentum urserunt, unanimi votorum suffragio conclusum, modernis Comitijs omnes a tanto conscientiae vinculo eliberandos. Nulla praevia in Comitiolis habita a Regia Majestate notitia, nemini plenaria hac super difficultate data a confratribus plenipotencia, nihil nunc statuendum, sed ad subsequencia Comitiam novum emergens rejciendum, praevia tamen cautela, ut in antecomitali conventu innotescantia ratione Juramenti a Regia Mte exhibeatur. — Qua considerata a confratribus, Instructione data Nuncios acturos. Itaque unanimi accedente suffragio Deputati ad calculum aerarij tam Regni quam Magni Ducatus Lithuaniae excipiendum, a Directore designati.

Iterum exorta difficultas, a quo tempore calculus percipiendus foret. Alij vigore instructionis recapitulationem omnium proventuum ab Interregno Regis Casimiri hucusque faciendam urserunt. Alij quietationes per constitutiones datas nullatenus invalidandas asseruerunt. Auctoritatem Constitutionum conservandam. Ne uno admisso inconvenienti aliae ruinae, subiaceant constitutiones; quod semel placuit amplius displicere non posse. Tandem conclusum Nuncijs ultimam sententiam urgentibus, facultatem dandam, ut rationes a Praefecto aerarij cum alijs Deputatis excipiant vigore Instructionum sibi a Confratribus concessarum. Quod si illorum desiderijs non fuerit satisfactum, recursum ad conventum Ordinis Equestris faciendum; ut desiderijs satis fiat.

Hac sedata quaestione iterum nova suborta: de summa considerabili a Magno Moschoviae Duce transmissa. Calentationem quoque institueudam, ut Reip. pateat, utrum juxta Constitutionem Grodnensem exsolutioni stipendiorum militi debitorum impensa fuerit summa Moschovica aut in privatorum commodum conversa. Smolenscenses et alij ex illis provincijs per armistitij nova pacta Moscho traditis exulantes, vehementer hanc illationem iacturamque bonorum et multa incommoda inducendo urserunt.

Conclusum hanc summam Moschoviticam ad calculum aerarij publici spectare, nec privatum instituendum Ratiocinium aut alios designandos Deputatos, libertate assistenti exulibus existente inquirendique in conventu Deputatorum, de summis erogatis.

His itaque expeditis difficultatibus Director intulit: Nunc felicem Rempub. censendam, quae tot illisa scopulis eluctata felicem habitura portum, cum in tranquillo existat: se augurari posse omnia Consilia salvandae Reipub. impendenda.

Accedendum itaque ad primarium propositionis punctum de pace servanda aut bello ineundo. Cum autem sit materia magni momenti, ne dum Romae consulitur Saguntum capiatur. Et consilia patefiunt antequam arma propria et foederatorum conlescant secretiori in conventu per Palatinatus consultandum. Demum toti Reipub. consilia absque arbitris patefacienda et quod visum fuerit statuendum Primarie internam stabiliendam concordiam; subsecutura omnia feliciter ex providenta Divina et in emolumentum Ecclesiae Sanctae, et Reipub. cessura. Et sic soluta Sessio.

Die 10 Februarij.

Director sessione inchoata intulit: sibi a Regia Mte iniunctum, ut mercatori ex Silesia cum mercibus huc adventanti, spoliato et iniuriato, ad instantiam Caesareae Mtis Ablegati audientia in conventu Ordinis Equestris daretur. Et licet in ultima Sessionis solutione declaratum: praetermissis alijs, de bello, aut pace, magni momenti materia solummodo consultandum. Cum autem haec inductio publicam concernat securitatem, ut tam indigenis quam externis hinc inde commeantibus securus pateat aditus: pactaque cum Principibus vicinis inviolata permaneant; Ne diffidentijs maius detur incendium, aequum videri, Ablegati instantiae satisfaciendum.

A contrariantibus Nuncijs vel maxime a Palatinide Ravensi, Nuncio Siradiensi mora audientiae indita, postquam autem alijs innotuit, praedictum Nuncium inculpandum ratione spolij ab illo cum fratre perpetrati. Nox activa illi praecclusa et audientia actori data. Actoris itaque relatio disquisitioni subiecta. Acriter pro et contra decertatum. Alij Nuncium tuebantur. Illi inactivitate existenti nimium sero, obiectione inducta nullatenus activitatem praeccludendam, aut

consortio privandum. Initio Comitiorum inferenda obstacula idque comprobandum quod praescribente Lege mandatum illi datum et in conventu antecomitiali productum.

Absque dubio conventui antecomitiali hac indita difficultate: Publicae functioni non admotum. Aut si id per favorem aut conniventiam accidisset, habita legitima mandati tempestive notitia (uti cum Nuncio Lithvano accidit), Nuncium insalutato Rege exturbatum fuisse. Hanc obiectionem probabiliter suspectam, rejciendam aut ad forum competens remittendam. Et licet ab Actore a parte in audientia illatam causam, hanc in actoratu esse, Regiaeque Mti decisioni subiectum hodieque in Senatu agitandam et decidendam. Immunitatem Nunciorum tanquam pupillam oculi conservandam. Lege praescribente neminem Nunciorum munere publico functum in Jus vocandum, aut ad Tribunal Regium vel provinciale citandum, sub paenis in Lege descriptis. Dato etiam non concessio, omnia requisita praecessisse, mandatumque tempestive insinuatam, non omnia indigenis concessa, externis tribuenda. Aliorum sententia erat talis. Jus gentium et pacta servanda. Nec Caesariae Mti, a qua ingruente bello auxilia speranda, offensae umbram dandam, subditi ejusdem Majestatis iustis desiderijs satisfaciendum. Nec tam stricte cum externo, qui Polonicarum Constitutionum (si error in tradendo mandato aut in alijs requisitis accidit) non habet notitiam, procedendum. Iustitiam unicuique administrandam; etiam externo; Legem non pro solis incolis specificè, sed generaliter pro omnibus iniuriatis conscriptam. Actore comprobante, inscriptis per relationem ministerialis omnia requisita expedita. Judicium formandum et per Palatinatus requirendum, utrum voce activa et suffragio publico privandus. Exoriente differentia inter Nuncios declaratio a Collega inculpati data: Nuncium judicium Regium super crimen sibi imputatum tanquam complice fratris se subire paratum. Dummodo a conventu Ordinis Equestris cum privatione vocis activae non arceatur. Omnes fere Nuncij contrariantibus sententijs hanc impugnarunt declarationem, ne vetantibus Constitutionibus hic casus in exemplum trahatur. Hanc potestatem illi nullatenus concedendum aut per suffragiorum pluralitatem concludendum: utrum pro vero habendus sit Nuncio nec ne?

Lithvani acrioribus Nuncium praememoratum prosecuti sententijs. In Lithvano Nuncio initio Comitiorum statutum recenter exemplum, qui in activitate existens Directoris inaugurationi album dedit calculum, tamen iuxta Constitutiones activa voce privatus, Nec Leges contra solos Lithvanos, sed etiam Polonos constitutas. Insuper adesse novam Grodnensem Constitutionem. Nimirum Deputatos Tribunalitios Nunciorum muneri non praeficiendos et a consortio aliorum arcendos, hac contra inculpatum Nuncium cadente censura, gravi suffragio et activitate privandum. Requirenti itaque Directori hac super illatione in Lege fundata, ut per Palatinatus decisio iuxta pluralitatem votorum fiat. Contradictio a duobus aut tribus nuncijs facta. Tandem Director considerata pertinaci et non in lege fundata contradictione, solvit Sessionem. Unde tumultus exortus protestantibus Lithvanis et incusantibus desiderijs nondum satisfactum. Sessio itaque denuo plurimis iam absentibus redintegrata, Declaratio a Lithvanis data. Quandoquidem Nuncius, contra quem Lithvni protestati, sponte excessit, iam pro contumaci habendum et non amplius in consortium admittendum. Et sic nulla subsequente certe decisione soluta Sessio.

Die 11 Februarij.

Director sessione inchoata, absente illo Nuncio, cui incompatibilitas vigore Constitutionum obiecta, nulla suboriente difficultate, aliam materiam status, de bello innovando aut pace conservanda, induxit. Videri consultius fore eam in privatis sessionibus per provincias deliberationi et disquisitioni aut in conventu ordinario semotis arbitris subijciendam. Rem magni momenti, unde salus Reipub. dependet, secretiori indigere consilio; ne fama per orbem divulgata Reipub. loco salutis interitum acceleratura, ad hostes deveniat.

Nuncijs diversi diversas sentientes varias induxerunt materias. Alij propositioni insistendo taliter argumentabantur: Prius Legatorum ad externos principes relationem percipiendam, demum Regiae Mti et Senatorum mentem requirendam? quidnam illis ordinibus hoc in negotio visum? Tertium ordinem perpensis omnibus illorum rationibus in privatis consultationibus suffragium daturum. Nec ullam in privata sessione decisionem fieri posse, hoc super negotio, nisi

omnibus praesentibus Ordinibus, aut potius in praesentia omnium Ordinum consultandum. Demum si arma sumenda forent, in privatis sessionibus, de medijs et modis contributionum per provincias consilia ineunda. Quidam Nunciorum juvenis minus cautus prolulit in Diplomate ad archivum dato, bellum contra hostem Christianitatis prosequendum contineri et in hunc finem Legationes expeditas. Vanam sine viribus iam esse, (interea a Directorè, alijsque advertentibus, certo dato signo, ne sententiam prosequendo arcana Reipub. proderet), digresione facta, modestiori voce sententiam continuavit, inferendo Legationum relationem prius requirendum, demum de conservanda Reipub. integritate consultandum.

Aliorum opinio erat: Nihil tutius semper quam proprijs tueri Rempub. viribus. Periculosum alienis et quidem externis niti subsidijs quae propriam status rationem habitura, maiora Reipub. incommoda quam commoda causatura sit. Nec ea temnenda dummodo fida fuerint.

Nuncij ex Lithvania intulerunt ab intra securitatem procurandam, ne dum versus Orientem arma expendantur, a tergo, videlicet ab occidente vel meridie hostis immineat: angvem ex connubio non pridem initio Reipub. perniciosum iam editum in herba latitare, et virus primum in Lithvaniam, demum in totam Rempub. editurum traditis indicijs in sua Repub. a Neosponso praesidijs obsessa Radziviliana fortalitia. Quae per Supremum Exercitus Lithvanici Ducem exterminanda novoque milite Reipubl. fido firmanda inditis Gubernatoribus bene possessionatis et sacramenti vinculo Regi et Reipub. devinctis. Hanc vim Reipub. illatam, ne invalescat, mature reprimendam. Et plurima hactenus Reipub. causata incommoda a Principe vicino minus fido vindicanda: ne cum alijs Principibus aut Porta Ottomana into foedere Ecclesiae et Reipub. ruinam meditari praesumat. Ab alijs pacatiora dabantur consilia. In tam periculoso statu iniurias et offensas dissimulandas more Svecorum, qui stylo ferreo commodiorj tempore vindictam sumpturi tabulis inscribebant. Nunc pacificio modo, cum occulto hoste, per pacificam requisitionem agendum, ut mens arma in animo versantis, pateat. Suo tempore consilia perversa ruitura contra antemurale Christianitatis cusa arma in propriam perniciem convertenda.

Nondum decisis prioribus inductionibus Nuncij ex Prussia intu-

lerunt: Episcopum non indigenam (videlicet Posnaniensem) vetantibus pactis primaevīs nullatenus sibi intrudendum, sibi Prutenos non Polonos dandos Episcopos.

Suspiciantibus nonnullis Nuncijs hanc iterum inductam illationem stymulante Palatino olim Culmensi, nunc Marienburgensi factam, qui spirituali assumpto statu Episcopatum et Sigillum ambire videtur. Proinde contrariae dabantur sententiae: Novitatem nullatenus existentibus tot exemplis inducendam. Etiam Palatinum Marienburgensem ex Majori Polonia oriundum aut Pruthenum aut Polonum censendum, cum hinc inde regalia possident bona. Si illi per favorem indigenatus in conventu provinciali concessus fuit: in praeiudicium Reip. factum. Cum non a privata provincia, sed a tota Repub. concedatur, aut quod uni conceditur, alteri non denegandum, aut strictius inquirendum, ne advenas externos privatim contra mentem Reipub. incorporando inducant incommoda. Membra corpori Reipub. incorporata ijsdem debere, nulla distinctione facta, tam in Ecclesiasticis quam saecularibus gaudere privilegijs et sub-sellijs.

De Constitutionibus etiam Grodnensibus reformandis disceptatum, uti et de sigillo minoris Cancellariae Magni Ducatus Lithv, saeculari Lithvano tempore Comitiorum tradendo disquisitio facta. Interea praescripto temporis expirante termino nulla subsequente inductionum conclusione Soluta Sessio.

N. B. eodem tempore, cum haec quaestio contra Electorem Brandenburgicum in conventu Nunciorum agigaretur, data a Regia Mte audientia Legato Electoris. Qui praemissis Curialibus et traditis literis, inter alia protulit connubium hoc inter Filium Principem et domum Radzivilianam, factum ut arctiori faederis vinculo Regno Poloniae et Magno Ducatui Lithvaniae sit annexus, literas etiam hoc super negotio per postam ad Regiam Mtem datas. Responsum a R. Mte datum: Pergratam Regiae Mti esse hanc faustorum successuum ab Electore per Legatum suum appreciationem. In gratum sibi allatum Nuncium de connubio inscia Sua M^{te} et tota Repub. accelerato, nullo dato indicio. Nec ullas ad manus Regias ab Electore devenisse literas. Eas in tam gravi Rempub. concernenti negotio exaratas non periculo naufragij committendas, sed per expressum transmittendas. Et sic dimissus Legatus Brandenburgicus.

Die 12 Februarij.

Director zelum ex vi officij sui erga Rempub. testaturus, hortabatur, reiectis privatorum ad terminum Comitiorum desiderijs. Nunc solam materiam status prae oculis habendam: de securitate ab intra et extra procuranda consultandum, si in praesentia omnium Ordinum vel in privatis sessionibus visum fuerit, eam uti rem magni momenti deliberationi subijciendam; vota danda et concludendum, quod consultius fore videbitur. Pro et contra iterum disceptatum, tandem recedente parte contrariante, conclusum, exceptis Legatorum et Ablegatorum relationibus in privato Conventu per provincias sessiones de bello aut pace constituendas. Quod spectat ad securitatem internam, hanc nunc ventilandam, Nuncij itaque sententias daturi conformiter ad illationem factam, denuo connubium Brandeburgianum Reip. suspectum contrariantibus prosequuntur suffragijs. Allegando constitutiones Anni 1601. 1638 et 1641 neminem nisi indigenam bona terrestria tam in Regno quam Magno Ducatu Lithv. possidere posse; per consequens nec Electoris filium capacem esse ad capiendam in Lithvania possessionem. Praecavendum ne legibus vis inferatur. Nec indigenatum concedendum haereticorum fautori in perniciem orthodoxae Religionis. Qui tertiam partem Lithvaniae occupaturus totque asyla Calvinianae sectae daturus, quot templa haereticis exstruenda permiserit. Huc accedere concesso indigenatu quoque libertatem sentiendi et vetandi concedendam, et sic consilia per potentiam semper turbanda et Comitiam, si quid non ad mentem acciderit, rumpenda. Demum principem advenam auxilijs Parentis et aliorum externorum faederatorum fretum de throno occupando meditari posse. Praegravem olim Polonis feudatarium, nunc absolutum in Prussia Dominum, magis metuendum, qui iam de facto insalutato Rege et Repub. transmissis septem legionibus in Lithvaniam, dum Varsaviae super hoc novo emergenti casu consulitur, possessionem bonorum capere nititur. Thesaurum Radzivilianae domus ad viginti millones excrescentem (uti ab Oeconomis relatum) ex Lithvania in Berlinum avectum. Nil restare nisi concessa bonorum Radzivilianorum possessione Lithvaniam et consequenter Poloniam praedae dandam.

His allegatis omnes Nuntij inductionibus persvasi, securitatem omnino tempestive procurandam censuerunt. De modo solummodo difficultas exorta. Alij huius erant opinionis in toto contineri partem. Supremis Magni Ducat. Lith. militiae praefectis publicam Lithvaniae concreditam securitatem; etiam bonorum Radzivilianorum curam dandam; ut illi exclusis Branderburgicis aut novis praesidijs, fortaltijs inditis Lithvanicis; aut praeteritis gubernatoribus relictis, excepto fidelitatis sacramento, totam Lithvaniam securam reddant.

In contrarium prolatum Praefectos militiae solum esse executores voluntatis Reipub. licet generaliter illis Lithv. securitas concessa, tamen novo emergente casu, tantam illis non concedendam potentiam, ut pro arbitrio suo, sine ulla dependentia a Republica haereditaria sub titulo conservandae securitatis occupent bona. Nec consultum Radziviliana fortaltia videri novis munitis praesidijs hostilia meditantem irritare. Et dum ab Oriente periculum metuitur, a Septentrione ne novum exurgat praecavendum. Consultius fore hunc casum in Senatu, praesentibus omnibus Ordinibus, proponendum, ut Regia Mtas inito cum Ordinibus et Ducibus Exercituum consilio decidat, quod saluberrimum visum fuerit. Cum nihil in officina Legum absque aliorum Ordinum consensu statui possit, Director itaque intulit, vivendo Nunciorum assensum esse; ut haec difficultas omnium Ordinum decisioni subijciatur, se quoque praesente Ordine Equestri in instanti expositurum generaliter securitatem Lithvaniae adinventis medijs procurandam. Assentientibus omnibus erupit vox Calvinistica contradictoria. Juxta statuta Regni et Magni Ducatus Lithvaniae liberrime iniri posse matrimonia absque consensu Reg. Mtis aut Reipub. nec scrupulum hoc super matrimonio inducendum. Si Principi Marito possessio denegenda erit; saltem coniugi concedendam.

Nihil sinistri suspiciendum de vicino Principe Reipub. bene affecto, aut si Reip. visum, ut securitati Lithvaniae provideatur: prius Constitutionem formandam generaliter de securitate publica absque clausulis commemoratis minus necessarijs. Demum Senatuum adeundum. Haec contradictio acculeatis prosecuta sententijs ab omnibus, sed illo semper contradicente, tempus inaniter absumptum. Alij etiam Nuncij urserunt, addendum clausulam Directoris illationi: Salvo Tutorum et praetendentium permanente Jure. Sed

alijs contradicentibus publicae securitati privatas praetensiones non immiscendas. Et sic inaniter absumpro die soluta Sessio.

Die 17 ejusdem.

Sessione inchoata postquam Nuncijs declaratum: differentiam hesternam privatim sopitam et complanatam, ad propositionem excipiendam Regium adierunt thronum. Cuius puncta, quae statum publicum concernunt (Compendium facturus) connotanda censui. 1mo Securitati Regni et Reipub. providendum. 2do Pacem aut bellum amplectendum. 3^{tio} Utrum moderno Reipub. statui expediant faedera nova et conjunctio armorum, nec ne? 4to Aerarium Reipub. per cotributiones in moderno conventu sancientas locupletandum. 5to Militi utriusque gentis debita stypendia exsolvenda. 6to Fortalitia in confinijs restauranda praesidijsque firmanda. 7mo Artilleriae et munitioni bellicae, in omnem eventum certam provisionem assignandam. 8vo Regiae Majestati debitam summam de integro non exsolutam persolvendam. 9no Principi Tartarorum honorarium solitum praestandum; 10mo Tribunalitiam potestatem restringendam et in meliorem formam reducendam etc. Nuncij connotatis propositionis punctis regressu ad proprium conventum facto praeliminaria prius expedienda intulerunt. Nimirum pacta conventa cum Regia Majestate inita, in facie Reipub. perlegenda. Senatus Consiliorum rationem excipiendam. Reneficiorum tam Ecclesiasticorum quam Saecularium (quae vacant) distributionem expostulandam. Alias quoque difficultates ante omnia iuxta tenorem Constitutionum amovendas. Demum ad Senatorum vota et consultationem accedendum. Nuncij Wolhinienses contrariam intulerunt sententiam. Non obstantibus tot Constitutionibus nondum damna sibi flagrante Turcico bello a Lithvanis illata refusa; prius praetensioni illius Palatinatus satisfaciendum: consequenter materias status iuxta praescriptum legis pertractandas. Replicatum. Legi satisfaciendum primarie, postea gravamina inducenda. Hac nondum sopita difficultate Capitaneus Boleslaviensis contra Supremum Regni Thesaurarium acculeatam induxit sententiam. Aerarium publicum defraudatum, summas considerabiles extra Regnum evecatas, Amplissimaque ijs in Gallia comparata bona. Nunc contra non unius sed duorum Regnorum civem

Judicium formandum, et ad praescriptum juris statuendum. Responsum ab alijs datum Judicio Comitiali ex ordinibus nondum formato, nihil modo statui posse. Ad primordia accedendum, post vota hanc inductionem reassumendam vel maxime exstantibus hoc super negotio instructionibus. Quidam Nunciorum suspicatus hanc invectivam contra praefectum aerarij publici non proprio, sed alieno instinctu factam intulit. Quandoquidem Director et Deputati ad conscribendas constitutiones, Juramento obstricti nullam a quocunque habendam directe v indirecte dependendentiam; eodem quoque vinculo omnes innodandos Nuncios. Huic sententiae alijs vehementer resistentibus nulla subsequuta decisio. Tandem regressus ad primam inductionem factus. Perlectis pactis conventis, petendum Beneficia in dispositione Regia constituta ante omnia benemeritis, Indigenis, a Regia Maiestate conferenda. Catalogus itaque per Palatinatus tum Ecclesiasticae quam Saecularis dignitatis vacantis denunciatus. Huic per Lithvanos Nuncios adscripta etiam bona haereditaria Principis Radzivilianae, quae inscio supremo Tutore et Vota Republ. Principi externo contra Statuta Regni et Magni D. Lithvaniae in matrimonium data. Et sic soluta Sessio.

Die 18 Februarij.

Paucis in conventu comparentibus Nuncijs, nihil in materia status tractatum.

Die 19 Februarij.

Exhortatio iterum a Directore facta, ut tandem comitijs ad conclusionem vergentibus exiguum temporis spatium salvandae Reipub. impendatur. Et quod semel placuit displicere non posse; conclusum fuisse in praeterita Sessione, privatis sessionibus per Provincias praesentibus Senatoribus saluti Reip. consultum iri. Nunc hanc Ordinis Equestris resolutionem effectui mandandam. Diversis Nunciorum erumpentibus sententijs propositio silentio involuta a varijs variae minus memoratu dignae inductae quaestiones et praetensiones. De indigenatu et Nobilitatione a militiae tam Regni quam Lithvaniae deputatis vigore instructionis propositae inter alias quaestio mota,

Indecorum genti Polonae videri, nullo elucente heroico actu et virtute, per solam militum recommendationem obscuro loco natos ad tantum Nobilitatis et libertatis Polonae alijs nationibus nullatenus concessum evehi fastigium: Errores hactenus commissos corrigendos et plurimos recenter Volumini Legum subreptitie, aut per incuriam Directoris et deputatorum insertos, et immeritos privilegio Nobilitatis privandos, et novis per favorem Ducum exercitus ignotis Reipub. recommendatis nullaque Generositatis elucente virtute generosum nobilitatis Polonae titulum cum omnibus privilegijs et immunitatibus nullatenus concedendum, ne advenae maiora praesumendo, Veteranis oneri sint, et haec praerogativa huic Regno inducta, alijs successu temporis vilipendio sit.

In contrarium datae quoque sententiae: Neminem nisi Marti deditum a Ducibus recommendari posse, nec ullum recommendatum, qui non sit bellica virtute condecoratus et de Repub. bene meritus. Cum illis incumbat, generosa Reipub. recommendare pectora; alijs candidati stymulum daturi, ut virtuti studendo per ardua Nobilitatis nitantur condescendere fastigium. Errores Ducibus non imputandos, cum multi illis inscijs per favorem aut inadvertentiam Deputatorum privilegia Nobilitatis obtinuerint.

Hac illatione indecisa permanente, suborta cuiusdam Nuncij contra adversarium recenter advenam et in consortio Nunciorum comparentem quaerela. Eundem non pleni juris Nuncium activitate et consortio aliorum privandum. Mandatum iuxta statuta Regni illi tempestive traditum, etiam initio Comitiorum indicium Directori datum de incompatibilitate functionis protunc Nuncij absentis, nunc comparentis. In contrarium plurima prolata. Non moris esse expirante Comitiorum termino, Nuncio scilicet sero in conventu comparenti vocem activam praecludere. Nunc consiljs publicis obstacula ponendo novitatem inusitatum non inducendam, sed sveto more procedendum, finitis Comitijs jure procedendum. Replicatum a quodam juvene nuncio. Nuncium sibi de obiectionibus conscium et studio se absentantem, nunc praesentem, iudicio subjiciendum. Nec absentiam legitimandam, consequenter nec pro legitimo Nuncio censendum. In contrarium prolatum veteranum de Repub. bene merentem, a tyrone nunc recenter in conventu comparente, non opprimendum; nec tantam juvenilitatem dicendi concedendam. Unde ille Nuncius in

furiam versus protulit sibi eandem libertatem sentiendi datam, quae alijs veteranis concessa. Se itaque protestari de libera voce oppressa et sic cum protestatione e conventu Nunciorum abire nisus. Unde tumultus exortus. Quem Director secundo aegre precibus et obsequijs protestantem Nuncium in conventum retraxit. Quo comparente, sine ulla decisione, et Directore in subsequentem diem hanc sopiendam differentiam rejiciente, soluta Sessio.

In privatis Sessionibus Polonorum conclusum: Ecclesiasticos necessarios ut publicum subeant onus. De auctione militiae et novis sancendis contributionibus facta mentio, sed nihil decisum, siquidem Caesareae Mti et aliorum Principum primariae consideranda auxilia, utrum ea pro certo speranda. Moschorum quoque mentem de coniunctione armorum et bello continuando, prius penetrandum. Deinde auctio- nem militiae et novam contributionem deliberationi subijciendam.

Inducta etiam propositio per Ensiferum Regni iam Marienburgensem declaratum Palatinum. Saluti publicae consulendo summam potestatem nunc in periculoso Remp. existente statu R. Mti concedendam. Unum corpus Reip. quidem esse, sed membris distractis, senti-entijs diversis diversa sententibus, unum caput exigente temporis necessitate et status ratione statuendum, et unus Reip., qui proprijs sumptibus Remp. salvam reddere possit regat. Deinde recuperatis amissis et pacifico redditam Rempub. statui libertatem pristinam Ordinibus restituendam. Sed haec illatio omnibus displicuit, exoriente suspicione Regiam Mtem per absolutam potentiam absolutum affectare dominium. Et quod praemeditatum fuerat, nulla in Comitijs exoriente Principis Filij proponendae successionis occasione, tali adinvento medio executioni mandandum. Contrarijs omnibus erumpentibus sententijs tumultuarie abitus factus.

Lithvani in suis Sessionibus solutionem stypendiorum militi debitorum urgebant. A praeterito Thesaurario summam nonagentorum millium florenorum praetensam repetendam; a moderno rationes contributionum sancitarum productas, stricte percipiendas ducta militiae in armis existentis proportionem contributiones laudatas. Unde ob

praetensa stypendia et non exsoluta quaerulandi occasio data.

Novorum onerum ulterius ferendorum quaesio dilata.

Die 22 Februarij.

Praesentibus omnibus in Senatu Ordinibus e Throno Regio securitas publica proposita et consilij ordinum subiecta. Nuncij accepta a Supremo Mareschalco licentia dicendi ordine sententias protulerunt, difficultates in conventu Ordinis Equestris illatas in praesentia omnium ordinum decidendas, primarie hanc de illegitimis Grodnensibus nonnullis constitutionibus Volumini Legum inscia Repub. insertis, aut reformatis annexisque appendicibus et clausulis Ordinibus praeiudiciosis decisioni Ordinum subijciendam. Tribunalitium decretum contra convulsorem Legum Lublini legitime latum auctoritate praesentis conventus conservandum: nec in dubium vocandum, aut per Constitutionem cassandum; Ne tanta in praeiudicium Libertatis Publicae concessa peccandi libertate incentivum subijciatur, ad maiores ausus praesumendos. Contrariae prolatae a contrariantibus sententiae.

Admisso uno inconvenienti multa subsecutura Reipub. incommoda, et tali suboriente casu etiam anteriores censurae subijciendas constitutiones et sic per infinitum procedendo omnia susque deque vertenda. Utrum incommodum Reipub. aut detrimentum reformatio constitutionum cedere possit considerandum. Multa tam a Senatoribus et Nuncijs pro et contra prolata. Et cum dispendio temporis acriter praeteritus Grodnensis Nunciorum Director suffragijs impetitus, et fere tota dies in hac controversia tam difficili absumpta, contrariante tertia licet parte Ordinum, maior pars causam praeteriti Directoris tuebatur. Omnes constitutiones Grodnae conscriptas, trina praecedente requisitione, demum accedente Ordinum consensu, Volumini Legum insertas. Si in absentia nonnullorum Nunciorum aut per incuriam, illis ignorantibus, non ad mentem illorum stetit constitutio, non Directori, sed absentiae, aut inadvertentiae crassae tribuendum. Nec fidem Episcopi deputati aut Directoris et aliorum ad connotandas Constitutiones in ordinemque redigendas Deputatorum censurae subijciendam diffidentiam hanc praescribendo, Directori et

Deputatis fidelitatis Juramentum, nulla exigente necessitate Reip. inductam. Jugum cum dedecore et opprobrio liberae genti impositum. Indecorum generosa pectora generoso edita sanguine serviliter tractari. More antiquo precedendum. Praedecessores imitandos, qui pro fide, conscientia et honore, consulendo salutem Reipub. eandem florentem posteritati reliquerunt. Quod etiam allegatum fuerat in Judicio Tribunalis Lublinensis. Decretum contra praeteritum Directorem in contumaciam latum, indebite et illegitime contra Lithvanum in Regni Tribunali non in competenti foro Judicium formatum, cum extra sphaeram etiam Tribunalitiae potestatis sit, cognitionem facere in causis, quae totam concernunt Rempub. De legitimitate constitutionum decernere, non Tribunalitiae potestati subiectum, quae leges a Reipub. sibi datas executioni mandare et manutenere obligata, non autem sancitas in Comitibus Constitutiones in dubium vocare et censurae subijcere. Vel maxime cum causa sit in maiori praedicamento, quam causatum, hoc in casu quaerulandi, non decidendi, a Reipub. datam Tribunali potestatem. Hanc praesumptionem in praeiudicium auctoritatis Reipub., Constitutione nova exterminandam Tribunalitiae potestatis circumscriptione facta, ne in futurum liberius peccando, supremam auctoritatem omnium Ordinum convellere praesumat.

Director modernus protulit se omnia iuxta praescriptam Juramenti formam executurum. Cum autem clausula indita sit, Directorem teneri conformare omnia Constitutionibus sancitis, praescribente itaque certa constitutione, Comitibus sex septimanarum elabente spatio praecise terminanda. Terminum concludendorum Comitiorum adveniente, vinculo conscientiae obligatum, Directoris munere deposito, non amplius fungi officio, si prolongatio non cedatur. Aut relaxandum Juramenti vinculum et scrupulum conscientiae subortum solvendum aut alium interea substituendum, qui Juramento solutus Comitibus prolonganda continuare poterit.

Diversae tam a Senatoribus quam a Nuncijs dabantur sententiae. Alijs censentibus Rotham Juramenti non tam stricte monendam; primum scopum esse: bonum publicum procurandum; nullam dependentiam a quocunque habendam, nec ulla constitutiones Volumini Legum inscia Reipub. inferendas. Et sic deposito omni scrupulo Directorem in conscientia liberum fore. Alijs visum conscientias tanto vinculo nullatenus ligandas. Juramentum per novam

constitutionem tollendum. Antiquo more procedendum; novitates semper periculosas esse. Unumquemque pro fide et conscientia acturum salutemque Patriae procuraturum.

Episcopi Senatores ultimae contrariebantur sententiae, urgendo, multis rationibus inductis, Juramentum conservandum. Conscientias restringendas, ne libertas peccandi detur. Ecclesiasticos hoc vinculo stringendum, Subsellia consendant Senatoria, aut officio publico admoventur. Proinde nec Directorem aut Deputatos a Juramento liberandos.

Die 27 Februarij.

Inductio iterum praeteritarum nondum exsolutarum contributionum facta, et vehementiori motu agitata et acrioribus e cerebro saecularium enascentibus sententijs. Episcopi impetiti cum iactura temporis multa contra Clerum commemoratione minus digna prolata. Dependenciam quidem Episcopos et Clerum a Summo Pontifice et S. sede quoad Spiritualia habere, Reipub. vero in Saecularibus Rempub. concernentibus status materijs subjectos esse: Nunc refragarios per constitutionem restringendos, ut publicae et Ecclesiarum consulendo securitati, onera publica subeant, et contributiones accedente illorum voluntario consensu sancitas et non extraditas, brevi concessio temporis interstitio extradant. Perlecta itaque per Directorem Nunciorum constitutio de contributionibus non extraditis, illasque termino praefixo pro festivitate Paschatis aut Scti Joannis Baptistae, sub paenis triplicis pensionis in Lege descriptis extradendas et per militarem executionem, in casu non persolutarum summarum, requirandas novasque in moderno generali conventu sancientias, ad mentem Reipub, aequaliter cum saecularibus praescripto termino contribuendas. Nec amplius Spiritualibus displicere posse, quod semper olim placuit comprobantibus Ordinibus. Episcopi praememoratam Constitutionem validissimis argumentis, uti etiam Saecularium illationes, impugnando, invalidandam censuerunt. Tandem Archiepiscopus Gnesnen., Primas Regni, auctoritate praevalens intulit Illustrissimo ac Reverendissimo Dno Nuncio Apostolico hunc casum Nuncijs proponendum; cuius habita declaratione aut consensu onera a Spiritualibus

aequaliter cum Saecularibus ferenda, Unde inter Nuncios motus exortus, inferentibus simillima a Spiritualibus nullatenus in modo contribuendi quaerenda superfugia; sed illos per Constitutionem inductam obligandos, ut necessitati Reipub. aequaliter cum alijs succurrant.

Archiepiscopus nolendo amplius importunas audire sententias, indignabundus e Senatu abiit. Unde magis Nuncij exacerbati tenacitatem Archiepiscopo et Episcopis adscribendo, summas considerabiles congregatas, si non Ecclesijs ampliandis, saltem conservandae Reipub. tribuendas, vel etiam redemptioni captivorum, precioso Salvatoris sanguine redemptorum, impendendas. Tandem intumescente semper maiori animorum motu, duo Nuncij ex Minori Polonia contra Clerum protestando abitum ex Senatu rupturam Comitiorum meditando, accelerarunt, qui tamen per Directoris dexteritatem et aliorum detenti. Interea haec contrariantibus sibi semper sententij difficultas nullum sortita effectum. Nec quidquam certi statutum. Demum assentientibus omnibus Ordinibus, sublevatio contra praeteritum Directorem decreti in contumaciam lati per constitutionem data, ea tamen conditione, ut compositum Tribunalitium Judicium ex Spiritualibus et Saecularibus pristinae restituatur auctoritati. Quod ab Ordinibus concessum.

De autione militiae et securitate interna, uti etiam de novo modo contribuendi inductio facta. Quia autem Aerariorum publicorum nondum fuit exhibitus calculus, nec rationes tam perceptarum quam erogatarum summarum productae. Nec etiam Legatio Moschovitica excepta. Proinde Ordinibus visum has materias status in subsequentes differendas dies. Interea visum privatas per Provincias sessiones saluti publicae consulendo continuandas. Si non offensiva, saltem defensiva cudenda arma, ne classicum canente Oriente Polonia delitescat et hostis ex suspecta Orbis parte erumpens Polonos inermes insperate opprimat.

Ultimarie prolongationis Comitiorum inducta quaestio, quae diu agitata, renitentibus ex Masovia Nuncijs, tandem in contrarium praevalentibus vel maxime Lithvanorum validis suffragijs concessa et sic nulla alia pertractata materia, in noctem declinante die, Soluta Sessio.

Die 28 Februarij.

Reassumptio praetensionum toties inductarum a Nuncijs denuo facta, argumentis pro et contra indies accrescentibus diu decertatum. Necquidquam novi aut commemoratione dignum illatum. Sed passionate proferebantur sententiae saecularis Spiritualem statum perstringentis prosecutus sententijs. Episcopi replicando et dissolvendo contrariantium argumenta pro libertate Ecclesiastica et Senatoriae dignitatis, vota dabant. Interea post multas controversias saluti publicae consulendo Episcopus Posnaniensis nomine Primatis Regni et aliorum absentium Episcoporum protulit. Considerando aerarij publici defectum Remp: que exhaustam et in periculo constitutam, statum Ecclesiasticum non ex debito, sed benevole summas retentas et praetensas extradere paratum, commodiore tempore, non autem pro festo Paschatis aut Nativitatis S. Joannis Baptistae praecise. Libertatem Ecclesiasticam conservandam, non autem armata manu per militarem executionem in vilipendium et praepudicium status debita praetensa cum triplici pensione a subditis extorquenda. Spondere se nomine aliorum absentium verbo Episcopali et Senatorio ea extradenda. Replicatum: constitutiones anteriores de modo contribuendi iam ab Episcopis quam ab omnibus ordinibus libere sancitas, nunc novo suboriente scrupulo per Ecclesiasticos retractatas. Cautiorem in scriptis ad archivum dandam de summis retentis eas infallibiter praescripto termino persolvendas. Insuper etiam per Constitutionem novam praedictam cautionem roborandam et in casu contraventionis termino persolutionis elabente, forti manu restantes summas a subditis requirendas. Episcopi declarationem in praesentia omnium Ordinum sufficientem esse asseruerunt, nec cautionem successoribus praepudiciosam dandam aut executionem militarem in praepudicium immunitatis Ecclesiasticae acceptandam. Praecavendum ne in sequelam cautio minus caute ab Ecclesiasticis data trahatur. Verbo Episcopali et Senatorio fidendum, nec novitatem inusitatam inducendam. Diu iterum disceptatum cum totius diei iactura contrariantes sibi prolatae sententiae. Tandem Episcopi rupturam Comitiorum mature providendo et conservationi publicae studia impendendo declararunt. Cautionem tamen praetensorum debitorum pro festivitate S. Joannis exsolvendorum dandam,

eamque constitutione roborandam. Praecavendo ne in omnem casum, ob non totaliter extraditam praetensam summam executioni militari Spiritualis subiaceat status. Prima declaratio a Saecularibus benevolis suscepta suffragijs, Sed ultima ratione executionis militaris impugnata. Asserentibus Nuncijs non directe contra Spirituales, sed subditos contra, ad persolutionem debitorum reducendos. Contrariantibus Episcopis nihil hoc super ultimo puncto conclusum. Ultimarie in noctem declinante die, siquidem a Nuncijs non aequaliter Comitiorum prolongatio declarata, iterum per Palatinatus requisitio facta, a varijs varie sentientibus prolongationes declaratae. Primarie requirente status ratione, ut prius excepta Moschorum Legatione, consilia publica accepto ex re consilio melius coalescant, ad subsequentem diem Sabbathi Comitiam prolonganda conclusum. Hanc autem prolongationem non in favorem Episcoporum (qui contradictorijs sentiendijs militarem deterebant executionem), sed ob amorem publicum publicae securitati concessam. Saltem interea temporis Patriae periclitanti et scopulis Ottomanicis aliae, cuius beneficio amplissimas possident fortunas, subsidia charitativa semoto omni subterfugio daturus. Accidit etiam, ut cum per Palatinatus prolongationis sententiae darentur, Palatinatus Czernichoviensis praeponeretur Livoniensi. Livoniensibus incusantibus et protestantibus omnino hunc errorem studio, aut per iniuriam commissum corrigendum urgentibus. Differentia inter Nuncios exorta, Czernichovienses allegarunt, per pacta Olivensia Livoniam Svecis traditam et licet Episcopus, Palatinus, Castelanus et alij officiales recenter constituti, tamen nihil in praeiudicium praesumendum, recentes ultimo loco ponendos prioritatemque Czernichoviensibus de jure competentem tam in Senatu, quam in conventu Nunciorum concedendam. Livones replicarunt incorporationis Livoniae pacta perspicienda. Prius Livoniam regnante Rege Sigismundo Augusto incorporatam, demum regnante Stephano, Czernichoviam et Smolensciam Reip. accessisse. Transdunanam non autem citeriorem Livoniam Svecis traditam. Ultimarie Titulum Regium considerandum, in quo Livones alijs praeferuntur. Proinde et subsellia Senatoria et suffragia Nunciorum raeferenda. Unde Nuncij Livonibus contrariantes abutum cum protestatione e Senatu festinarunt. Livones intulerunt, protestationes in Constitutionibus fundatas nullius momenti esse. Sibi veram praestandi datam occasionem et si praerogativa legitime praetensa concessa non

fuerit, se cum protestatione abituros. Interea protestantibus Nuncijs revocatis soluta Sessio.

Die 16 Martis nulla fuit Sessio.

Die 17 Martis

Multae inductae materiae. De autione militiae ad securitatem Reip. conservandam. De publico per novas contributiones locupletando aerario. De relatione conferentiarum institutarum facienda. Et alijs privatis desiderijs.

Nuncij accepta a Mareschalco licentia sententias ferendi. intulerunt: nondum in obiectionibus factis habita a Thesaurario Regni satisfactione de inductis novis contributionibus, aut autione nihil decidi posse. Difficultatem toties illatam terminandam. Unum Senatoriae dignitatis subsellium, non duas capere posse personas. Illum, qui prius Regi Poloniae et Reipub., demum Regi Galliae juramento fidelitatis obstrictus duplicique capiti subiectus, pro monstro habendum, e Senatu exterminandum. Ne monstrosos et turbulentos Reip. denique perniciosos inducat faetus. Multa stymulante offensae scintilla, tandem in flammam erumpente, contra Supremum aerarij publici Praefectum pro libertate vocis prolata. Ab alijs paciores datae sententiae. Neminem non audita causa, licet inculpatum, de facto condemnandum. In libera Rep. iustificandi, iuxta Regni statuta libertatem concedendam, nec violenter in tali procedendum casu. Replicatum: Exstantibus documentis evidentibus, beneficia juris deneganda nec dilationem concedendam, ne quaesitis speciosis effugijs Remp. cludat. Invalescente rumore centum millium florenorum ora Nunciorum observanda. Multi inde exorti motus, cum dispendio temporis. Thesaurario absente ad alias propositiones accessus factus. Nec illae a diversis diverse sententibus conclusae. Nisi ut modus contributionum statuendarum privatis in sessionibus adinveniatur. Procancellarius concordiam svasit, Remp. tot calamitatibus afflictam non amplius affligendam. Remp. in se divisam ruinae propiorem esse. E Rep. dum in publicum consulitur, inimicitiae et dissidia tollenda. Certum esse in Turcia arma parari, quorsum convertenda ignorari. Praeca-

vendum ne simili Polonia circumveniatur fraude, uti accidit regnante Rege Casimiro. Sparsis rumoribus falsis a Carolo Gustavog Rege Sueciae, arma contra Imperium Rom. expediri Poloniam ab invasione, armistitij nondum expirante tempore, securam futuram, contrarium eventu comprobante factum. Remp. internis simultatibus divisam, armis defensivis destitutam, insperate aggressam, praedae datam, denique funditus eversam. Comitata nullo subsequente fructu prolongata et indies prolonganda securius Reip. securitati quam primum providendo, concludenda. Ne Turca contra imparatos et inermes, 28 Martij (uti historiae Polonicae comprobant) exercitum expediat. Nec mirandum, cum Imperium Turcicum sub elevatiori existat polo, etiam propitio caelo citius, pabula iumentis concedi. Nunc his diebus per prolongationem concessis salvam contra improvisos hostiles impetus Remp. reddendam et saltem defensiva capienda arma. Nec Moschovitica contemnenda subsidia: quibus fidendum, quorum res agitur, qui inter malleum et incudem existunt. Considerando ne eversa Polonia, illis demum graviore sint hostes.

Diversae demum datae sententiae. Primaria expostulatio facta de sessione cum Moschis habita relationem faciendam, ut eo facilius consilia in commodum publicum suum sortiantur effectum. Declaratum subsequenti die exhibendam. Tandem nulla alia illata quaestione soluta Sessio.

Die 18 Martij.

Magni momenti negotium tractatum, obseratis portis Nuncij Directorem intromissi, praesentibus tantummodo Senatoribus et Nuncijs, coram Regia Mte conferentiarum cum Legatis Moschoviticis habitarum relatio facta. Primarie inter alias difficultates de tractandi et concludendi plenaria potestate, in coniunctionis armorum negotio documentaliter autorisanda, requisitum. Ob eam rationem ne amplius Resp. cludatur, et Reip. detrimentum causetur, incedente fama fraudulentos Moschorum cum Polonis hactenus cum Turcis vero occultos pacis aut armistitij fuisse tractatus. Responsum datum: Legatorum verbis publico munere functis et literis creditivis munitis fidendum: Nullos unquam cum Turcis secretos intervenisse tractatus et si crescente diffidentia prolatis non danda foret fides; cautione juratoria

dicta comprobanda, et plenipotentiam insuper exhibendam. Dummodo gens Polona, diffidentia omni semota, sinceram cum Moscho confidentiam colere et faedus contra Christianitatis hostem inire velit. Certum esse Magnum Moschoviae Ducem armatum cum potentissimo exercitu initio veris in hostico adfuturum, eandem summandam resolutionem. Ut eo facilius arma universae Christianitati imminetia Barbaris mature excutiantur.

Cum autem plenipotencia originaliter exhibenda de die in diem dilata, suboriente ab utrinque maiori diffidentia, decertatum rationibus, Commisarij Deputati caute agendo, ne Turca de faedere offensivo vel defensivo cum Moscho ineundo, habito indicio, totam belli molem contra Remp. inermem convertat; pro speculatoribus potius quam amicis reputandos censuerunt. Obiectionibus factis, personas maioris conditionis et praeeminentiae ad tantum negotium pertractandum requiri itaque in elusionem praesentes missos. Replicatum non sine indignatione: Neminem in aula Magni Ducis tanta polere autoritate et ita acceptum esse sicut modernus primarius Legatus, qui consortem M. Ducis flagrante contra Poloniam bello Moschovitico, Nobilem Polonam Virginem in teneri aetate constitutam in filiam sibi adoptavit: quam ob speciosam formam et virtutibus decoram Magnus Dux (uti in Moschovia mos est) pro socia Throni et thori suscipiendam censuit. Nutritium Virginis et educatorem a Magno Duce pro patre susceptum. Et licet publicis Senatoriae dignitatis non fungatur officijs, illi maiori a Magno Duce data auctoritate, hanc prae alijs Ministris coniunctionis armorum concludendi concessam potestatem. Fidem itaque sine scrupulo declarationi faciendae dandam. Nimirum a Magno Moschoviae Duce exercitui Polono 20 millia militum selectorum, alia 10 millia Lithvanis cum omni apparatu bellico et nervo belli, additis 60 tormentis bellicis unienda et directioni absolutae Supremorum Ducum utriusque gentis exercitus danda. Reciproce a Polonis exercitui Moschovitico ad coercendas Tartarorum incursiones quinque millia equitum Polonorum levis armaturae iungenda. Totum militiae Moschoviticae corpus prope Kio-viam in promptu adfuturum.

Variae hac super relatione datae sententiae. Pluralitas votorum ad unionem armorum acceptandam propensa: inductis periculis, a Porta Ottomanica imminetibus, coniunctionem benevole acceptan-

dam et ad defensivum, si non offensivum bellum, arma corripienda svasit. Sine secus acciderit; recusata coniunctione Moscho in furiam verso et desperabundo ansam ad iniqua cum Turcis pacis ineunda pacta dandam. Unde extremum Polonis et toti consequenter Christianitati inducendum exitium, everso nimirum funditus Christianitatis antemurale, totam Christianitatem periclitaturam, ijsdemque ruinis involvendam. De subsidijs Christianitatis non desperandum: illa in promptu ad futura requirente, status totius Christianitatis ratione. Reliqui quibus magis pax quam bellum placere videbatur: contrarias tulerunt sententias, pericula et multa subsecutura incommoda inferendo, probabilibusque non autem evidentibus comprobando argumentis, pacem conservandam svaserunt. Sed contrariantibus exceptae illationes votis, cum dispendio temporis. Ultimarie Nuncij humillime hac super difficultate a S. R. Mte declarationem clementer dandam petierunt. Ad consilia Supremo Reip. Nauclero conformanda, cui salus Reip. curae est et qui a sublimi Throno pericula imminencia speculando et praevidendo, illa avertere et Remp. salvare poterit. Eundem etiam Reip. periclitanti salutarem et paternam porrecturum dexteram. Declaratio hac super humillima petitione Regiae deliberationi subiecta, quae denuo inito cum Senatoribus consilio Reip. patefacienda. Et sic soluta Sessio.

Die 20 Martij.

Ante sessionem omnium Ordinum, privatim, solis praesentibus Senatoribus consilium bellicum institutum: De autione militiae et armorum conjunctione. Si non offensivis, saltem defensivis armis deliberandum. Plurimorum vota Senatorum inductis rationibus ad autionem militiae et arma defensiva induenda erant inclinata. Interea nihil certi conclusum. Sed ulteriori omnium Ordinum deliberationi subiecta decisio.

Sessio demum ab Ordinibus, modo procedendi hactenus constituto, ne hosti Reip. consilia pateant inchoata. Solis Senatoribus et Nuncijs terrestribus praesentibus de securitate publica consultatio facta. Auctio militiae et coniunctio armorum, inductis pro et contra rationibus diu cum iactura diei ventilata. Nuncij ex majori Polonia contrariantibus sententijs, nullis validis sententias comprobantibus

rationibus bellum offensivum aut defensivum improbarunt. Pacem genti Polonae indecoram praeferendo: Suspicione laborantes et Electori Brandenburgico faventes, arma non contra Turcam, sed Electorem convertenda. Aliorum et quidem plurimorum mens erat coniunctionem cum Moschis faciendam auctionemque militiae statuendam, in promptu ad Reip. conservandam securitatem et hostilia devertenda arma. Moschos nullatenus infectis rebus dimittendos, ne in furiam versi iniquis etiam conditionibus cum Turca psee conclusa, Reip. et universae Christianitati interim accelerent. Controversia magno motu agitata, ita ut Notarius Castrensis generalis Regni cum protestatione ex Senatu abire nisus, protestando contra Nuncios Majoris Poloniae, qui bellum defensivum detrectant. Interea Directoris pervasione detentus, ea conditione, ut contradicentes Nuncios a sententijs recedendo aliorum accedant; sin secus nec prolongationem amplius expirante termino concedendam. Si quidem inaniter absumpto tempore nulla salvandae Reip. data consilia aut quidquam certi conclusum.

Praealentibus itaque plurimorum suffragijs ad arma defensiva corripienda Resp. propensa videtur. Publicum omni interveniente improvise casu totius Ordinis Equestris absque trina commonitione, sed una solummodo publicata per Palatinatus indicendum motum, ut sub paenis in Lege descriptis totius Regni Nobilitas viritim ad Castra confluat. Novas contributiones auctioni militiae impendendas privatis in Sessionibus determinandas, et auctoritate Ordinum interveniente sancientas, consulta tam diu protracta festinanter exequenda. Ne dum Varsaviae consulitur, Regno insperate hostilia inferantur arma. Interea nonnullis contradicentibus nulla subsequuta conclusio. Et sic sine fructu soluta Sessio.

Die 21 Martij.

Eadem status materia inducta. Et throno Regio prolatum: Infelicem censendam Remp., ubi tot capita diversis opinionibus passionatis distracta, distrahunt consilia. Feliciora alia Regna, ubi in paucitate consultantium saluberrima data consilia promptissime executioni mandantur. Certum esse capita a sublimi mente demissa diverso tendere semper tramite. Et Vistulam indistinctos defluentem

rivos debiliorem fieri, qui si in unum confluant maiorem Reip. daturum fructum. Remp. Venetam et alias considerandas, ubi exiguo consultationi concessio tempore consilia coalescant. Perpendenda pericula Reip. imminetia, quae nisi mature avertantur, interitum Reip. datura. Tempus consultationibus concessum in declivio existens, salutis publicae impendendum et feliciter Comitia concludenda.

Nuncij anterioribus tamen insistendo sententijs diversi diversa sentiebant, et non sine animorum fervore vota ferebantur. Magis cum pertinacia quam rationibus diu decertatum. Lithvani ad arma contra Turcam defensiva corripienda propensi. Unionem animorum et armorum cum Moscho ineundam et auctionem militiae faciendam toties inductis rationibus svaserunt. Quorum sententijs plurimi e Regno Nuncij accedendo securitatis publicae consulendo arma arripienda comprobantur. Sed alij renitentibus cum dispendio diei et animorum fervore, toties inductis rationibus a varijs edita suffragia. Nec quidquam certi conclusum. Qui pacem nunc tantisper tolerandam et bello defensivo praeferebant censuerunt: extraordinaria Comitia, uti hactenus memoratum, circa autumnum indicenda: ut commodiori tempore publicae securitati consulatur et errores Reip. pridem inducti corrigantur. Persvasio ad facilius praememorato tempore Reip. consultum iri post longas controversias cum iactura temporis sine fructu soluta Sessio.

Die 22 Martij.

Difficultas coniunctionis armorum et securitatis publicae nondum decisa Ordinibus decidenda proposita.

Variae denuo datae sententiae exorta inter status diffidentia. Qui bellum promovere conati contradicentes censurarunt: suboriente suspicione non proprio, sed alieno indito Spiritu, sententias contrariantes datas. In contrarium prolatum vigore instructionis sibi injunctae securitatem procurandam, non autem hostilia induenda arma. Nec sub praetextu defensionis contra Electorem Brandeburgicum convertenda, qui decem millia selectorum militum, ad ferendas Reip. contra Turcam suppetias per suum promittit Legatum. Eius auxilia acceptanda et vicini Principis amicitiam colendam. Replicatum: promissis Electoris non fidendum illius, ratione status exigente, proprium

non Reip. versanti animo commodum, ut eo facilius bona Radziviliana praetensa occupare possit. Considerandum: Subsidia semper Reip. onerosa fuisse. Nec ea abijcienda, dummodo non sint suspecta. Et miles in subsidium datus gravior hoste sit, ut saepe accidit, aliorum Principum Reip. addictorum, et quorum salus Reip. salute dependet acceptanda. Primarie in Summi Pontificis auxilijs confidentiam ponendam, qui paternam gerendo curam, non tantum ex sacro aerario sumptus dare promittit, sed et Christianitatis Principes ad faedus contra Barbarum ineundum stymulat.

Plurimi erant huius sententiae: omnino coniunctionem armorum cum Moscho concludendam auctionemque faciendam. Et Senatoribus certas legiones proprio aere conscribendas et sustentandas declarantibus, Lithvania accessit et pars contradicentium. Renitentibus alijs quorum studia distracta videbantur, nihil certi conclusum. Sole demum in occasum inclinante et termino prolongationis expirante, de prolongatione disquisitio facta. Alij denegantibus, alijs ad paucos dies secedentibus, controversia inter Nuncios exorta, tandem interveniente Regiae Mtis auctoritate sedata. Ea tamen conditione prolongatio a diversis diverse concessa, ut sola auctio militiae et coniunctio armorum decidatur, alias status materias ad futura commodiori tempore indicenda Comitia rejiciendas. Sine secus contrariantibus nonnullis nuncijs tempus inutiliter absumendum foret, et Resp. defensionis armis destituta, praedae derelinquenda, sutuis rumpenda in promptu Comitia. Ne ut umbra offensae Turcis data magis crescat, et totum Polonum obumbrare studeant orbem. Et sic nulla alia inducta materia, soluta Sessio.

Die 23 Martij. Nulla fuit Sessio.

Die 24 Martij.

Crescente maiori indies confidentia, cum Moschoviticis Legatis habita. Propositum synceram inter Nationes firmandam amicitiam et unionem animorum et armorum hosti formidandam, acceptandam Magni Moschoviae ducis unicum studium esse: ut salvando Remp. Polonam, Moschoviamque consequenter totam Christianitatem salvam reddere possit. Difficultatibus exortis pro et contra rationes datae: quae tandem pacificis medijs compositae. Nimirum viginti millia militum Moschoviticorum bene armatorum et tormentis bellicis additis

a Rep. acceptanda. Decem millia Polonorum equitum aere Moschovico comparanda et exercitui Moschovico unienda: ad Tartarorum incursiones frenandas et diversionem armorum faciendam.

Conclusum itaque Magno Moschoviae Duci hoc super negotio indicium dandum. Proinde Cursor pernici equo in Moschoviam missus de coniunctione armorum et de pactis conventis portaturus notitiam: qui intra sex septimanarum decursum cum Magni Ducis confirmatione rediturus. Interea Legati Moschovitici Varsaviae permansuri. In privato Regiae Mtis consilio diversis ambientibus decem millia Polonorum equitum Moscho suppeditanda illorum directioni concedenda declaratum. Sieniavium, Curiae Regni Mareschalcum, huic muneri praeficiendum, illumque cum praememorato milite ad Castra Moschovitica mittendum.

In Senatu plurimi ad arma corripienda et coniunctionem armorum prospectis bene imminentibus periculis propensi. A paucis variae speciosis rationibus inductae difficultates: egestatem publicam multaque privata incommoda subsecutura proponendo. Validis rationibus bellum sub alijs promotum. Spem primariam in Summi Pontifis auxilijs ponendam; nec Christianitatis Principes Reip. in suppetsijs ferendis defuturos. Cum universae Christianitatis salus a Polonia dependeat salute. De modo, tempore et quantitate auctionis militiae, uti etiam de contributionibus novis sanciendis et quam primum extradendis, disquisitio cum iactura temporis facta, nec quidquam certi conclusum. Tandem dinfferentijs exortis praedictae quaestiones maiores causaturae motus; privatae deliberationi subiectae; ut eo facilius in Senatu demum determinari possint. Inducta quoque privatorum desideria a quibusdam Nuncijs, eadem ad mentem confratrum definienda Replicantibus alijs ea conditione prolongationem concessam, ut securitati publicae solummodo provideatur, aliae status materiae cum privatorum desiderijs ad indicenda denuo rejiciatur comitia. Inutiles itaque quaestiones securitatem nullatenus concernentes ad feliciora tempora rejiciendas censuerunt, Hac difficultate terminata alia suborta. Nuncij ex Prussia praeteritum Ensiferum Regni, nunc Palatinum Marienburgensem nullatenus pro eodem agnoscendum declararunt, pacta Incorporationis allegando et iisdem impugnando Palatinum argumentis, quibus Episcopum Posnaniensem Nominatum Culmensensem prosecuti. Non sine fervore haec Prutenorum illatio exce-

pta ab alijs censentibus hanc quoque illationem, non ad publicam spectantem Reip. defensionem rejiciendam. Sufficenter hactenus deductum in conventu Ordinis Equestris, Polonos pro indigenis in Prussia censendos. In contrarium prolatum Episcopos et alios Ecclesiasticos per conniventiam et incuriam quidem olim acceptatos. Quoad Ecclesiasticos tandem indigenatum, qui Ecclesijs praesunt et salutem populi curant concessibilem videri. Saecularium non indigenis et terrigenis nullatenus subsellia Senatoria solis Pruthenis competentia concedenda. Contra quos si in Prussia exorbitaverint, nulla executio in bonis haereditarijs extra Prussiam possessis fieri poterit. Multum temporis hac super difficultate, cum rupturae Comitiorum periculo absumptum. Nec differentia inter Nuncios bene composita, soluta Sessio.

Praeteritis diebus festivis ad mentem Regiae Maiestatis sessiones per Provincias diversis in monasterijs, solis Provinciarum Senatoribus et Nuncijs praesentibus, institutae. De bello offensivo aut defensivo et securitate interna, aut pace conservanda, inductio facta in omnibus privatis sessionibus. Dabantur pro et contra sententiae ad pacem magis quam ad bellum proniores. Licet in Senatu, Senatorum vota ad arma summenda inclinata fuerant, Ordo quoque tertius classicum canere videbatur. Paucis bellum suadentibus; sententiae plurimorum et fere omnium de conservanda pace in primo fuerunt praedicamento. Multa a Nuncijs subsecutura inducta incommoda. Rempubl. contributionibus exhaustam novis amplius non aggravandam. Nec ulterius tanto oneri ferendo parem esse. Eamque in tanta egestate existentem, nunc novo onere contributionum eliberandum. Pacem minus decoram eousque conservandam et manu tenendam, donec sidus serenum Polono affulserit Orbi et Ganges aut Tyberis aureos et argenteos exoneraverit rivos. A Sta Sede Apostolica certas sperandas suppetias, in Sanctis^{mi} equidem omnem spem suppetijs ferendis ponendam. Aliorum vero Principum subsidijs incertis et fuco delinitis, coniunctionique Moschoviticae nullatenus credendum. Vicinorumque Principum fidei, qui Poloniae ruinam accelerare videntur minus fidendum. Rationem status externorum Principum penitus penetrandam, quorum studia in proprium, non alienum inclinant commodum. Praecavendum itaque ne ex oriente a Polonis excitata flamma, a meridie, septemtrione, fortassis et occidente furiali-

bus subministratis facibus incendium universae exoriatur Reipub. et per incautum procedendi modum proprijs involvantur ruinas et cineribus.

In secreto Consilio conclusum: Exercitum Lithvanicum exauctorandum armaque e manibus Supremi Ducis Lith. excutienda, ne Electori Brandenburgico (suspensione probabiliter invalescente) favens, maiora praesumat.

In eodem consilio conclusum: minoris Cancellariae Regni nominato Marienburgensi Palatino, Spirituali induto toga sigillum his diebus conferendum.

Haec contradictio non gratantur a Nuncijs excepta, tandem pacificis moderata suffragijs. Consensus ab Ordinibus datus, ut per Constitutionem novam Decretum Tribunalitium in contumaciam olim Directoris latum auctoritate praesentis conventus per Constitutionem totaliter tollatur. Ea tamen conditione, ut Constitutio de fidelitatis Sacramento a Directore et Deputatis praestando, in perpetuum maneat. Perlecta itaque Constitutio cassatoria Decreti Tribunalitij contumacialis. Cui assentientibus saecularibus, Episcopi remoram indiderunt. Urgendo prius Tribunalitiam auctoritatem et potestatem ex Spirituali et Saeculari olim compositam restituendam, irrumpentibus erroribus in absentia Spiritualium, decretis a Saecularibus contra Spirituales latis, multa minus convenientia accidisse in praeiudicium status Spiritualis. Itaque renitentibus Episcopis haec Constitutio omnium non sortita assensum.

Ultimariae ad connotandas et in ordinem redigendas Constitutiones ex Senatorio Ordine a Regia Mte sunt deputati: Episcopus Varmiensis, Palatinus Bradstaviensis Zamoiski, ex Lithuania Palatinus Witepscensis. Ex Ordine Equestri videlicet ex minori Polonia Capitaneus Stenziensis, Pocilator Sanocensis Kuropatnicki. Ex majori Polonia Capitaneus Visogrodiensis Lasocki, Dapifer Kalissiensis Sokolnicki. Ex Lithuania Dapifer Vilnen. Dabrowski, et collega eius.

Et sic vesperascente die Sessiones e Throno Regio per Provincias instituendae, ratione securitatis publicae declaratae. Soluta Sessio.

ad relationem d. d. 14 Octobr. 1726

Compendium Diarij Comitiorum Ordinariorum

Anno Domini 1726 die 28 Septembris

Grodnae ex limitatione celebrandorum

Sessio 1^a

Ante inchoationem comitiorum rex serenissimus priusquam inchoata fuerunt comitia, hac septimana prius dedit audientiam nuntiis Districtus Grodnensis; Die autem hesternam dedit aliam audientiam Rrdo Lisievski episcopo smolenscensi qui praestitit juramentum supra episcopatum suum.

Die vero hodierna antequam incepta sessio fuit in stuba nuntiorum juxta extradita universalia S^a R^a M^{tas} prius e Palatio suo in comitatu hic praesentium Illustrissimorum senatorum ministrorumque status publici, tum et Nuntiorum ad Comitata destinatorum pedester per forum Civitatis ibat ad ecclesiam parochialem ad divina; quibus peractis in eadem assistentia redibat ad Palatium suum. Et tandem omnes Illustrissimi nuntij e cubiculis regii moverunt gressus suos ad stubam nuntialem, ubi inchoando sessionem Mareschalcus comitiorum, Imprimis gratias egi Serenis^{mo} regi pro illius solita circa bonum publicum cura et iterum congratulando felicem adventum et visionem omnium nuntiorum invitabat ad salutationem S^{ae} R^{ae} M^{tis} cui debentur omnes grates; Conclusa autem voce sua dedit vocem Magf^{cus} Wielopolski et collega illius nuntii ex districtu Oświęcimensi palatinatus Cracoviensis, tum et alij nuntij ex palatinatibus majoris Polonice ad secunda post limitata comitia destinati; qui in hac sessione nullas materias adhuc inferebant praeter solutionem stubae nuntialis exposcentes simul visionem Sern^{mi} regis. Cum autem assumpserit vocem suam Mfcus Malachowski starosta Opoczynensis conquerebatur super limitationem comitiorum, quod hoc extra proximum simul etiam et novellae legis tractatus Varsaviensis solet esse, deinde continuans, vocem suam intulit:

Hodie diem esse decretoriam comitorum, quae debebantur incipi ante sex septimanas; cum autem hodie dies decretoria petiit valedicere Ser^{um} regem, et non continuare ultro comitia ex limitatione, dummodo comitia ordinaria die Lunae ineant.

Ad quod Mfcus Karwowski nuntius Branscensis reposuit, nulum esse praejudicium iuribus et novellae legi, qua propter absque scrupulo tenentur continuari comitia, solummodo circumscribere tempus, quamdiu subsistere debeant; Et si in quantum aliquid esset derogatum iuribus, tunc antequam rex Serenissimus salutabitur, prius formare projectum suasit non invanum Dominum perturbare: qui magis sibi pro importuno quam pro grato iudicare posset: et ibidem statim determinationem consuetandi, non ultra quam ad Sex septimanas exposcere per quod tempus omnia negotia Reipub^{cae} ac praecipue legatorum extraneorum expediri possint, quod esset procul dubio cum majori nostrae Poloniae eventu.

Non minus enim suasit ut Redivivus supremus regni Thesaurarius, a viginti annjs non facient calculum, hic ante omnia faciat, an ipsa Respublica? deinde iterato postulabat adire Ser^{imum} regem, ad quod sollicitabat Ill^lmus regens regni contrarius collegae suo starostae Opoczynensi exaggerando, quod ille vanam infert illationem et quasi esse aliquam derogationem legum, quae et si esset, facillime possit meliorari, solummodo ad ulteriora Comitiorum consultanda judicavit.

Post haec Mfcus Wijzicki nuntius Braclaviensis, condolendo super limitationem Comitiorum ex Rationibus quod Nobilitas inde palatinatum non contenta dicit: quandoque veniunt nuntij ex Comitiiis, quis vos perpetuos fecit Dictatores ne autem imposterum istae limitationes sint, priusquam adibunt Ser^{um} regem, certo projecto circumscribere suasit.

Ad quam assensit Mfcus Peplowski nuntius Podoliae, post illos autem assumpta voce Mfcus Scipion starosta Lidensis eundo in assensum illorum remonstrabat vicinorum Dominorum pericula, prout classes in mare Baltico, Daniae. Angliae aliisque apparatus belli aliorum vicinorum praecipue regis Borussiae in abducendis hominibus hucusque continuata gravamina, quae remonstrando animabat accelerare ad alteriores comitorum Progressus attamen ut has limitationes.

Comitorum progressus simul ad alternatam legibus circumscriberent ne imposterum fiant.

Mfcus Ozarowski iudicavit magnum praejudicium legi novellae esse, quod non in tempore comitia sint constituta et juxta novellam legem omnia in toto teneantur esse; Sed cum autem saepissime novitates intercedunt, prout negotium Curlandiae novum emergens, optabat, ut obviens adveniendis quibusvis bonis mediis, ne inde aliqua majora pericula oriantur formare stabilem constitutionem commendavit.

Mfcus Grabski, nuntius Lanciencis hoc solum intulit, non esse necessarium ante salutationem Ser^{mi} regis aliquod projectum scribere sed solum adire Sermum regem et habere cointelligentiam cum senatu.

Sed cum acceperit vocem Mfcus Eperias nuntius Samogitiae multo contradicebat interiori progressui comitorum, inferendo, quod jam tempus elapsum sit, jam hodie dies decretoria ex limitatione, nam Comitia Ordinaria die Lunae subsequuntur, et cum autem summum praejudicium legibus sit, e loco suo valedictionem Ser-mo regi postulabat ad extremum, ut comitia in equis statuenda sit, et inferbat, sed nonnulli interlocutorie dixerunt multos illum equos ad vendendum habere et nunc faenum et avenam caro pretio venduntur.

Mfcus Carzewsky impugnando vocem illius, tum et Mfici Malachowski inferendo, quod in vanum illi bonum opus volunt destruere suasit ante omnia non tantum in negotio limitationis et alternata projecta formare.

Illmus Succamerarius regni Lubomirski, cui omnes pro executione Thorunensi obligationem habebant vocem assumpsit, et post gratiarum actionem suadebat ne stuba nuntialis frustraneis occupetur discursibus et discordiis, sed ut quantotius auclerent ad bona media consiliorum, dum et rex Sermus in omnibus paratum se offert, dummodo ut ipsi bene agant, et ad constitutionem projectum scribant, postea Sermum regem adeant propter cointelligentiam cum senatu.

Ad quod assentiendo, vexilifer cracoviensis nuntius iudicavit, nil laudabilius esse, quam honorem Dno praebere, cui debetur, et si aliquid derogatum juribus, tunc in hac officina, ubi cuduntur leges, meliorare et ad confirmandum Dno proponere, ne importuna aliqua nova impedimenta aliquid inferant, prout negotium Curlandiae.

Ad ultimum representabat Palatinatus sui injurias in tributionibus variis. Post haec interlocutorie Mfcus Eperias alloquebatur, dicens, quod nullum Jus observant, nam omnia violarunt praecipue novellae legis tractatus Varsaviensis, et Pacta conventa tregerunt, si autem volunt scribere projectum de alternatione et limitatione, circumscribant. Si aliquis nuntiorum inferet, imposterum talem, de hac re pro nullitate habere ac infami. Deinde Illmus mareschalcus et nonnulli nuntii adibant illum, ut cedat a sua pertinacia quod cum fecerit.

Illmus Dapifer regni allocutus stubam nuntiorum, dixit, ni est facilius in nostra Polonia quam leges condere, sed observare easdem nescimus interim tamen suasit scribere in praefata materia.

Projectum addendo etiam auctionis punctum, et militiae solutionem, restaurationem armentariorum Curlandiam bona Oshoviensia, calculum cum supremo Thesaurario constitutionibus circumscribere.

Post hoc Mfcus Wolotkiewicz nil aliud intulit, praeter quod postulabat. ut alternata circumscribatur legibus suasit, et tandem se pio soluta ad diem Luna.

Die 30 Septembris Sessio 2da

Illmus Mareschalcus comitorum inchoando sessionem imprimis gratias egit contradicentibus, quod unanimiter suprascriptum projectum concesserunt, et deinceps ad audiendum istud projectum vigore limitationis et alternate conscriptum alliciebat stubam nuntialem, sed statim Mfcus Karwowski nuntius Branscensis absque determinatione temporis Comitiorum, quam diu durare queant super lectionem istius projecti non permisit explicando binam naturam Comitiorum ordinariorum, quae durant per sex septimanas, ex limitatione autem nescitur, dummodo ante sex annos ex limitatione Grodnensj sperabamus, quod tantum quatuor septimanas occupabunt et ad effectum pervenient sed nec intra duodecim septimanas substiterunt, licet cet si magno conatu laboravimus, tamen nihil effcimus, solumodo in vanum ingentes sumptus perdidimus.

Mfcus Gezsciowski starosta Radzieioviensis ad secunda universalialia ex Palatinatu Cuiaviensi post gratiarum actionem Sermo

regi pro paterna cura circa bonum publicum et venerationem stubae nuntiorum desiderabat, ne frustrando accelerent ad lectionem proiecti, et ex post salvo regressu adeant Serenissimam R^{am} M^{tem} et ibidem impetrare determinationem temporis consiliorum, alias si non esset declaratio ad nullas se accedere declarare.

Illmus Osoliński Thesaurarius curiae regni comptissimo ac dissertissimo sermone alloquendo stubam nuntiorum animabat ut, omissis omnibus scrupulis eant ad Dnum cum actione gratiarum, et ibi penes benedictionem illius, assumant ulteriora consultanda dumodo rex Serenissimus uti Pater patriae, et tutor legum ad omnia desideria totius Reip^{cae} facillime cor animumque inclinabit prout Dnus clementissimus.

Tandem assumebat vocem princeps Radzivilus Ensifer M. D. Lith^{ae} nuntius Volopiniensis, ad secunda universalialia destinatus, quem impugnabat condemnatione G. Wolokowicz pro excessu, quod illum tempore tribunalis Vilnensis gladio convulneraverit, quod volentes omnes nuntij facilitare, moti sunt e locis suis, sed nihil poterunt efficere, licet si plusquam per dimidiam horam penes hoc desudabant.

Mfcus Rusiecki obstando penes nuperrimam praecustoditionem in negotio alternate et limitationis de quo si quidem jam scriptum est, projectum sollicitabat illud legere, et ad alia negotia accedere, prout negotium Curlandiae, electionis novae in audito exemplo peractae, suasit status curlandicos, qua convulsos legum et perduelles; judicare et eviterne constitutionibus circumscribere.

Post hoc interlocutorie Mgfcus Gorszeński nuntius majoris Poloniae urgebat lectionem proiecti, et ad negotium Curlandiae postea si quod tempus reservavit sibi vocem.

Mgfcus Wielopolski starosta Cracoviensis eundo in assensum Magnifici Rusiecki rigorosissime suasit judicare Curlandicos status qui per modernam electionem nullo jure hautum multa Pericula Reipbl^{cae} inferunt, hoc idem comprobavit interlocutorie M: Czarowski.

Magnificus Wolowicz nuntius Staroduboviensis suasit, ne inaniter perdant tempus sed potius a praeliminaribus incipiant, regem adeant S^{mum} et omnia quae attingunt Rempublicam revelent Domino. Ad ultimum tamen alternata et limitatione sint. (s.) postulavit in Negotio autem Curlandiae sibi vocem reservavit.

Magnificus Hominskij nuntius Osmianensis suasit inferendo ut scribant propositiones comitiorum non tantum ratione alternatae et limitationis, sed etiam alia negotia cum exteris provinciis vacantia praecipueque prout belli Ducatus magnus in Polonia et minor per thurnum promoveatur, ad quod consensit Magnificus Suski nuntius Łomżensis et nonnulli alij, solummodo praecavendo, ut ante omnia cras habeant determinationem temporis Comitiorum, in quam spem soluta sessio ad Crastinum, id est ad 1um octobris.

Sessio 3^{ia}

Sessio hodierna quasi in omnibus assimilatur haesterne, nam quam primum inchoando sessionem Illustrissimus Mareschalcus Comitiorum recommendavit audire lectionem projecti in negotio alternatae et limitationis Comitiorum conscripti, et deinde auclere ad serenissimum regem, dum est declaratio limitationis, quae in perpetuum abrogatur, alternata vero comitiorum suo ordine disposita, quod iterum comitia Grodnae post biennium agitabantur, determinatis temporis comitiorum, quae juxta Constitutiones non diutius durare debent, quam per sex septimanas et statim nonnulli postulabant determinationem temporis comitiorum, quam diu durare debeant, qui discursus per voces et interlocutorie occuparunt plusquam dimidiam horam, et ex post cum acceperit vocem Sokolnickij subjunxit ferre iudicium super Illustrissimum Poccay Supremum belli ducem Lithuaniae, quod ille ausus fuerit dare assistentiam pro electione in Curlandiam Illustrissimo comiti de Moritz, qua propter praefatus Illustrissimus sententietur pro hoste Patrie ac Perduelli.

Quod cum audiverint Magnifici Savicki et Wolowicz nuntij Starodubovienses ex Mag: Duc: Lith^{ae} vel maxime obstando excusabant Illustrissimum Poccay, quod ille se ad nullas intermiscuit, nec occasionem dedit; Solummodo Magnificus Karpp. commissarius bellicus quod Incola in Curlandia proprio arbitrio et inscio belliduce acceperit non nullos officiales et nobiles tam huc ex Lithuania, quam ex Polonia ob assistentiam comiti de Moriz qua propter manifestatus est Illustrissimus a Vilna.

Ad quod Magnifici DD. Laski succamerarius et nuntios Varsaviensis, Miastkowski majoris Poloniae nuntios nec non Wyzycki

dixerunt quo motios et stadio tot Nobiles et officiales exercituum nostri vicini bene se habentes unquam scientes nec audientes de negotio electionis Domini Moriz sese in assistentiam praefati comitis dederunt: certo certius si non habuissent aliquem penes magnum Authorem et Profectorem nec ausi fuissent discedere in Curlandiam, et ibidem ad hocce tempus commorari.

Est iterum cum summo dolore conquerens super illationem Dni Sokolnicki Magnificus Wolowicz, quod in vanum praefatus ea inferat super nomen tam magni viri, qui non tam in malum, quam in bonum a longo tempore tam Serenissimo regi quam reipublicae adfuit.

Deinde Magnificus Sokolnicki dixit, in nullo offendisse D^{um} Poccay, attamen non praeter mittendo negotium Curlandiae dixit, socius quid culpet si nocentem sublevat; Et tandem Illustrissimus Mareschalcus solvit sessionem ad Crastinum horam nonam matutinam.

Die 2 Octobr: Sessio 4ta

Ob spem meliorem Illustrissimus Mareshalcus consultandi circa horam undecimam inchoando sessionem, alliciebat omnes nuntios (cum jam satis habent ad desideria sua:) in negotiis limitationis et alternatae suavitatis praetermissis omnibus negotiis accedere Ser^{am} R^{am} Mtm

Ad quod animosissime suadebat Illustrissimus Thesaurarius curiae regni Dominus Ossoleński cujus persuasionis potior pars intercessit; sed cum Magnificus Sokolnicki non cessando a negotio Curlandiae iteratis vicibus allegabat, quatenus Illustrissimus Poccay qua Convulsor legum judicetur aut se excuset, si non est in culpa electionis novi principis Curlandiae.

Quod nolens pati Magnificus Wolokowicz tenendo honorem Illustrissimi Poccay, quod ille semper pro bono Serenissimi regio et Reipublicae interfuit, et vitam suam quandoque oferebat satis indiscretissima Voce Scomatizande Magnificum Sokolnicki itaque dixit haec verba: felix cui ex campo Bellonae dedit fuga salutem, quo vix non tota stuba nuntiorum offensa ultra tres horas in Confusione manserat, donec venerunt ad reconciliationem, sed nondum perfectam attamen Illustrissimus Mareschallus solvit sessionem ad crastinum.

N. B. Notandum quod is Sokolniciski cum Gniazdowski tempore Confederationis pugnam ad Kowalew perfectiones perdiderit, non volens certare pro tunc cum hoste Saxonico nam fuisse corruptus pecuniis: in fuga se dedit.

Die 3ta Octobris

Sessio 5ta

Circa inchoationem sessionis Illustrissimus Mareschalcus comitiorum praeibendo gratias summo numini, quod praevidentia ejus die hesternae innovata litigia in stuba nuntiorum scripta sunt.

Quapropter optabat ad ulteriora progredi, praecipue in negotio Curlandiae, et in eam spem dedit vocem Illustrissimo Lubomirski succamerario regni, qui priusquam accessit ad negotium Curlandiae, proposuit contraventionem decreti Thorunensis commissarialis, quo juxta privilegia Sigismundi 1^{mi} adjudicarunt ex certo praedio spectante ad ecclesiam Beatissimae Virginis Mariae, P. P. Bernardinis, quod cives Thorunenses teneantur certum quantum de alimentis et pannis pro vestitu quot annis dare; sed non tantum volunt hoc praestare, imo inobedientes decreto catholicorum medietatem, prout extat in decreto, nolunt admittere ad magistratum, qua propter petiit extendere rigorem; ad quod omnium fuit assensus.

Post hoc negotium Curlandiae judicando non postremae reflexionis suasit, non in eundo ultiores disceptationes vocum consulto senatu et ministris status conscribere projectum.

Magnificus Wilkowski nuntius Sochaczewiensis praestita submissione regi Serenissimo pro paterna cura nec non veneratione stubae nuntialis exprimendo voce sua, quod jam alternata a tot annis constitutionibus praecipue anno 1650 circumscripta, et aliis suo ordine curret.

Limitatio autem comitiorum perpetuo juxta projectum obrogatorum et commendatorum, determinationem vero comitiorum satis explicavit Illustrissimus Mareschalcus. Deinde promovendo Curlandiam pretio sanguinis ab antenatis nostris acquisitam, ne illi status per nova emergentia novum aliquod periculum Reipublic^{ae} inferant tempestive obviare suasit, hic ante omnia super illos sententiam fer-

re, illosque omni meliori modo ad obedientiam inclinare.

Quod etiam hoc negotium, uti spectans ad omnes tres ordines, non citius incipi debeant, nisi prius adire Serenissimum regem, et ibidem habere cointelligentiam cum senatu sensit.

Illustrissimus regens regni Dunin conformando vocem suam nuper nae voci emissis omnibus animabat progredi ad praeliminaria et adire Serenissimum regem, ibique exponere negotium Curlandiae, quod non moderno anno ortum, sed adhuc in anno 1719 inceptum fuerit, quo in negotio tempore legationis suae magnae in Moscoviam Illustrissimus modernus curiae regni mareschalcus sufficientem habens instructionem, et non absque spe et emolumento redux in Poloniam, dum defunctus Czaarus omnem militiam suam subsistentem ex Curlandia eduxit in Moscoviam.

Nunc autem, cum noviter perpetrarunt inauditum scelus status Curlandici, peractis inquisitionibus merentur sententari et paena talionis circumscribi, in cujus assensum eundo Magnifici Poniatowski, nuntius Kuiaviensis, Rostworowski, nuntius Podlachiae, Boniński, Radajewski et alij nuntij Palatinatum Cracoviensis, et Sandomiriensis nec non Russiae similibus vicibus postularunt statuere sententiam, ne unquam status Curlandici audent et praesumant aliquid attentare contra regem Serenissimum et Rempublicam. Ratione vero Illustrissimi Comititis de Moritz postulabant per Illustrissimum D. Mareschalcum ut rex Serenissimus qua Vassallum suum ex Curlandia revocet.

Postea Magnus Wyżycki assumpta voce, continuando discursum suum inferebat non esse necessarium accedere Serenissimum regem cum jam omnia praeliminaria Varsaviae expedita, hic autem, ut in Comitibus ex limitatione scribere projecta et statuere leges; quo ad Illustrissimum Poccay, si ille non est auctor electionis Curlandiae nec dedit assistentiam ad eam, qualiter se possit excusare, cum homines ibidem hucusque commorantur in Curlandia, quod vetitum est, per non nullas constitutiones tam antiquas quam novellae legis, quarum contenta legit; Belliduces ne illi audeant et praesumant milites sub sua Potestate a Republica concessos, ad quasvis occasiones aut assistentias alicujus sui amici delegare, tantummodo pro usu Reipublicae conservare, limites attendere invasores impedire; aliaque caetera pro bono Reipublicae attentare; Illustrissimus autem

Pocay quo ausu non propriam militiam sed Reipublicae dedit in assistentiam Illusstrissimus Moriz, unde suppositur judicari.

Ad quod Magnifici Sakowicz nuntius Samogitiae, Wolowicz et caeteri alij excusando Illusstrissimum Pocay reposuerunt, non plures Illmum ad urgentissimam postulationem Illustrissimi Moriz, qui pro actu nuptiali desiderabat assistentiam dedisse milites quam viginti, ut tantum invigilent circa mobilia Illius, Vos iterum revocabit, et unde meretur subire paenam judicij, cum ipsemet non recedat a negotio Curlandiae, et omnem curam adhibebit cum nostris statibus Reipubl^{icae}.

Deinde Magnus Karkowski vociferando anteponebat stuba nuntiorum cum jam habent circumscriptionem alternatae et limitationis, praetermissis omnibus scribere projectum circa Curlandiam, dum non tantum hoc negotium ad moderna Comitata spectat, sed inveniuntur nonnulla alia, quae attingunt totam Rempublicam praecipue a partibus regis Borussiae, qui incessanter homines violenti modo per suos milites ex Polonia ab uxoribus et liberis abducit, aliaque gravamina perpetrat.

Magnificus Mokronowski nuntius Ravensis post salutationem stubae nuntiorum assentiendo alij recommendavit negotium Curlandiae, simul in considerationem regis Borussiae proposuit gravamina.

Post hos intulit gravamen Principum Jacobi et Constantini Sobieski, Palatini Kioviensis, nec non Sackrzewskij hucusque in detentione existentis; qua propter suasit rogare Augustissimum Imperatorem ut possint habere suam satisfactionem.

Ad ultimum superquestus fuit super-nuntium Apostolicum, quod ille nimium Consistoria aggravet, et indiscretissimas sententias super causas nobilium et aliorum hominum ferat, idcirco suasit supplicare summum Pontificem, quatenus revocetur nuntius apostolicus, et ut hanc functionem qua legatus natus administret celsissimus Primas, non praetermisit coaequationem monetae Ducatorum, ut isti certo quanto mutentur, cum respectu hujus magnae collisiones inter popularitatem sunt, et hesternae Luce in facto tumultu, unum hominem occiderunt, et quatuor trajecerunt. Hac finita voce Illustrissimus Mareschalcus comitiorum interrogabat binis vicibus, utrum sit unanimis assensus super formandum projectum in Negotio Curlandiae, cum reposuerint esse, solummodo defensores Dni Pocay

obstabant ne circumscribatur honor illius; quod cum declaratum, soluta sessio ad crastinum.

Die 4ta Octobris

Sessio 6ta

Illustrissimus Mareschalcus solvendo sessionem significavit, quod nec dum sit projectum cum omni paratum in negotio Curlandiae, tum ratione finientis Projecti, tum ratione Festi S. Francisci soluta sessio ad crastinum.

Die 5ta Octobris

Sessio 7^a

In inchoatione sessionis Illustrissimus Mareschalcus Comitiorum Significando, quod jam projectum paratum sit cum omnibus circumstantiis secundum desideria spectantibus ad illud, ad cujus lectionem postulabat Magnificos nuntios, ad quod vix non omnes consenserunt unanimi voce.

Sed Magnus Lubieniecki nuntius Czernichovlensis pertinaciter obstando aliquot vicibus negavit, illius lectionem, quousque non assecurabit nos rex Serenissimus in revocatione Illustrissimi Comitum Moriz, addendo, quomodo illum huc induxit, sic debet et educere post aliquot horas autem Magnus Karvowski inter locutorie inferendo, siquidem non est concordia Dominationum Vrarum in lectione projecti, determinationem temporis comitiorum petiit. Et tandem Illustrissimus Mareschalcus dicendo in eo sensu, sperabam hodierna die sicuti penes octavam S. Francisci meliorem comitiorum consultationem, sed dum video dissonum Magnificum Lubieniecki, propterea ob meliorem cum illo cointelligentiam solvo sessionem ad diem 7^m mensis Octobris ad diem lunae.

Die 7^a mensis Octobris A^o 1726.

Sessio 8va

Circa inchoationem sessionis Illustrissimus Mareschalcus postulabat M. nuntios, ut rejectis discussionibus unum bonum publicum

sentientes accipiant optima Consilia in quem finem dedit vocem M. Lubieniecki nuntio Czerniechoviensi, qui se excusans dixit: quod non propter defruendum bonum publicum negat legendum esse projectum in negotio Curlandiae, sed quod non bene informatus fuerit, nunc autem cum sufficienter fuit persuasus, concessit lectionem projecti sub № 1. hic annexi. *)

Tandem Illustrissimus princeps Ratzivilius Ensifer M. D. L. per aliquot interstitium temporis in controversia, quod illi ad contumaciam tribunalis M. D. Lit. activitas denegabatur, (qua Sopita) cum assumpserit vocem suam nil inferebat, praeter expedire praeliminaria Comitiorum suasit, postquam facilius Negotium Curlandiae promoveri possit, ad quod assenserunt nonnulli M. nuntij, prout Locki subcamerarius Varsaviensis, Trypolski subcamerarius Cujaviensis, tum et exteri multi ex diversis palatinatibus R. P. et M. D. L: laudentes quid possit hic nobis formare projecta, et cudere leges, via tribus Ordinibus non confirmetur praecipue non tantum in hoc negotio Curlandiae, sed sunt plurima, quae attingunt totum regnum Poloniae, et non possunt citius suum effectum habere nisi cum assensu trium ordinum, et hic nos Stuba nuntiorum solum unus Ordo sumus, qualiter ergo omnia perfecte ad finem perducere possumus. Deinde assumptis vocibus M: Czarowsky, Wyżycki, Malachowski, ex palatinatibus Cracoviensi, Posnaniensi et Sandomiriensi tum et aliis dabant discursorias rationes, fortiter se se opponendo circa negotium Curlandiae, et quasi pro nihilo conscriptum projectum habendo, et hoc in casu rupturam comitiorum exponebant, ad quid prodessent scripta projecta, si comitia non effectuabuntur, quo respectu non alium judicarunt modum, nisi per diplomata a Serenissimo rege Illustrissimum Comitem Mauritium cum assistentia miliis, quam dedisse arbitratur. Illustrissimus palatinus Vilmensis, evocare. (s). Post hoc Illustrissimus regens regni, suadebat non alio rigore obstare, sed potius hujus negotii medelam per Celsissimum Primatem, qua Patronum iurium, tumque alios Senatores quaerere apud Serenissimum regem suasit, qui Serenissimus nesciens diminuere solum rogare et dilatare limites ad instantiam et persuasionem eorundem inveniet contem-

plandi desideria nostra modum. Hoc quasi idem confirmans M. Eperiassz inferebat, cum rex Serenissimus scivit ab initio Domini sui qualiter tractare rebelles suos (dum expectus est et noster Palatinus Russiae) eo modo possit tractari et Illustrissimus Comes Mauritius, jam autem Illustrissimum palatinum Vlnensem, quod is ad nulla negotia electionis Curlandiae se immiscuit, nec assistentiam dederit, in quo nonnulli alij defensores memorati Illustrissimi fortiter obstando excusabant, cum autem ad conclusionem sessionis asumpsit vocem Illustrissimus Lubomirski metator Castrorum regni, negotium Curlandiae ad tres ordines disposuit, excusationem autem Illustrissimi palatini Vlnensis coram plenis tribus Ordinibus commendavit, communicationem scripti projecti cum caeteris nuntiis postulavit, et post hoc ad crastinam diem soluta sessio pro hora nona matudina.

Die 8va Octobris

Sessio 9na

Illustrissimus Mareschalcus post inchoatam sessionem inquirebat utrum scriptum projectum in Negotio Curlandiae sufficit desiderijs stubae nuntialis ad quod responsum Varium fuit, nam nonnulli nuntij postulabant aliquid addere ad projectum, quod etiam subsecutum, sed nec hoc contentabat, dum omnes in casu irriti eventus comitorum postulabant a Serenissimo rege per expressum manua scripta Diplomata revocationis ex Curlandia Illustrissimi Mauritiij, fuerunt et aliae variae reflexiones ex nonnullis historijs, praecipue, ex circumstantia moderni regis Borussiae cujus antecessores:

- 1° loco homagium corporale praestabant
- 2° loco per legatos suos
- 3° loco per Comissarios nostros mittebant,
- 4° autem loco omnia evacuerunt, ne etiam haec sint cum Curlandia tempestive obviando et providendo media per accipienda diplomata evocationis, cum ad hoc fuit assensus, soluta sessio ad crastinum pro hora nona matudina.

Die 9^a Octobris

Sessio 10na

In inchoatione sessionis Illustrissimus Mareschalcus tulit relationem, quod ad desideria Magnificorum Nuntiorum omnigenam faci-

litem et benignitatem regis Serenissimi in negotio Declarationis diplomatum ex Curlandia evocationis Illustrissimi Mauritij lucratus sit, quod cum audiverunt Nuntij, omnes gavisi sunt; et statim in accepta voce sua Magnificus Sokolnicki nuntius Majoris Poloniae summas gratias agendo M^{ti} Regiae, quod extra spem tota Respublica regio beneficio nunc utitur, igitur ut possit sub ejus regimine commodius inservire Dno, suum punctum ad inscribendum diplomatibus porrexit, cujus contenta haec sunt: quod Illustrissimus Comes Mauritius nec alter quisque praetendens sub quovis praetextu Ducatum Curlandiae usurpare debeat, et si in quantum aliqua acta post electionem nuperrima Neo-electi facta sunt, ut ea huc ad comitia appertentur, et annihilentur, Factores autem hujus negotii coram judicij comitorum pro Perduellibus sententur. Quo peracto Ill^{mus}, Mareschalcus optabat assumere voces per turnum ad determinationem temporis comitorum et in eam spem dedit Vocem Magnifico Czarsowski, nuntio palatinatus Cracoviensis qui ab inceptioe comitorum suadebat persistere comitia ad sex septimanas, cui nonnulli fuerunt contradicentes, quasi esset tempus longum, et moti sunt e locis suis ad medium stubae, ubi manebant ultra dimidiam horam post hoc Magnificus Garczyński injunxit, melius esset postulare Serenissimum regem circa projectum diplomatis, determinationem comitorum, et dispositionem Vacantiarum, in quem finem soluta sessio ad crastinum, scilicet ad diem decimam Octobris.

Die 10^a Octobris A^o 1726

Sessio 11^a

Post horam nonam matutinam Illustrissimus Mareschalcus nuntiorum attulit diploma evocationis a S^{mo} rege ratione Illustrissimi comitis Mauritij ex Curlandia (unde huc indies speratur). quo perlecto interrogabat nuntios utrum est assensus super voces summendas ad promovendas vacantias, ad quod cum assenserint, dedit vocem ex turno nuntiis Palatinatus Cracoviensis qui assumptis vocibus postulabant promotionem ad summum pontificem emeritissimi viri Celsissimi Primatis, ut condecoretur cardinalitia purpura, una cum Illustrissimo Episcopo Cracoviensi, deinde recommendabat alias bene meritas

familias uti Illustrissimorum Wisnieviecciorum, Potocciorum, Lubomirsciorum Vielopolsciorum et familiam Tarlosanam, Rzewusciorum, Denhoforum, caeterosque bene meritos; ex familia vero Visniovecciorum Illustrissimum principem palatinum Cracoviensem, ad castellanatum Cracoviensem et post assensum illius ad palatinum, Illustrissimum succamerarium regni, ad supremum belli ducatum Illustrissimum palatinum Podlachiae Rzewusky, et post ascensum illius ad campi Ducatum Illustrissimum palatinum Polocensem, et post illius ascensum ad campiducatum Lith^{ae} Illustrissimum principem Wiesniowiecki tumque Illustrissimos, Kijoviensem, Siradiensem, Lublinensem palatinos, Notarium Regni, et Referendarium regni, Chomentowski, Mareschalcum Curiae regni. Post finitas autem voces illorum, caeteri nuncij ex diversis Palatinatibus memoratos Illustrissimos assumendo voces per turnum recommendabant et promovebant praecipue ad campi Ducatum Regni, Illustrissimos Polocensem et Kioviensem palatinos; quae voces durabant ultra quatuor horas usque ad nuncios palatinatus Vitepscensis super quos soluta Sessio ad crastinum, scilicet ad diem 11^m Octobris.

Die 11 Octobris

Sessio 12^a

Nil aliud in stuba nuntiorum continuabatur praeterquam voces per turnum promovendo unanimi assensu praefatas familias ad dignitates et inter caetera subjunxerunt quaerimonia nonnulli Magnifici nuntij, praecipue Notarius regni super M. Dnm Finch, ablegatum Angliae, quod ille detractor et calumniator honoris totius regni Poloniae ausus est non tantum Varsaviae commorari, sed etiam huc Grodnam venire, qua propter postulabat per Illustrissimum Mareschalcum comitiorum Serenissimum regem, ut si aliquis invenietur ex magnatibus nostris favens praefato Dno Finch, vel jam sit, illius, vel illorum, officia declarari pro vacantibus, et tandem soluta sessio ad diem sabathi, scilicet 12^a ad visitationem Serenissimi regis.

Die 12 Octobris.

Sessio 13^{ia}

Die hodierna post inchoatam sessionem Illustrissimus Mareschalcus comitiorum invitabat nuntios ad beatificam visionem Dni ad

osculandum manum ejus, ad quod ferme omnium nuntiorum fuit assensus; solummodo nuntij palatinatum Masoviae et Czernichoviae recusabant ex ratione adventus Dni Finch, quoniam se declarabant non citius ituros, nisi prius rex Ser^{mus} demandet illum calumniatorem hinc pellere, et illius favoritarum Polonorum nostrorum officia pro vacantibus declarare, cum autem fuerint persuasi a nonnullis aliis, qui invicem se obligarunt hoc deferre Ser^{mo} regi ne amplius moretur in Polonia praefatus minister anglus, concesserunt adire Ser^{mam} Mtm, quam dum accesserunt et adiverunt, Illmus Mareschalcus nuntiorum comptissimo et dissertissimo Sermone allocutus est, quo finito legebatur Cathalogus omnium bene merentium et rex Ser^{mus} distribuit vacantias: Castellatum Cracoviensem Ill-mo principi Wisniewiecki, palatinatus autem Cracoviensis adhuc manet in suspensio. Supremum belliducatum regni Ill-mo palatino Podlachiae, campiducatum vero regni Illmo Chomentowski Mareschalco Curiae regni una cum palatinatu Masoviensi, super quae officia praestitit juramentum, recedendo a Mareschalcatu Curiae regni, quod officium ad praesens vacat.

Interim post valedictorias Serenissimi regis cum ad stubam Nuntiorum Mgf. nuntij reversi sunt, Ill-mus Mareschalcus solvit sessionem ad diem Lunae, scilicet ad diem 14 Octobris una cum determinatione temporis Comitiorum, quae ab actu non plus quam per quatuor septimanas durare debent, nempe adhuc per duas.

Die Dominica, scilicet die 13ta Octobris rex Serenissimus dedit audientiam publicam ablegato Turcico, cognomine Aga Sy Kiella, postulanti extraditionem profugorum Szeberbeiorum, qui jam non reperiuntur in Dominiis Reipblcae amplius. Ad hoc autem nulla illi data est responsio, et forte talis erit, qualis Tartarico ablegato ! ac in materia dabatur.

Projet au sujet du Duché de Courlande, Comme il a été
Lû dans la Chambre des Nonces le 7 Octobre 1726.*)

Le Duché de Courlande

Puisque Selon l'experience universelle tous les Etats et toutes les Nations reunis ensemble sous le même Chef et sous la même forme du Gouvernement sont d'ordinaire un Corps beaucoup plus fort, plus hureux et plus aisé a defendre et à conserver, que lors qu'ils sont partagés. A cette Consideration, en nous attachants aux Pactes éternels de sujettion et d'incorporation tres absoluë et tres pleniere, établis librement dans les formes et legitiment de part et d'autre sans la moindre reserve et confirmés par serment.

En nous conformants de plus à la Constitution de 1589 au defaut de la tige male du Duc Ferdinand d'à present de la famille des Kettlers, sauf en tout ses Droits possessions et prerogatives, tant qu'il vivra auquel, en le dispensant de la Constitution de 1683 à cause de Son age avancé et de ses Merites particuliers envers la Republique, Nous permenttous de Nous rendre l'hommage par Son Envoyé

Nous reunissons et incorporons a la couronne de Pologne et au grand Duché de Lithuanie le dit Duché de Courlande et de Semigalle avec le district de Pilten anciennement incorporés et unis au Corps de la Republique, avec toutes ses anciennes appartenances.

Nous les recevons pour Citoyens Communs et indivisibles de la couronne et du Gr Duché de Lituanie, aux quels ils ont déjà été admis; Nous promettons de les proteger, defendre et garantir avec les forces communes, les secours et les armées de toute la Republique contre toute usurpation et toutes sortes d'insultes des Ennemis.

Et comme Nous excluons, rejettons et abroçons pour jamais

*) Ortografia oryginalu.

toute substitution d'un Nouveau Prince à investir après la Mort du Duc Ferdinand d'âpresent, ainsi Nous cassons et annullons tous les attentats passés, usurpés contre Nos inhibitions; Mandats et Rescripts, particulièrement le dernier Conventicule illegitime avec tous les actes s'ingerants dans la matière de la Succession eventuelle.

Nous le declarons par une loix perpetuelle et irrevocable, invalides par defect de Nullité et d'insubsistence Naturelle où notre Domaine directe et supreme d'âpresent, et celui de la Republique et sous le Domaine ulile et immédiat d'âvenir.

Nous assurons aux Courlandois le libre Exercice de la confession d'Augsbourg avec la quelle ils sont accedé à la Republique, L'usage paisible et la Conservation de la même Religion et de tous ses Rits; Suivant la teneur des mêmes Pactes, en Nous engegeants à ne pas permettre, que personne soit forcée à la changer, Sauf le droit et l'usage de la religion cathol^{que} Romaine, prescrit dans la forme du Gouvernement et approuvé par la Constitution de 1678.

Et afin que les demandes et representations de tous les etats de la province de Courlande, touchant l'Ordre Domestique et les autres etablissements Necessives pour maintenir le bon Ordre et le Gouvernement interieur, Soient d'autant plus aisement et plus efficacement ajustées, Selon la Justice, les avantages et l'utilité de tout le monde; nous nommons du Consentement de tous les etats de la Republique pour Commissaires du Senat N. N. et de l'ordre equestre N. N. et celà non seulement pour ecouter, examiner, et ajouster les vites demandes et representations mais principalement et avant toute chose pour former et arranger l'Ordonnance de cette province, ensuite pour lever et accomoder les dissensions, les exorbitances, les controverses quelconques et les pretensions domestiques et estrange-res, à la Charge d'en rendre compte à la Republique, pour avoir son approbation à la diette prochaine.

Nous donnons aux dits Commissaires le pouvoir de juger et de chasier **summario processu** ceux, qui s'y trouverient Rebelles aux Droits de la Republique où à l'Autorité commissoriale après cette Constitution; Ordonnons de l'autorité du present congrés aux generaux d'arméé des Deux Nations de leur donner assistance militaire, Selon ce que besoin Sera, et voulons, que les Dits Com-

missaires après avoir fixé le terme par leur lettres innotescialles, expedient la Commission le plutôt qu'il sera possible.

En même temps faisons defense de l'autorité publique de la presente Diétte à tous les habitants en general et en particulier de tout le Duché de Courlande, de Semigalle, et du Disrict de Pilten, d'avoir aucune correspondence, pratique ou Negociation quelconque avec les puissances etrangeres; De faire aucune innovation, machination, ou de tramer directement ou indirectement sous quelque Titre, Couleur, ou pretexte que ce Soit, au prejudice des Droits de la Republique sous peine du Crime de *leze* Majesté de Perduellion et d'autres Rigeurs decrites dans les Loix; aux quelles Rigeurs Seront sujets aussi tous ceux, qui à l'avenir Se trouveroient être les fauteurs, cooperateurs, et assistents des dits Primes, et celâ aux jugemens designés par le Traité de Varsovie, les quels Nous reassumerons pour cet Efét.

29935

2